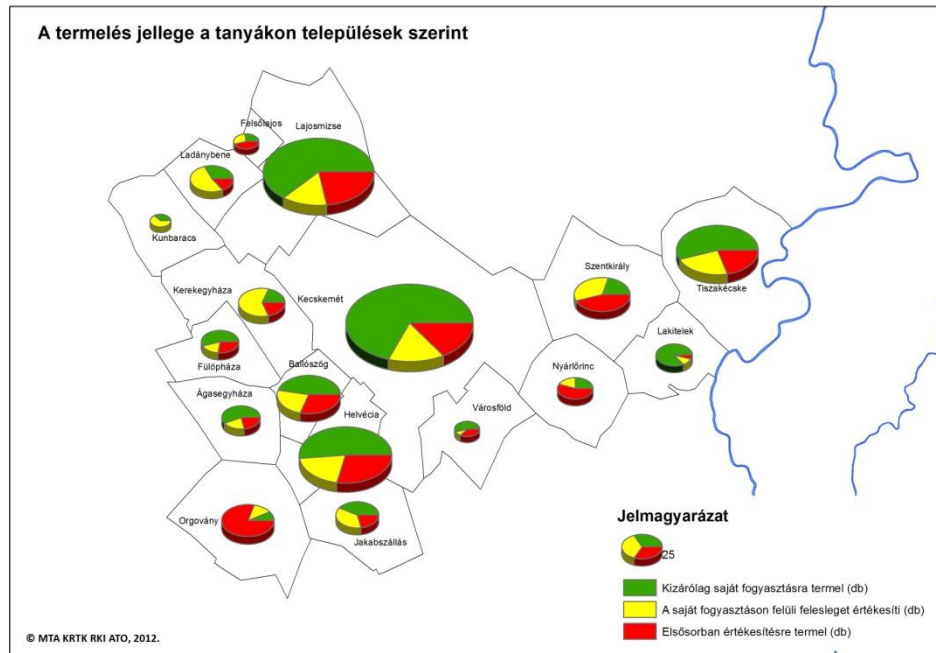

**Magyar Tudományos Akadémia,
Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont**

Regionális Kutatások Intézete - Alföldi Tudományos Osztály

A Kecskeméti kistérség tanyafejlesztési programja

(I. változat)

Kecskemét

2012

Készült az
Aranyhomok Kistérség-fejlesztési Egyesület
megbízásából

Témavezető:

Dr. Perger Éva kandidátus
tudományos osztályvezető

Szerzők:

Kiss Attila
külső szakértő

Dr. Kovács András Donát PhD
tudományos munkatárs

Dr. Farkas Jenő Zsolt PhD
tudományos munkatárs

Közreműködők:

Dr. Csatári Bálint kandidátus
Szemenyei Gyula informatikus
T. Gémes Tünde könyvtáros

Kecskemét

2012

Tartalom

Bevezetés és kiindulópontok	5
I. A Kecskeméti kistérséget érintő korábbi tanyakutatások áttekintése	8
I./1 Homokhátsági tanyakutatás 2005	8
I./1/2 A felmérés főbb adatai, trendek	8
I./1/3 Progresszivitás és halmozottan hátrányos helyzetek	9
I./1/4 A mezőgazdaság és tájfenntartás	9
I./1/5 A tanyás településforma értékei.....	10
I./1/6 A tanyavilág jövőképe	10
I./1/7 Fejlesztési igények és lehetőségek.....	11
I./1/8 A kistérségi térszerkezeti tanulmánytervekben tett fontosabb javaslatok:	11
I./2 Kecskemét – Méntelek tanyafelmérés	12
I./2/1 A külterületi felmérés legfontosabb megállapításai	12
I./3 „Tanyakollégium”	14
I./3/1 A tanyakutatás keretei és céljai.....	14
I./3/2 A tanyák felmérésének eredményei.....	15
I./3/2 A „Tanyakollégium” ajánlásai:.....	16
II. A Kecskeméti kistérség tanyavilágát érintő fejlesztések	18
II./1 Tanyagondnoki Szolgálat	18
II./2 Jelzőrendszeres házi segítségnyújtás	18
II./3 Külterületi földutak és mezőgazdasági összekötő utak karbantartása, javítása.....	18
II./4 Külterületi kerékpárút-építés	19
II./5 Kulturális és közösségi fejlesztés	19
II./6 A tanyasi termékek feldolgozásának és piacra jutásának elősegítése	19
II./7 „Tanyafejlesztési Program”	20
III. Helyzetfeltárás.....	22
III./1 A Kecskeméti kistérség külterületi jellemzői.....	22
III./1/1 Kistérségi településstruktúra	22
III./1/2 Történeti áttekintés.....	22
III./1/3 A Kecskeméti külterületi népességének változása 1960-2001 között	25
III./1/4 A Kecskeméti kistérség külterületeinek statisztikai jellemzői.....	26
III./2/ A Kecskeméti Kistérségben végzett tanyafelmérés eredményei	29
III./2/1 Az adatok kistérségi szintű elemzése.....	29
III./2/2 Az adatok települési összehasonlító elemzése	37
III./3 A külterületen élők életkörülményeit javító szolgáltatások	46
III./4 A tanyavilág megjelenése a különböző térségi és települési tervekben valamint fejlesztési programokban.....	49
III./4/1 Helyi vidékfejlesztési stratégia (2011).....	49
III./4/2 Kecskemét és Térsége Területfejlesztési terv (2005)	50
III./4/3 Kecskemét és Térsége Agrárstruktúra- és Vidékfejlesztési Programja (1999)....	50
III./4/4 Kecskemét Megyei Jogú Város fejlesztési dokumentumai.....	51

III./4/5 Lajosmizse – Településfejlesztési Konceptió (2008).....	54
III./4/6 A külterületekre vonatkozó építési szabályozás különböző megközelítései a Kecskeméti Kistérség településeiben	55
IV. Jövőkép és stratégia.....	58
IV. 1. Rövidtávú jövőképek – problémák és megújulási lehetőségek.....	58
IV.1/1 Az érintett településvezetők és szakemberek véleményének megismerése- célok és módszerek	58
IV./1/2 A prominenciák által megfogalmazott vélemények	59
A kistérség legjellemzőbb tanyatípusai és a tanyavilág általános helyzetének megítélése	59
A tanyai gazdálkodással kapcsolatos kérdésekről alkotott vélemények	63
IV./1/3 Az interjúkat összegző zárógondolat	74
V.2. Hosszú távú elképzelések - Stratégiai célok – programok	77
V./2/1 Pozitív jövőkép.....	77
V./2/2 A stagnálás – megtorpanás forгатókönyve	79
V./2/3 Negatív tanyai jövőkép	80
V.3. A Kecskeméti kistérség tanyafejlesztését meghatározó stratégiai célok.....	81
V.4. A prioritásokhoz és beavatkozási területekhez kapcsolódó programjavaslatok.....	83
V.5. A programok hosszabb távon várható eredményei	94
V.6. Zárógondolat	95

Bevezetés és kiindulópontok

A „tanyák” évszázados hagyományú települési, gazdálkodási és társadalmi létformák, amelyeknek koronként változó, térségformáló és népességmegőrző szerepe vitathatatlan. A sokszínű alföldi tanyavilágra jellemző viszonyok a Kecskemét környéki településeken is kialakultak, s ez a külterületi tanyavilág hosszú időszakon keresztül, egy jól működő – mezőgazdálkodási-kereskedelmi-közösségi – rendszert alkotott, megteremtve ezzel a térségben a mezőváros-tanya kapcsolatok alapját. Ez a manapság idealizáltnak vélt tanyarendszer, a XIX. században egyedi jelenség volt egész Európában.

Az elmúlt évszázad során a kistérségben lévő tanyák átalakulásának voltak felívelő és leszálló korszakai, melyek jórészt függtek a gyakran erőteljesen megváltozó alföldi környezeti feltételektől, az agrárpiaci lehetőségektől, az országos és a lokális politikáktól, a helyi társadalmi közösségektől – azok tradíciójától és az itt élők vállalkozó kedvétől egyaránt. A hagyományos tanyarendszer sorsa a második világháború utáni politikai beavatkozások nyomán pecsételődött meg. A tanyák sokaságának a mezővárosokról való leválasztása; a tanya-községesítés, a szocialista nagyüzemi kollektivizálás, az általános külterületi építési tilalom, vagy a külterületek infrastruktúrájának a fokozatos lemaradása mind-mind a tanyák megszűnésének irányába mutattak. **A tanyavilág egyes régiókban azonban minden változást túlélte.** A szórványtelepülések azokban a térségekben maradtak fent viszonylag nagyobb arányban, ahol a természeti és termelési adottságok, illetve a sajátos szocialista üzemforma lehetőségek, a szakszövetkezetek, vagy a megyei politika „tűrése” ezt részben biztosította, elsősorban a Dél-Alföldön, leginkább a Duna-Tisza közén, **így Kecskemét térségében is.**

A tanyák helyzete az 1990-es rendszerváltozás után azonban a Kecskeméthez közeli településeken is megrendült. A több évtizedes erőteljes kényszerpályán történő mozgás következményeként a tanyai népesség a térségben is jelentősen lecsökkent. A kárpótlási törvény ugyan lehetőséget adott az egykori tanyák körüli földterületek visszaszerzésére – a mezőgazdaság tartós válsága, a termelési integrátor szerepét betöltő nagyüzemek szétesése, vagy megszűnése, a külterületek érdemi fejlesztéséhez pénzeszközökkel alig rendelkező önkormányzatok tehetetlensége miatt – **az elmúlt 20 évben a klasszikus „kiskun tanyák” helyzete sok esetben kritikussá vált.**

A kedvezőtlen folyamatok ellenére - sokak meglátása szerint - a nagy múlttal rendelkező, a térségre is jellemző gazdálkodási formák kialakításában nagy szerepet játszó tanyák, a jövőben újra nagyon fontos települési rendszeralkotó tényezők lehetnek, - alapját képezhetik a fenntarthatóság szempontjait figyelembe vevő lokális önellátásnak és a gazdálkodás kialakításának. Ehhez azonban szükséges, a térség településeinek külterületein zajló természeti, társadalmi és gazdasági folyamatok megismerése és mindezek figyelembevételével - felelősségteljesen, egységes gondolkodással - a koncepcionális területfejlesztési javaslatokra felfűződő programok kidolgozása és megvalósítása!

A Kecskeméti kistérség szórványtelepülései ma is meghatározó, jellegadó településformaként vannak jelen a környékbeli tájakban, ezért úgy véljük, hogy a

tanyák a térségünkben zajló fenntartható vidékfejlesztés igen fontos letéteményesei lehetnek. Ezt az álláspontot támasztják alá a mai európai vidékfejlesztés bizonyos meghatározó elvei is. A fenntartható vidékfejlődés/fejlesztés legáltalánosabb értelmezése szerint: „A vidékfejlesztést – kompromisszumok nélkül – és úgy kell elvégezni, hogy a jövő generációja számára is biztosítsa mindazokat az értékeket, lehetőségeket és szükségleteket, amelyek elvárhatók” (WCED 1987). Az így – a szórványtelepülésekre is - értelmezett fenntarthatóság szoros összefüggésben áll nemcsak kizárólag a gazdasági fejlődés alapján mérhető külterületi különbségek kiegyenlítésének szükségességével, hanem a kultúrtáji környezet szerepének felértékelődésével, illetve az ún. „azonos értékű életkörülmények” kistérségi szintű megteremtésének igényével is. **A vidékfejlesztést taglaló dokumentumok és tanulmányok** – EU tagországoként igen különböző indíttatású és sokoldalú értelmezések hangsúlyozása mellett – **a tanyás térségekre vonatkozóan több cselekvési prioritást emelnek ki:**

- **a természetvédelmet, a vidéki tájértékeket, a táji-települési harmóniát,**
- **a város – falu (tanya) kapcsolatok új dimenzióit, fejlesztési lehetőségeit,**
- **a helyi, a lokális identitás, a közösségek fejlesztésének igen fontos társadalmi kérdéseit.**

Az ide vonatkozó tudományos vizsgálatok és dokumentumok egyaránt hangsúlyozzák az e terekre irányuló fejlesztési filozófiák morális (jogi, „egyenlőségi”), társadalmi (közösségi, önbecsülési) és materiális (víz, élelem, védelem, biztonság) aspektusait. Ha ezekhez a gondolati-fejlesztési irányokhoz „hozzáillesztjük” megújulásra képes tanyás térségeinket, akkor aligha vitatható, hogy **a Kecskeméti kistérség külterületei az európai szellemiségű vidékfejlesztés kiváló terepei lehetnek.**

A kistérség külterületeinek speciális szuburbán helyzete

A térségbeli tanyák ma is a településeken kívüli kultúrtájak meghatározó elemét jelentik. **Az itteni szórványok településkörnyezeti jellege és szerepe több tekintetben is megváltozott,** a klasszikus „kiskun tanyák” száma jelentősen visszaesett. **Az elmúlt években, a kedvezőtlen folyamatok** több okra visszavezethetően **egyre inkább begyűrűztek;** a településkörnyezeti problémák – mind a természeti, mind a társadalmi oldal tekintetében – egyre inkább élesebben jelentkeznek. Ugyan a kistérségben történt néhány fontos próbálkozás a hagyományos tanyák megújítására, de a külterületi funkcióik és tradíciók felfrissítésére tett törekvések egy része megrekedt a tervezés szintjén.

Ma, a generációk óta tanyán élő családok, illetve az elmúlt két évtizedben külterületekre települő társadalmi rétegek tartják életben ezt a jellegzetes településformát, az utóbbi esetében azonban hagyományos tanyáról már nem beszélhetünk, pusztán külterületi lakóhelyről. **A külterületek, a térségben még mindig sokak számára életteret biztosítanak – viszont meglehetősen eltérő formában, igen nagy településkörnyezeti és életszínvonalbeli különbségekkel.** A tanyai népességre jellemző mutatók – a kistérség tanyás körzeteitől függően – fokozatosan és eltérő irányokban megváltoztak. A népesség korszerkezete térségi szinten például még előregedőben van, de a külterületi lakosok száma napjainkban már

kevésbé csökken, mint az elmúlt évtizedben, sőt a térség központi városának és a közvetlenül szomszédos településeknek a külterületi határain egyértelműen gyarapodik a népesség.

A lehetséges fejlesztési irányok meghatározásához tehát figyelembe kell vennünk, hogy a kistérség külterületei rendkívül mozaikosak a tanyán élő társadalom meglehetősen heterogén. Kecskemét térségében olyan egyedi agglomerálódási folyamatok zajlottak le, amelyek következtében a tradicionális mezőváros és a környékbeli települések külterülete – elsősorban az eltérő természeti adottságok és a történeti fejlődéséhez köthető, térszerkezet-differenciáló hatások következtében – mára rendkívül sokszínűvé vált. A kistérség külterületein belül, a XX. század során, a gazdasági és társadalmi változások – a korábbiakhoz képest rendszerint más – új típusú térfejlődésnek nyitottak utat. Az 1800-as évek második felétől egyre nagyobb számban megjelenő tanyák, a két világháború között kialakuló külterületi településmagok, vagy a kertészek zónáiban létesült kétlaki telepek ugyanúgy változatosabbá tették a városkörnyéket, mint a II. világháború után felnövekvő falvak, a határban csoportosan osztott újabb kertvárosi telepek, vagy a rendszerváltás óta lendületet kapó (mind a mai napig tartó) külterületi lakóházépítések. Mindezek következtében **a térségben található tanyás zónák ma több, különböző genetikájú, eltérő tulajdonsággal rendelkező egységre bonthatók.**

Kecskemét Megyei Jogú Város tekintetében a változásokat tetézte, hogy az utóbbi két évtizedben, jelentősen megváltoztak az ingatlanpiaci körülmények, melynek következtében mára egyre kevesebb a városi belterületeken lévő, új építési telek. Az önkormányzat a kilencvenes években, döntően a korábbról örökölt beépítésre előkészített területek révén oldotta meg a telekigények kielégítését. Újabb területek kialakítására (a kisajátítás és a közművesítés magas költségei, illetve a megtérülés bizonytalansága miatt) sem az önkormányzat, sem beruházók részéről nem történt komolyabb kezdeményezés. A belterületi telekhiány, illetve az ebből következő magas telekárak az építkezni szándékozókot mind nagyobb arányban alternatív megoldások keresésére ösztönözték. Ennek következtében Kecskemét határában megnőtt az igény mind a városperemi önerős telekalakítások, mind a tanyás külterületi ingatlanok – állandó lakásként használt építmények – iránt. A külterületen gomba-módra szaporodó új családi házak nagyobbik része közvetlenül jelenleg is az utak mellé települ, vagy a főutakba torkolló dűlők elején csoportosul. E tendenciát folytatva belátható, hogy mindez igen sajátosan és látványosan változtatja a város térszerkezetét. A város belterülete és annak peremén sokasodó - még külterületi besorolású - lakóövek speciális átmeneti zónája sajátos településkörnyezeti helyzetet teremt. **A nagyváros bel- és külterületi határain a „tanyakérdés” ma már valójában sokkal inkább urbanisztikai kérdés!** A kecskeméti külterületi övezetek esetében, felmerül a szuburbán tanyás övezetekben jelentkező igények és elvárások körültekintőbb szabályozása és a modern várostervezésnek megfelelő elvek és módszerek használata is. Az alábbiakban vázolt hosszú távú jövőképek és fejlesztési elképzelések figyelembe veszik a városközei külterületek speciális igényeit, de a stratégia és az ezt szolgáló programok többsége, elsősorban a klasszikus értelemben vett szórványtelepülésekre fókuszál.

I. A Kecskeméti kistérséget érintő korábbi tanyakutatások áttekintése

I./1 Homokhátsági tanyakutatás 2005

Egy civil megmozdulás (a petróleumlámpás felvonulás) eredményeképpen került sor 2005-2006. folyamán az OTH Kiemelt Térségi Programok Főosztálya megbízásából az MTA Regionális Kutatások Központja Alföldi Tudományos Intézet és a Váti Kht. részvételével a „Tanyás térségek fejlesztési programja” című kutatás-tervezési munkára. Ennek keretében átfogó felmérés készült a Homokhátság 104 településének tanyáiról. A felmérés Tiszaug kivételével a Kecskeméti kistérség valamennyi települését érintette. A települési önkormányzatok munkatársainak adatszolgáltatására építkezve a Homokhátság egészére Helyzetfeltáró vizsgálat és elemzés, ahhoz kapcsolódóan Fejlesztési stratégia és programjavaslat, valamint Térségi villamosenergia-ellátási tanulmányterv (Pylon Kft.) készült. A munka a kistérségi térszerkezeti tanulmánytervek elkészítésével zárult le. A program kiemelt feladatként kezelte a tanyavillamosítást és a megközelíthetőség javítását.

I./1/2 A felmérés főbb adatai, trendek

A legfontosabb megállapítás a tanyák visszaszorulásának folyamata. A tanyák 12 %-a a 2000. évi légi felvételezéshez képest mára megszűnt, eltűnt. A megmaradtakból további 23% lakatlan, azaz használaton kívül áll; ehetséges, hogy nemsokára szintén a megszűntek közé fog tartozni. Önmagában ez a két szám a tanyavilág erőteljes erodálódását mutatja. A negatív tendencia még jobban látszik, ha figyelembe vesszük azokat a tanyákat is, ahol idősek laknak (a működő tanyák negyede), mert esetükben a (lakó)funkció megléte hosszútávon kérdéses. Potenciálisan ezek közül is sok tanya kerülhet a lakatlan vagy a megszűnt kategóriába. Ezek alapján vonható le az a következtetés, hogy a még meglévő tanyák harmada vagy akár fele rövid időn belül megszűnhet.

Ugyanakkor a létező tanyák háromnegyede (76 %-a) még mindig „működik”, azaz lakóhelyként és/vagy gazdasági térként használják. Ez a tanyavilág fennmaradását vetíti előre. Igaz, hogy működő tanyák többsége (55 %-a) már elsősorban lakóhely, ahol legfőljebb önellátó gazdálkodás folyik, de mezőgazdasági áruterelés nem. Ráadásul minden második ilyen tanyában idősek, megélhetési gondokkal küzdők laknak, akik szociálisan hátrányos helyzetűek, ellátásra szorulnak. További tizedük (10 %) pedig nyaralótanya, állandó lakó nélkül. Gazdasági funkcióval a működő tanyák alig több mint harmada (35 %) rendelkezik. (A Kecskeméti kistérségben felmért tanyák 23 %-a volt lakatlan. A működő tanyák 61 %-a elsődlegesen lakófunkciót töltött be, 15 % volt nyaralótanyák aránya, és csak 24 %-a rendelkezett gazdasági funkcióval.)

Az elsődlegesen lakó- vagy nyaralófunkcióval rendelkező tanyáknak a gazdasági hasznosítású tanyákkal szembeni kétszeres aránya a tanyavilág funkcionális átrendeződését mutatja. A tanyavilág kialakulásában döntő tényezőt játszó gazdasági funkció visszaszorul, helyette megjelenik az ingázás, a nyugdíjas életforma, sok esetben a munkanélküliség, a szociális juttatásra alapozott életvitel. A gazdasági funkción belül előfordulnak ugyan mezőgazdaságon kívüli tevékenységek, de markáns súlyt nem képviselnek (12 %). A gyakran

emlegetett tanyai turizmus még csak kevés helyen működik (2 %). E folyamatokat tekintve a tanyák gazdálkodási szerepének fokozatos visszaszorulásával, ezzel párhuzamosan alternatív gazdasági funkciók (turizmus, kisipar) létrejöttével, illetve a lakófunkció erősödésével lehet számolni. Utóbbinak három fontos vetülete van: a szuburbanizáció a nagyobb városok (pl. Kecskemét) közvetlen, város közeli tanyavilágában, a nyaralók megjelenése sok esetben külföldi tanyatulajdonossal, valamint a gazdálkodással felhagyó idősek, illetve megélhetési nehézségek miatt szociálisan segítségre szoruló rétegek térnyerése. Mindez rendkívül differenciált, jellemzőiben és problémáiban sokszínű tanyavilágot eredményez, amely egyre kevésbé hasonlít az eredetire. Emiatt lényegében mára a klasszikus tanyarendszer megszűnt, helyette éles differenciálódás zajlik a külterületen.

I./1/3 Progresszivitás és halmozottan hátrányos helyzetek

A homokhátsági tanyavilágban egyszerre vannak jelen a progresszivitás jelei, vagyis a tanyák fennmaradása, megújulása akár hagyományos gazdálkodás céljára, akár funkcióváltással, és a pusztulás, erodálódás, vagyis a szociális hátrányok erősödése, a lakatlanná válás vagy megszűnés. A progresszivitás több eleme is megjelent, így az iskolázottsági szint növekedése, a tanyagondnoki hálózat működése, a biogazdálkodás terjedése, az árutermelő gazdaságok megerősödése, az agro-, lovas- és zöld turizmus térnyerése; azonban ez nem olyan mértékű, hogy térségi szinten a tanyai lakosság életlehetőségeiben gyökeres változást hozott volna. A külföldi tulajdonban lévő tanyák aránya (2 %) egészében alacsony, ugyanakkor érdekes, hogy – bár csekély arányban – szinte minden tanyatípusban előfordulnak. Így vannak külföldi tulajdonosú gazdasági, gazdálkodó tanyák is. A külföldi tulajdonúak háromnegyed része természetesen nyaraló, az összes nyaralótanya 22 %-a. Az üdülési célt szolgáló tanyák 10 %-os aránya a tanyák funkcióváltását mutatja. Az árutermelés a mezőgazdasági tevékenységet folytató tanyák között arányában messze elmarad a kistermelés mögött. Pedig ez az a tanyai gazdálkodóréteg, amelyet a farmszerű gazdálkodás progresszivitása jellemez. A progresszív elemeknek: a mezőgazdasági árutermelésnek, a nem mezőgazdasági gazdasági tevékenységnek és a vendégfogadásnak az együttes aránya 8 % a működő tanyák között. Az üdülőként használtakat is számítva, a tanyák 18 %-án fedezhető fel a progresszivitás.

Kritikus a halmozottan hátrányos helyzetű tanyák sorsa. Ezek közé azok a tanyák sorolhatók, amelyeknél a szociálisan hátrányos helyzet vagy a lakatlanság együttesen fordul elő a villamosenergia-ellátás hiányával és a nehéz megközelíthetőséggel. A felmérés kiindulópontját képező villamosenergia-ellátás a létező tanyák egytizedén (3804, 11 %), hiányzik; többségük (59 %) lakatlan. A nehezen elérhető tanyák szintén 11%-ot képviselnek a létező tanyák között. Legnagyobb részük (49 %) lakófunkciójú tanya, amelyeknél a megközelíthetőség a munkába és iskolába vagy orvoshoz járáshoz nagyon fontos lenne. A nehezen elérhető tanyák esetében is magas a lakatlanok aránya (28 %). Mindezek alapján egyértelmű a villamosenergia-ellátás és a megközelíthetőség szerepe a tanyák fennmaradásában.

I./1/4 A mezőgazdaság és tájfenntartás

A Kecskeméti kistérség területét is magában foglaló Homokhátság sajátos településtörténeti, táji, természeti értékekkel bíró, fenntartásra, megőrzésre érdemes kultúrtáj. A domináns mezőgazdasági tájhasználat miatt kiemelt szerepet kap a fenntartható vagy értékfenntartó mezőgazdálkodás, vele a mezőgazdaság multifunkcionalitása, aminek értelmében az agrárium egyfelől minőségi árut előállító ágazat, másrészt a természeti, tájképi és kultúrtörténeti értékek megőrzését elősegítő, a termőhelyi alapokat fenntartó tevékenység. Míg a növénytermesztés szempontjából kedvező adottságú és környezetileg kevésbé érzékeny területeken az árutermelő funkció dominál, addig a környezetileg sérülékeny vagy természetileg értékes térségekben a mezőgazdaság természeti értékeket és tájképet fenntartó feladatkörének kell elsődlegesnek lennie. A cél olyan környezethasználati rendszer kialakítása, amely elősegíti a természet- és tájvédelmi szempontok érvényesülését, valamint a helyi közösségek megélhetését és megmaradását.

A kistérségek gyenge termőhelyi adottságú, szélérozóra, aszályra érzékeny területein a tájfenntartás bázisát a hagyományos tanyai gazdálkodás területeinek megőrzése jelentheti, mivel a tanyaához kapcsolódó speciális gazdálkodási formák lehetővé teszik a mozaikos tájhasználat, a homoki gyepek, erdősávok, erdőfoltok, extenzív szántók térnyerését. A tanyákon élők jövedelemszerzésében, illetve jövedelem-kiegészítésében a jövőben is meghatározó szerepet játszanak a kertészeti kultúrák.

I./1/5 A tanya településforma értékei

A tanya az Alföldnek a természetes környezeti feltételekhez leginkább alkalmazkodott településformája, ennek megfelelően a tanyai építészet és gazdálkodás változatos, sokszínű, a tanyák tájhoz és természethez való viszonya pedig különleges. A táj, az épület, az ember harmóniájának megjelenítésében a tanya komoly tradíciókat hordoz. Fontos értéke, hogy megfelel a fenntartható fejlődés, az integrált vidékfejlesztés, a multifunkcionális mezőgazdaság európai fejlesztési modelljének.

A tanyavilágot sajátos, megőrzendő értéknek kell tekinteni, melynek fejlesztése csak a meglévő egyedi településszerkezeti és építészeti értékek, tájgazdálkodási hagyományok és a természeti-táji környezet együttes értékelésén alapulhat.

I./1/6 A tanyavilág jövőképe

Az alföldi tanya térségek elnéptelenedése illetve a társadalmi-gazdasági megújulás feltételeinek ellehetetlenülése alapvetően veszélyezteti a táj és benne a sajátos természeti, néprajzi értékek, gazdálkodási hagyományok fenntarthatóságát. Ebben az esetben a külterületen tovább növekednek a szélsőséges társadalmi és építészeti-környezeti konfliktusok, tovább romlik a közbiztonság és a tanyai közösség mentális állapota. Eltűnik a sajátos életmódhoz kötődő, generációkon keresztül átadott tudás és hagyomány.

Amennyiben viszont sikerül a népesség megtartásának és a tanyavilág társadalmi-gazdasági megújulásának feltételeit biztosítani, remény van az eredeti tanya kultúrtáji funkciók megmaradására és az új funkciók szerves befogadására. A tanya az egészséges élelmiszert előállító organikus gazdálkodás színtere lehet, a városi életmóddal szemben alternatív

életvitelre, természet közeli életmódváltásra ad lehetőség, és bázisa lehet a tájra és a tradíciókra épülő turizmusnak.

Nehéz általános jövőképet megfogalmazni, mivel a Homokhátság tanyavilága korántsem homogén, és a felmérésből a további differenciálódás folyamata olvasható ki. A legtöbb helyen valószínűleg a régi tanyavilág, a hagyományos tanyai gazdálkodás háttérbe szorul, de egészen bizonyos, hogy lehet olyan új funkciókat és sajátos ellátási módokat találni, amelyek biztosítják a tanyák életképességét, fennmaradását. Egy ilyen módon modernizálódó tanyavilág szép példája lehet a hagyomány és a megújulás összekapcsolódásának.

I./1/7 Fejlesztési igények és lehetőségek

A tanyás térségek problémái nem szűkíthetők le egyetlen tényezőre, például a villany nélküli tanyákra, a rossz külterületi utakra, a mezőgazdaság jövedelmezőségi problémáira vagy a rossz közbiztonságra, hanem a környezeti, szociális, kulturális, közösségi és gazdasági aspektusokkal egyaránt foglalkozó komplex megoldást kívánnak. A tanyás térségek helyzetének javítását célzó fejlesztési program ezért átfogó célként jelöli meg:

Az életképes tanyák fennmaradásának biztosítását a funkcionális megújulás elősegítésével, a gazdasági, infrastrukturális feltételek megteremtésével; a tanyai lakosság életminőségének javítását az infrastruktúra fejlesztésével, a szolgáltatások elérhetőbbé tételével és a foglalkoztatás elősegítésével; a tanyás térségek tájrehabilitációját a tanyák tájfenntartó funkciójának megerősítésével; és a tanyák táji, építészeti és kulturális örökség értékeinek megőrzését. Specifikus célként pedig a következőket tartalmazza:

- Az elektromosenergia-ellátás megoldása.
- A szabályozás és a tervezés rendszerének megújítása.
- Szociális problémák kezelése, egészségügyi ellátás fejlesztése, a szolgáltatások elérhetősége.
- Az oktatáshoz, képzéshez, kultúrához jutás javítása, az igényekhez igazítása, közösségi, kulturális terek megújítása.
- A közbiztonság javítása.
- A tanyák tájfenntartó szerepének megőrzése.
- A foglalkoztatás, ezáltal megélhetés és jövedelem biztosítása a tanyán élő népesség számára.

I./1/8 A kistérségi térszerkezeti tanulmánytervekben tett fontosabb javaslatok:

- Településenként speciálisan a külterületekre, tanyás térségekre vonatkozó értékvizsgáló, de a problémákat is felmutató vizsgálatok szükségesek.
- Készüljenek kistérségi szintű fejlesztési koncepciók, amelyek a mezőgazdasági, erdő- és vízgazdálkodási területek fejlesztésével összhangban kiemelten kezelik a tanyák kérdéseit.

- Javasolt meghatározni kistérségi szinten azokat a tanyás területeket (települési, közigazgatási határoktól függetlenül), amelyek településszerkezeti vagy tájképvédelmi szempontból értékesek, kiemelhetők, ezekre rendezési ajánlásokat kell kidolgozni.
- Meg kell vizsgálni az agrár-környezetvédelmi szempontú besorolásokat (érzékeny természeti területek) és ezeknek a tanyás gazdálkodási módokhoz való viszonyát, a tájgazdálkodás kistérségi szintű irányelveinek kidolgozásával. A tanyákat a mozaikos tájhasználat lényegi elemeinek, sajátos tájfenntartó szerepű bázisainak kell tekinteni.
- Ahol ez indokolt lehet (például védett természeti vagy tájképvédelmi területen, egységes, hagyományos, védendő szerkezetű tanyacsoportoknál, tanyasoroknál), javasolt az új tanyák létesítéséhez építési helyeket, építési sávokat is kijelölni a rendezési tervekben.
- Tájba illeszkedő tömegformákat, épületléptékeket kívánatos kialakítani.
- Ki kell térni a szabályozásokban a tanyák körüli fásításokra, a birtokközpontok zöldfelületeinek kialakítási részleteire és a tájfásításra is (mezővédő erdősávok, út és vízfolyás menti fasorok, határmezsgyék növény-sávjai).
- Az intenzív zöldségtermesztést szolgáló fóliasátrak, üvegházak létesítési, építési feltételeit is meg kell határozni.
- Ki kell dolgozni a szükséges, ám a jelenlegi jogszabályi keretek (OTÉK) között mezőgazdasági területeken nem elhelyezhető kiszolgáló, kereskedelmi-szolgáltató, vendéglátó, borturizmussal összefüggő vagy üdülési, idegenforgalmi létesítmények építési feltételeit (és lehetőleg konkrét helyeit is).
- Szükség van a helyi hagyományokat korszerűen továbbfejlesztő títustervekre, beépítési javaslatokra.

I./2 Kecskemét – Méntelek tanyafelmérés

Kecskemét Megyei Jogú Város Önkormányzata és a Kecskemét-Ménteleki Részönkormányzat megbízásából az MTA RKK Alföldi Tudományos Intézet Kecskeméti Osztálya koordinálásában 2009-ben átfogó kutatás zajlott Ménteleken. A vizsgálat elsődleges célja az volt, hogy átfogó képet adjon Méntelek településrész és a környező tanyavilág települési sajátosságairól, az ott zajló társadalmi folyamatokról, a tanyás életforma jellemzőiről. A kutatás másik fő elemét a helyi társadalom Méntelek jövőjére vonatkozó elképzeléseinek feltárása képezte.

I./2/1 A külterületi felmérés legfontosabb megállapításai

A felmért tanyák demográfiai viszonyai egyértelműen kedvező képet mutattak. A tanyai lakosság majd harmada (32 %) kiskorú, ami jóval magasabb arány, mint Kecskemét teljes lakosságára vonatkozó érték, a 60 évnél idősebbek részesedése pedig lényegében megegyezett a kecskeméti átlaggal (17 %).

A mezőgazdaságból származó jövedelem már csak alig több mint a tanyák negyedében járul hozzá a család megélhetéséhez. A felkeresett tanyákon élő munkaképes korú lakosság

nagy többsége kecskeméti munkahelyre ingázik. Ennek megfelelően tanyák nagyobbik felében az alkalmazotti bér a meghatározó jövedelemforrás.

A ménteleki tanyák építési kora sokkal közelebb áll az általános tanyai képhez, mint a demográfiai viszonyaik. A tanyai lakóházak több mint fele 50 évnél idősebb. Ugyanakkor az utóbbi évtizedben nagy számban épültek új külterületi lakóházak is.

A felkeresett tanyák 70 %-ában még ma is egy épületcsoport képviseli a tanyát, ami a tradicionális tanyás táj sajátos jellemzője.

A lekérdezett tanyák infrastrukturális feltételei kedvezőnek tekinthetők. A felmért tanyák háromnegyedében (73 %) ma már központi kazánnal oldják meg a fűtést. Egy kivételtől eltekintve mindegyik tanyában megtalálható volt a fürdőszoba, s kivétel nélkül minden tanyában volt vízöblítéses WC. Ez korántsem általános az alföldi tanyavilágban.

A viszonylag kedvező infrastrukturális ellátottság (vezetékes közművek léte) szorosan összefügg a tanyák kedvező közlekedéscsoporthelyezkedésével. Minden harmadik felmért tanya valamely kiépített út közelében található. A tapasztalatok alapján az útmenti tanyák fennmaradására és megújulására van a legnagyobb esély.

Ma már a tanyai élet nélkülözhetetlen eszköze a gépkocsi. A munkába járás, a gyerekek óvodába, iskolába szállítása, a bevásárlás megköveteli a gépkocsival való rendelkezést. A felmért tanyák 70%-ban van saját gépkocsi. Ahol nincs, ott egy kivétellel 50 év feletti, illetve nyugdíjas lakók élnek.

Az elköltözési szándék tekintetében meglepően kedvező a kép. A válaszolók több mint 90%-a belátható időn belül nem szándékozik elköltözni a jelenlegi külterületi lakóhelyéről. Kecskemét környékén az utóbbi 20-25 évben számtalan tanya kapott új funkciót hobbitanyaként. Ezek a tanyák többségükben mára elpusztultak volna, ha nem fedezik fel maguknak a csendre, nyugalomra, a természet közelségére vágyó városi lakosok. Méntelek erdős-ligetes környezete, viszonylagos háborítatlansága, ugyanakkor jó megközelíthetősége kedvezett a hobbitanyák szaporodásának. A válaszadók többsége tud hobbitanyáról lakóhelye környékén

A ménteleki lakosok tanyai kötődése tekintetében a megélhetés mára háttérbe szorult, csak a megkérdezettek ötöde említette. Sokatmondó, hogy a természet közelsége a legtöbbet említett válasz.

A ménteleki tanyákon a helyi kötődés, a tanyai életmódhoz való ragaszkodás legfőbb indokaként a természet közelsége fogalmazódott meg; a tanyák több mint felében említették. Szintén gyakran említett ok a megszokás (47 %), viszont a megélhetés (a tanya körüli gazdálkodás) már csak minden ötödik tanyán jelenik meg, mint a külterületi élet egyik indoka. A szomszédsági kapcsolatok az utóbbi évtizedekben nemcsak a városokban, hanem a falvakban és a tanyákban is meglazultak, tartalmuk kiüresedett. Mára a tanyavilágban is sokféle indíttatású, típusú ember él. A mezőgazdaság, mint az itt élőket hagyományosan összekötő tevékenység mára háttérbe szorult. Ennek ellenére Ménteleken a válaszadók nagy többsége szerint még erősek a szomszédsági kapcsolatok.

Ménteleken a helyi tanyavilág közbiztonságát igen ellentmondásosan látják a válaszadók. A legtöbb megkérdezett tanyai lakos szerint a közbiztonság fontos, de nem egyedüli feltétele

a fejlődésnek. Alig valamivel kevesebb azoknak a száma, akik szerint nem a közbiztonságon fog múlni a tanyavilág jövője, mert vannak ennél jóval sarkalatosabb megoldandó problémák is.

A tanya tradicionálisan nem pusztán külterületi lakóhely, hanem egyúttal valamilyen mezőgazdasági tevékenység színtere is. Ez a kép azonban mára alapvetően megváltozott, ami fokozottan igaz tanyás városok külterületére. A Ménteleken felkeresett tanyák 30%-ában ma már semmiféle gazdálkodás nem folyik, még önellátás céljából sem. A tanyák majd felében (44 %) már csak önellátásra, vagy a tágabb család igényeinek kielégítésére termelnek. Lényegében tehát a felkeresett tanyák negyedében beszélhetünk érdemi (kisebb-nagyobb jövedelmet is jelentő) gazdálkodásról.

A jövőbeni fejlesztésekkel kapcsolatban a ménteleki tanyákon élők háromnegyede a munkalehetőségek bővítését, a helyi munkahelyteremtést tartotta a legsürgetőbb feladatnak, de hasonlóan magas arányban (70 %) jelölték meg a szolgáltatások – különösen az egészségügyi ellátás – elérhetőségének javítását, valamint a külterületi úthálózat fejlesztését is.

I./3 „Tanyakollégium”

I./3/1 A tanyakutatás keretei és céljai

A Szent István Egyetem, a Corvinus Egyetem, a Károly Róbert Főiskola és a Kecskeméti Főiskola tanárai és hallgatói a Lakiteleki Népfőiskola szervezésében, az MTA Regionális Kutatások Központja Alföldi Tudományos Intézet Kecskeméti Osztálya szakmai irányításával 2002-2003-ban, majd 2009-2011-ben szisztematikus és sokoldalú tanyakutatást végeztek a Kecskemét és Kiskunfélegyháza térségének 24 településén, az e célra szerveződött Tanyakollégium keretében. A Tanyakollégium az alábbi célokat tűzte ki:

1. a kiskunsági (Kecskemét és Kiskunfélegyháza környéki) tanyavilág felmérése és megismerése, az eredmények alapján a regionális és a kistérségi tervezés segítése, illetve a kormányzat és más döntéshozók számára is hasznosítható információk gyűjtése, ajánlások kidolgozása;
2. a két világháború közötti falujáró és tanyakutató mozgalmak hagyományainak felelevenítése;
3. a kutatásban résztvevő egyetemisták, a jövő értelmisége számára „tanyaélmény” nyújtása, figyelmük ráirányítása az alföldi tanyavilágra és a velük kapcsolatos területi és társadalmi problémákra.

A kutatás keretében alapos helyzetfeltárás készült. A hallgatók a felkeresett települések több mint 1300 tanyáján készítettek kérdőíves felmérést. E munkarész feldolgozása az MTA RKK Alföldi Tudományos Intézetében készült el. Az eredmények ismeretében 400-nál több tanyaúra látogattak vissza a kérdezőbiztos tanárok és hallgatók. Olyan tematikus mélyinterjúkat készítettek tanyai lakosokkal, valamint községi vezetőkkel, amelyek tovább bővítették a népszámlálási és kérdőíves adatbázisokat és hozzájárultak a tanyán élők tényleges helyzetének és jövőképeinek a megrajzolásához. A Tanyakollégiumok munkáját mindkét

alkalommal konferencia zárta. A kutatások eredményeire alapozva, a tanyák jövője érdekében zárónyilatkozatban összefoglalt ajánlások lettek megfogalmazva.

I./3/2 A tanyák felmérésének eredményei

A kérdőívészbe bevont tanyák mintegy 30 %-ában élnek 18 év alatti gyereket nevelő családok. Hasonló azoknak a tanyáknak az aránya, amelyeknek kizárólag 60 év feletti lakója van. A térség elkövetkező tanyapolitikájában tehát egyszerre kell törekedni a fiatalabb családok számára a javuló élet- és gazdálkodási feltételek megteremtésére, és gondoskodni a tanyai öregek szociális támogatásról.

A tanyai lakóépületek nagyobbik fele a második világháború előtt épült. Az államszocialista rendszer korlátozásai után az 1990-es években valamivel növekedett ugyan a tanyaépítési kedv, azonban az új építkezések száma még így is csak töredéke annak, ami a tanyavilág megújulásához szükséges lenne.

A tanyai lakóépületek komfortosságát leginkább kifejező fürdőszobával, illetve vízöblítéses WC-vel való ellátottság megdöbbentő képet mutat. A kérdőívek tanulsága szerint a tanyák 37 %-ban nincsen fürdőszoba és felében csak udvari WC található. A felkeresett tanyák 7 %-a még az egyik legalapvetőbb infrastruktúrával, vezetékes árammal sem rendelkezik.

A jelentős technikai és komfortbeli elmaradás ellenére a tanyán élők háromnegyede nem tervezi a lakóépület korszerűsítését. Az, hogy a lakók nem kívánnak nagyobb összeget „beleölni” a tanyaába, részben a lakók idős korával, illetve az anyagi források hiányával magyarázható, részben pedig azzal, hogy egy 50-100 éves, alap nélküli, szoba-konyhás vályogtanyaába nem érdemes invesztálni.

Napjainkban egyre nélkülözhetlenebb egy család számára az autó. Tanyán ez fokozottan igaz. Ennek ellenére a felkeresett tanyai háztartásoknak csak alig több mint fele (55 %) rendelkezik gépkocsival.

A kérdőívek alapján ma már a tanyák mintegy felében csak ház körüli, alapvetően önellátást szolgáló mezőgazdasági termelés folyik. Az ott élők megélhetési forrása nem a tanyai gazdálkodás jövedelme. A tanyák további negyedében a tanyai gazdálkodás ugyan túlmutat az önellátáson, de csak kiegészítő jövedelemforrás. A megélhetés csupán minden ötödik-hatodik tanyán alapozódik a tanyai gazdálkodásra. Ezeken a helyeken folytatnak valódi árutermelő gazdálkodást. A felmért tanyák maradék 10 %-ában pedig egyáltalán nincs mezőgazdasági tevékenység, még házkörüli kertészkedés sem.

A tanyán gazdálkodással foglalkozók többsége (majd kétharmada) a termelés szinten tartását jelölte meg, mint a közeljövő stratégiája. Összességében a tanyák alig egynegyedében gondolkoznak a gazdaság fejlesztésében. Az, hogy a tanyák nagyobbik felében egyelőre nem látnak perspektívát a gazdálkodás távlati jövőjét illetően, azzal is összefügg, hogy a legtöbb gazdálkodó tanyán nincs olyan családtag, aki átvenné a gazdálkodást.

A mezőgazdasági termelésből összességében a tanyák mintegy felében származik rendszeresnek tekinthető jövedelem. Minden harmadik tanyai háztartásban a nyugdíj jelenti a fő jövedelemforrást, ami esetleg a tanya körüli kertészkedésből származó bevétellel egészül ki.

Alkalmazotti bért az aktív korúak által lakott tanyai háztartás 37 %-ában kap valamelyik családtag, azonban domináns jövedelemforrásnak e 37 % alig felében tekinthető, mivel rendszerint kiegészül mezőgazdaságból származó jövedelemmel.

A szomszédsági kapcsolatok még ma is erősek a tanyavilágban. A megkérdezettek több mint 60 %-a napjainkban is fontosnak érzi a jószomszédi kapcsolatok ápolását. Ugyanakkor meglepően magasnak tűnik azoknak az aránya (21 %), akik egyetlen szomszédjukkal sem tartanak fenn a kölcsönös ismertségen túl szorosabb kapcsolatot.

A tanyavilág jelen helyzetének és jövőjének egyaránt sarkalatos pontja a közbiztonság, hiszen majd minden ötödik felkeresett tanyán történt már betörésnek vagy betörési kísérlet.

A tanyán élőket általában szoros kapcsolatok fűzik az anyatelepüléshez. A kérdezettek 40 %-a naponta, 25 %-a pedig hetente többször megfordul valamilyen okból települése belterületén.

A felkeresett tanyák 62 %-ában szorosan az anyatelepüléshez tartozónak érzik magukat az ottlakók, s csak minden tizedik tanyán nyilatkoztak úgy, hogy más településhez szorosabb kapcsolatok fűzik. Ugyanakkor viszonylag magasnak tekinthető azoknak a tanyáknak az aránya (28 %), ahol csupán praktikus okok (mert ott van a legközelebbi bolt, iskola stb.) játszanak szerepet az anyatelepüléshez való kötődésben.

A tanyán élőket – saját bevallásuk alapján – napjainkban leginkább a megszokás köti a tanyához, s csak ezt követi a megélhetés. Előbbi 58 %-ban, míg utóbbi 44 %-ban van jelen a válaszok között. Fontos szerephez jut még a természet közelsége, amit a tanyák 30 %-ban éreztek fontosnak, valamint az anyagi körülmények (korlátok), amit minden ötödik tanyán említettek. Sokatmondó, hogy a szomszédság, tehát az emberi, közösségi kapcsolatok ma már alig játszanak szerepet a helyi kötődésben.

A korszerűtlen lakásállomány és a tanyai élet számos nehézsége ellenére a megkérdezettek csaknem háromnegyede nem szándékozik elköltözni a tanyájáról, még akkor sem, ha azt az anyagi helyzete a mostaninál jobban lehetővé tenné. Tehát a tanyai életforma sajátosságai, s azok az erős kötődések (a tájhoz, a földhöz, a hagyományokhoz), amelyek évszázadok során alakultak ki, ma is hatnak, s befolyásolják az életstratégiákat. Akik elköltöznének, azok elsősorban egészségi okokkal (idős életkor) a nehéz életkörülményekkel, a térbeli elszigeteltséggel indokolták szándékukat. Döntő többségük az anyatelepülésen vagy valamely környékbeli községben szeretné berendezni új otthonát.

I./3/2 A „Tanyakollégium” ajánlásai:

- Segíteni kell a tanyai munkalehetőségek megőrzését és új munkahelyek megteremtését.
- A tanyákat és a külterületi népességet közvetlenül érintő döntések esetében a különböző döntési szintek rendszerét a szubszidiaritás érvényesülése jegyében át kellene tekinteni. Ki kell dolgozni annak a rendszerét, hogy a helyi tanyás népességet a döntések meghozatalába hogyan lehet intézményesen bevonni, illetve egy-egy változás esetén tájékoztatni.

- Módosítani szükséges a helyi önkormányzati képviselők választását szabályozó törvényt, oly módon, hogy a tanyákon élőknek legyen lehetőségük a települési önkormányzatokban való garantált képviselőre.
- Új finanszírozási rendszert kell kidolgozni a tanyás települések külterületekkel kapcsolatos többletfeladatainak ellátása érdekében.
- A tanyás térségekben biztosítani kell a kor igényeinek megfelelő, emberhez méltó életkörülmények megteremtésének feltételeit (elektromos energia, egészséges ivóvíz, járható dűlők, házi közművek).
- Az egykori tanyai iskolahálózat még meglévő épületeire, valamint egyéb külterületi ingatlanokra alapozva tanyai közösségi házakat kell kialakítani. A tanyai tudás és az ezen alapuló életszemlélet jelenjen meg a tanyás települések helyi tanterveiben. A tanyán élő gyermekek számára ösztöndíj program kidolgozása javasolt.
- Növelni szükséges a tanyagondnokok számát, akik napi kapcsolatban állnak a tanyákon élőkkel.
- Elő kell segíteni a birtok- és üzemviszonyok rendezését, elősegítve az optimális üzemméret kialakítását.
- Támogatni kell azoknak a termékeknek a tanyai gazdaságokban történő előállítását, amelyek kisüzemi méretekben is gazdaságosan termelhetők, amelyekhez magas élőlétszám-hányad és szaktudás szükséges. A tanyai gazdálkodás egyik megújulási lehetősége lehet a piacképes biogazdálkodás.
- Fontos a tanyai termékek presztízsének növelése, népszerűsítése.
- A mezőgazdasági integráció terén olyan önkéntes közös társulások kialakítását kell támogatni, amelyek, előnyeik és érdekeltségi rendszerük révén a tanyai gazdálkodókat a leginkább képesek összefogni. A piacra jutás lehetőségét kistérségi szintű piacokkal, helyi feldolgozóüzemek létrehozásával, az idegenforgalmi-kereskedelmi egységek helyi termék-felhasználásának ösztönzésével lehet segíteni.
- Az alacsony aranykorona-értékű földeken, illetve a védett természeti területek szomszédságában kapjon kiemelt hangsúlyt a tájfenntartó, extenzív gazdálkodás támogatása, ami segíthet a tanyavilág népességének és tradicionális értékeinek megőrzésében.
- Kezdeményezni kell a tanyák értékeinek feltárását, összegyűjtését és archiválását. A mai kornak megfelelő építési technológia alkalmazása mellett ösztönözni kell azokat az építészeti, téralakítási, területhasználati megoldásokat, amelyek a hagyományos tanyai építészet karakterjegyeit újjáteremtik.
- Külterületen is meg kell teremteni a megfelelő közbiztonságot. Ennek érdekében biztonságérzetet elősegítő eszközök telepítése és figyelőszolgálat kiépítése javasolt.

II. A Kecskeméti kistérség tanyavilágát érintő fejlesztések

II./1 Tanyagondnoki Szolgálat

A Kecskeméti kistérség településein az utóbbi tíz évben épült ki a tanyagondnoki szolgálat. Napjainkban a nagyobb létszámú tanyai lakossággal rendelkező településeken már több ellátási körzet is működik (pl.: Ágasegyháza, Kerekegyháza, Szentkirály). A tanyagondnoki szolgálat célja:

- a tanyás települési hátrányok csökkentése
- a külterületi életfeltételek javítása
- a szociális alapellátások bővítése
- a közszolgáltatáshoz való hozzájutás elősegítése
- a tanyai közösség fejlesztése

A tanyagondnoki tevékenységben a szociális alapellátási feladatok meghatározóak:

- idősek étkeztetése, ételkihordás, bevásárlás;
- gyógyszer felírata és kiváltása;
- betegek orvoshoz szállítása;
- kisgyermek (óvodások, általános iskolások) szállítása az óvoda és iskola nyitvatartási rendjéhez igazodva rossz időjárás esetén;

Az utóbbi években számos kistérségi településen sikerült pályázati támogatásból az elöregedett tanyagondnoki autót lecserélni, új, korszerű járművet beszerezni (Fülöpháza, Szentkirály, Ágasegyháza).

II./2 Jelzőrendszeres házi segítségnyújtás

Számos tanyán élő, egyedülálló, idős ember számára jelent segítséget a jelzőrendszeres házi segítségnyújtás kistérségi kiépítése. A jelzőrendszer segítségével fenntarthatók a biztonságos, önálló életvitel feltételei, krízishelyzetben lehetőséget nyújt az ellátást igénybevevő személynél történő gyors megjelenésre és segítségnyújtásra. Kistérségi szinten több száz készülék került elhelyezésre, a jelzőrendszeres központ Kecskeméten működik.

II./3 Külterületi földutak és mezőgazdasági összekötő utak karbantartása, javítása

A kistérség valamennyi települési önkormányzata számára komoly feladatot jelent a külterületi lévő földutak rendszeres karbantartása, mivel a tanyai lakosoknak szinte kizárólag a földutak jelentik a kapcsolatot a településekkel. Nem véletlen tehát, hogy az önkormányzati tulajdonban lévő külterületi földutak karbantartása a Helyi Vidékfejlesztési Stratégia egyik alapvető prioritását képezi.

A legtöbb települési önkormányzat minden évben elvégzi a nemegyszer több 100 km hosszú külterületi úthálózatának karbantartását, azonban komolyabb fejlesztésre az elmúlt években csak néhány településen került sor.

SAPARD forrásból megvalósult külterületi mezőgazdasági út fejlesztések:

- Tiszakécske külterületén a Kincsem dűlő - Bögiszőlők mezőgazdasági út szilárd burkolattal történő ellátása (teljes bekerülési költség: 68,3 millió Ft; ebből támogatás: 51,3 millió Ft)
- mezőgazdasági útszakasz-fejlesztés Helvécia község területén (teljes bekerülési költség: 57,0 millió Ft; ebből támogatás: 42,7 millió Ft)
- mezőgazdasági út építése Ballószög község területén (teljes bekerülési költség: 57,0 millió Ft; ebből támogatás: 42,7 millió Ft)
- mezőgazdasági úthálózat fejlesztése Lajosmizse területén (teljes bekerülési költség: 17,6 millió Ft; ebből támogatás: 13,2 millió Ft)

LEADER forrásból került sor 2009-ben Tiszakécskén egy földmunkagép beszerzésére, amely a külterületi földutak karbantartását segíti (bekerülési költség: 18,7 millió Ft, ebből támogatás: 9,0 millió Ft)

Területi kiegyenlítést szolgáló önkormányzati fejlesztések támogatására kiírt pályázat (TEKI) segítségével valósulhatott meg 2009-ben Szentkirályon az Olasz dűlő felújítása (bekerülési költség: 4,2 millió Ft, ebből támogatás: 3,2 millió Ft)

II./4 Külterületi kerékpárút-építés

A külterületen élő emberek számára gyakran a kerékpár jelenti az egyetlen olyan közlekedési eszközt, amely lehetővé teszi a falu, vagy a város megközelítését, ezért tanyás térségekben különösen fontos a kerékpárút-hálózat fejlesztése, korszerűsítése. Az utóbbi öt évben új kerékpárút-szakaszok épültek Kecskemét, Lajosmizse és Tiszakécske külterületén, továbbá két, már meglévő kerékpárút-szakasz korszerűsítése történt meg Tiszakécskén. Kecskeméten a Dél-alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség (DARFÜ) pályázatán nyert 333 millió Ft-ból többek között a Ladánybenei út és a Békéscsabai út mellett épült kerékpárút. Lajosmizsén az 50-es számú út mellett, Tiszakécskén pedig a város és Kerekdomb között létesült új kerékpárút (50, illetve 34 millió Ft bekerülési költséggel).

II./5 Kulturális és közösségi fejlesztés

Jakabszálláson a Wolford dűlői volt tanyasi iskola és közösségi ház 2005-2006 folyamán történt több mint 38 millió Ft összértékű felújítása az egyik legjelentősebb külterületi, tanyavilágot érintő fejlesztés volt a kistérségben. A rekonstrukció jelentős pályázati támogatással valósult meg. A község önkormányzata 2004-ben az AVOP 3.4.1-es programjából 28,5 millió Ft támogatást nyert erre a célra. A teljes körű felújítás során új funkciók is helyet kaptak az épületben (pl. erdei iskola, alkotótáborok bővítése, bentlakásos Népfőiskola) és az épület természeti környezete is megújult. A helyreállított Wolford-dűlői közösségi ház a település egyik kiemelt jelentőségű kulturális központjává vált.

II./6 A tanyasi termékek feldolgozásának és piacra jutásának elősegítése

Öt település – Fülöpháza, Kerekegyháza, Kunszentmiklós, Solt és Szabadszállás – önkormányzatának kezdeményezésére létrejött az Első Magyar Tanyasi Termék Termeltető, Feldolgozó és Értékesítő Kft. A vállalkozás célja, hogy feldolgozási lehetőséget és piacot

teremtsen a tanyai termékeknek. Ez utóbbit érdekében több fővárosi önkormányzattal is együttműködési szerződést kötött, hogy a tanyai gazdák közvetlenül juttathassák el áruikat a nagyvárosok boltjaiba.

Az első Tanyasi Áruk Boltja 2010-ben nyílt meg a pestszentlőrinci Havanna-lakótelepen, amit több hasonló bolt is követett. Ezekben az üzletben elsősorban a felső-kiskunsági tanyavilágból származó zöldséget-gyümölcsöt forgalmazznak.

II./7 „Tanyafejlesztési Program”

2011-ben első alkalommal hirdették meg a Tanyafejlesztési Programot, amely a Nemzeti Vidékstratégia egyik kulcsfontosságú eleme. Célja a tanyarendszer korszerű megújítása, valamint az ott élők gazdálkodásának a támogatása. A pályázat két fő célterület támogatását hirdette meg:

- a tanyás térségek, települések fejlesztése (ezen belül a tanyai termékek piacra jutásának támogatása, a külterületi földutak javítása, az áram nélküli tanyák energiaellátásának segítése stb.)
- a tanyagazdaságok fejlesztésére

A 930 millió forintos keretösszegű Tanyafejlesztési Programból összesen 201 pályázó nyert állami támogatást: 69 szervezet illetve önkormányzat, és 132 gazdálkodó. A Kecskeméti kistérségből 7 önkormányzat (Fülöpháza, Helvécia, Kerekegyháza, Kunbaracs, Ladánybene és Szentkirály), 4 szervezet és 22 tanyai gazdaság szerepel a nyertesek között. Előbbiek összesen 162 millió Ft, míg a tanyai gazdaságok 35 millió Ft támogatáshoz juthatnak hozzá az idén. A támogatás mértéke települési és térségi fejlesztéseknél a beruházás teljes költségének 90 %-a, tanyagazdaságok fejlesztésénél a 75 %-a.

Az első célterületen a rossz állapotú földutak javításához szükséges gépek és eszközök beszerzésére, valamint a tanyagondnoki szolgálat fejlesztésére érkezett be kiemelten sok pályázat, míg a második célterületen gazdálkodási gépek beszerzése, gazdálkodási épületek felújítása, valamint az állatállomány bővítése volt a legnépszerűbb cél.

A Kecskeméti kistérségből pályázó szervezetek és önkormányzatok a legnagyobb összegű támogatást a „Tanyai termékek piacra jutásának elősegítése” témában nyerték el (116 millió Ft), s csak ezt követi a tanyás térségek külterületi földútjainak karbantartását, rendszeres felújítását biztosító gépek, eszközök beszerzése (32 millió Ft).

A KECSKEMÉTI KISTÉRSÉG TANYAFEJLESZTÉSI PROGRAMJA 2012

1. tábla: A Kecskeméti kistérségben külterületen megvalósult települési projektek 2007-2011.

Projektgazda	Projekt címe	Forrás megnevezése (kód)	Projekt kezdő éve	Költségvetés (millió Ft)	Önrész	
					aránya (%)	mértéke (millió Ft)
Dél-alföldi Regionális Operatív Program - DAOP						
3. prioritás: Közlekedési infrastruktúrafejlesztés						
Kecskemét M.J.V. Önkormányzata	Kerékpárút hálózat fejlesztése Kecskemét közig. területén	DAOP-2007-3.1.2	2008.	333	10	33
Nyárlőrinc Község Önkormányzata	Kerékpárút tervezés	DAOP 3.1.2	2007	2,3		
Tizsakécske Város Önkormányzata	Tizsakécske - 4625-ös közút melletti kerékpárút építése	DAOP-3.1.2	2007	34,0	10	3,4
DAOP összesen:				369,3		36,4

Új Magyarország Vidékfejlesztési Program - UMVP						
III. tengely: IKSZT, mikrovállalkozások, turizmusfejl., falufejl., vidéki örökség megőrzése						
Fülöpháza Község Önkormányzata	Tanyagondnoki autók cseréje	UMVP III.	2008	10,1	15	1,6
Szentkirály Község Önkormányzata	Tanyagondnoki autó cseréje	UMVP III.	2008.	7,2	20	1,2
IV. tengely: LEADER						
Tizsakécske Város Önkormányzata	Földmunkagép beszerzése	Külterület földutak karbantartása	2009	18,7	52	9,7
UMVP összesen:				36,0		12,5

Egyéb pályázati források						
Ágasegyháza Község Önk.	Tanyagondnoki gépkocsi beszerzése	MVH	2008	10,1	0	1,6
Lajosmizse Város Önkormányzata	Lajosmizse külterületén kerékpárút építésére	GKM	2007	50,0	0	0,0
Szentkirály Község Önkormányzata	Olasz dűlő felújítása	TEKI 2009.	2009.	4,2	25	1,0
Egyéb források összesen:				64,3		2,6

Kizárólag önerős fejlesztések			
Projektgazda	Projekt címe	Projekt kezdő éve	Költségvetés (millió Ft)
Tizsakécske Város Önkormányzata	Kerekdombi kerékpárút helyreállítása	2008	5,6
Tizsakécske Város Önkormányzata	Zoboki tanyáknál vízvezeték rendszer kiépítése	2008	5,2
Tizsakécske Város Önkormányzata	Bögi kerékpárút, tiszaparti sétány kivilágítása	2010	4,6
Kizárólag önerős fejlesztések összesen:			15,4

III. Helyzetfeltárás

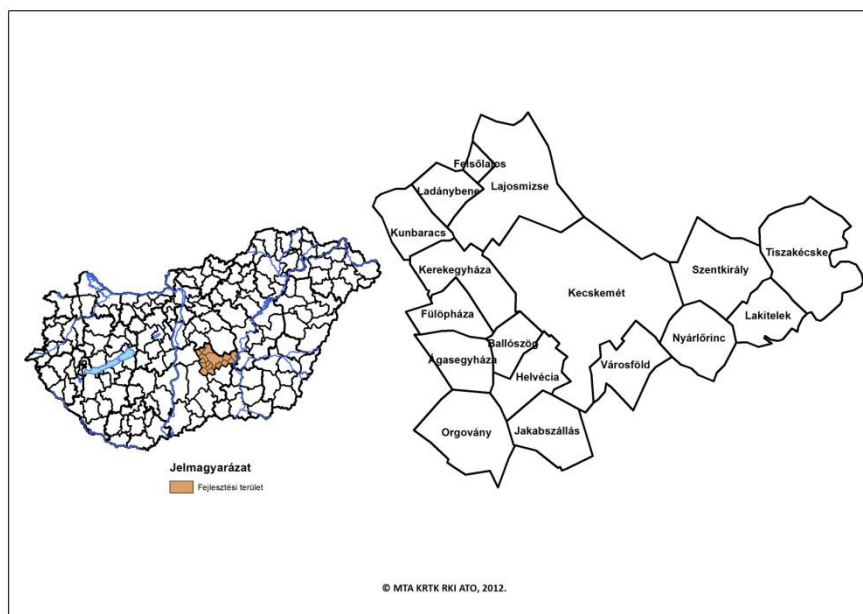
III/1 A Kecskeméti kistérség külterületi jellemzői

III/1/1 Kistérségi településstruktúra

A Kecskeméti kistérség tanyavilága differenciált és sokszínű. Ez egyértelműen összefügg a kistérség települési terét alkotó többféle – eltérő történeti fejlődéssel és eltérő jellegzetességekkel rendelkező – településtípus jelenlétével. A Kecskeméti kistérség települési terét alkotó településtípusok:

- egykori nagyhatáru tanyás mezőváros, mint központi település (Kecskemét),
- a központi város tanyarendszeréből kialakított tanyás községek gyűréje, (Ágasegyháza, Ballószög, Helvécia, Lakitelek, Nyárlőrinc, Szentkirály, Városföld),
- a XVIII. században újratelepülő illetve a XIX. század második felében önálló községgé formálódó, mára kisvárosi rangot nyert települések (Tiszakécske, illetve Kerekegyháza és Lajosmizse),
- távoli kiskun és jászkun települések pusztáiból a XX. század elején önállósult községek (Orgovány, Jakabszállás, Ladánybene)
- ma is formálódó, átalakuló tanyás kisközségek (Felsőlajos, Fülöpháza, Kunbaracs)
- e településszerkezeti típusokat napjainkban is laza települési szövetként összekötő tanyavilág
- valamint egy Tisza-parti kistelepülés (Tiszaug).

1. térkép: A stratégia célterülete

III/1/2 Történeti áttekintés

A Kecskemét környéki falvak Török Hódoltság alatt egytől-egyig elnéptelenedtek. A pusztításokat túlélő lakosok a Tisza ártéri mocsárvilágában vagy Kecskeméten találtak menedéket. Az elhagyott pusztává lett környező falvak határát Kecskemét fokozatosan bérbe vette. A gazdálkodás bázisa a rideg állattartás, s a hozzá kapcsolódó állatkereskedelem lett,

amely a török kiűzését követően, egészen a XVIII. század közepéig meghatározó maradt. A kunok 1745. évi „megváltkozása” folytán Kecskemét számos puszta bérletét elveszítette. Ez kikényszerítette, hogy – az Alföld más területeihez hasonlóan – Kecskeméten is gyors ütemben átalakuljon a mezőgazdasági áruterelés szerkezete. Néhány évtized leforgása alatt a külterjes állattartást belterjesebb ágazatok (gabonatermesztés) váltották fel. A XVIII. század második felétől a jobb minőségű legelőket feltörték és gabonaföldekké alakították. A virágzó gabonakonjunktúra tovább gyorsította ezt a folyamatot. A korábbi mezei kertek állattenyésztés céljait szolgáló átteleltető funkcióit mindinkább elvesztették, s fokozatosan a szántóföldi művelés igényeinek megfelelő gazdasági udvarokká alakultak át. A szántóföldi művelésre átalakult mezei kertek lettek a tanyák a kecskeméti határban.

Az egyre kisebb és gyengébb minőségű legelők túllegeltetése új problémával szembesítette a várost. A szántóföldi termelést fenyegető „homokveszedelem” meggátolására Kecskemét az 1790-es évektől megkezdte a homokterületek kiosztását, hogy azokat a gazdák ültetvényeikkel, erdősítéssel, szőlővel, gyümölcsfával megkössék. A várostól mind távolabb fekvő puszták is fokozatosan művelés alá kerültek. Ezek művelését már a távolság miatt sem lehetett a városból rendszeresen ellátni. A gazdák a földjeiken tanyákat létesítettek.

A XVIII. század közepétől a XIX. század közepéig terjedő periódusban alakult ki a Kecskemét környéki tanyahálózat. Ekkor a tanyák zöme még csak ideiglenesen lakott, s mint a városi ház tartozékai funkcionáltak.

A XIX. század második felében megindult a népességnek a városból való egyre erősebb „kirajzása”. Ekkortól váltak a tanyák tömegesen állandó jelleggel lakott településekké, és egyre kevesebb tanyai lakosnak volt már városi háza.

A tanyák zöme a XIX. század derekáig a várostól keletre és délkeletre, a szántóföldek zónájában helyezkedett el, viszont a század második felében a népességfejlődés súlypontja mindinkább a nyugati homokvidékek felé tolódott el, ahol a gyors ütemben fejlődő tanyavilág sűrű tanyahálózatot teremtett. Ennek a zónának a nyugati szélén apró falumagok önállósulása indult meg: 1856-ban önálló községgé szervezték Jászárokszállás itteni pusztáját Kerekegyháza néven, 1877-ben pedig a Jászberényhez tartozó Lajos, Mizse és Bene puszták egyesülésével létrejött Jász-Lajos-Mizseközség.

Az 1880-as években a hegyvidéki szőlőterületek pusztulását okozó filoxeravész nyomán a kiskunság immunis homokterületei felértékelődtek. A kibontakozó borkonjunktúra, valamint a közeli főváros egyre nagyobb fogyasztópiaca nagy hatással volt a Kecskemét környéki belterjes kerti kultúra kialakulására. A szőlő- és gyümölcssterületek részaránya kecskeméti határ 10-12 %-ára emelkedett. A városhoz közel elhelyezkedő, illetve a közlekedésileg jól feltárt homokpuszták csaknem összefüggő szőlő- és gyümölcskertekké váltak. A munkaigényes ágazat térnyerése nagyszámú mezőgazdasági népesség foglalkoztatását tette lehetővé. A szőlővidéken uralkodó kis- és törpebirtokokkal a homokvidék korábban gyéren lakott területén rendkívül sűrű tanyahálózat alakult ki. A szántóföldi zónában viszont már nem nőtt tovább a népesség. A kistérség távoli, periférikus

helyzetű homokpusztái és szikes laposai (pl. Kunbaracs) továbbra is gyéren lakottak maradtak.

A XX. század első fele már nem elsősorban a tanyán élő népesség számszerű bővülésének az időszaka, hanem a tanyai gazdálkodási formák megszilárdulásának és a társadalmi önszerveződésnek az ideje. Erről tanúskodnak a pusztatemplomok, a tanyasi iskolák, illetve több tanya határrész (Orgovány 1901, Ladánybene 1907; Jakabszállás 1922) közigazgatási önállósulása.

A Kecskemét környéki tanyavilág az 1890-1949 közötti időszakban érte el virágkorát. 1930-ban – a kistérség mai területének jelentős részét lefedő – Kecskemét összlakosságának majd fele (48,7 %) volt tanyai lakos. A városhatár térbeli képe ebben az időszakban a következőképpen alakult:

- A városközponttól mintegy 2-3 km távolságban fekvő területeken a kertészek zónája helyezkedett el. Ezen a várossal mindinkább összeépülő övezetben a tanya már ekkor sem uralkodó településforma.

- A városhoz 3-10 km távolságra lévő övezetben alakult ki a belső tanyazóna. Népsűrűsége igen magasra emelkedett, a sűrű tanyahálózatú nyugati részeken pedig kisebb helyi centrumok képződése is megindult. A város élelmiszerellátásában ez a zóna igen jelentős szerepet töltött be. A város ellátóövezetének fontos része lett. Népessége a városi piacra való gyakori kosarazása révén a várossal sokkal szorosabb kapcsolatban állt, mint a szántóföldi tanya, vagy a távolabb fekvő külső tanyazónában lakók.

- A városcentrumtól 10-18 km távolságig terjedő területek tanyavilága a külső tanyazónát alkotta. A nyugati részeken besűrűsödött tanyahálózatú területek szinte átmenet nélkül olvadtak össze a már korábban önállósult települések (Lajosmizse, Kerekegyháza) körüli tanyavilággal. A kecskeméti tanyavilág külső-tanyazónájában a várossal kiépült városcentrikus, jó forgalmi kapcsolatok hatására hosszú ideig nem indult meg az önálló településgócok kialakulása.

A második világháború után, az államszocialista rendszerben a tanyavilág látványos hanyatlása következett be. Mivel a szocialista államhatalom alapelve a központosításra épült, nem nézte jó szemmel az önállóságot és szabadságot megtestesítő szórványtelepülési rendszert. Ezért igyekezett minél több tanya határrészt önálló községi rangra emelni, s a tanyán élőket falusi csoportos településekbe kényszeríteni. Az 1949-1950. évi közigazgatási reform során az önálló településsé válás lassú, szerves folyamata helyett egyik napról a másikra, adminisztratív eszközökkel hozták létre a kistérség 9 települését.

Kecskemét történelmileg kialakult határából 1950-ben kivált (Bugac), Lakitelek és Nyárlőrinc; 1952-ben pedig Ágasegyháza, Ballószög, Helvécia, Hetényegyháza, Szentkirály (Lászlófalva néven) és Városföld kapott községi státuszt. (Hetényegyházát 1981-ben visszacsatolták.) A kistérség települései közül szintén ebben az időben szerveződött közigazgatásilag önálló településsé Fülöpszállás határából Fülöpháza és a korábban Tatárszentgyörgy részét képező Kunbaracs.

Az új községek létrehozásának névleges célja a környező tanyavilág ellátási központjainak megteremtése volt. E funkciójukat azonban eleinte nem minden

vonatkozásban tudták teljesíteni. Faluszerű zárt településmag csak Lakitelek, (Bugacmonostor), Nyárlőrinc és Hetényegyháza területén létezett az önállóság elnyerésekor. A többi tanyaközség még sokáig falumag nélküli tanyai szórvány maradt. Jobb esetben egy-egy pusztatemplom, tanyai iskola vagy közigazgatási kirendeltség jelölte ki a belterület helyét. Ennek ellenére az elmúlt 50 év alatt valódi falusi települések jöttek létre a kijelölt belterületeken, miközben a tanyahálózat is (összezsugorodott formában) fennmaradt. A falusi település és a tanyák között azonban mind az épületállomány fizikai jellemző, mind a lakosok társadalmi, életkori tulajdonságai alapján jelentős kontraszt alakult ki. Sok – korábban tanyán felnövő – fiatal épített házat és költözött be a faluba, de az idősebb korosztály számára is gyakran fontos életcél illetve befektetési lehetőség volt a belterületi ház. Így az egykor virágzó tanyavilág a nyolcvanas évek végére teljesen átalakult. A jó fekvésű, háztáji gazdálkodásra berendezkedett tanyák ebben az időszakban is képesek voltak (szakszövetkezet keretei között) virágzó tanyai gazdaságként működni, viszont a tanyák nagyobbik fele pusztán lakhellyé vált, ahol a tanyai élet hátrányait, már nem kompenzálta a tanyai gazdálkodás megélhetésben betöltött szerepe.

III/1/3 A Kecskeméti külterületi népességének változása 1960-2001 között

A Kecskeméti kistérség mai területén 1960-ban még a lakosság kerekén fele (közel 70 ezer ember) élt külterületen. Több településen a külterületi lakosság meghaladta a 90 %-ot (Ballószög, Fülöpháza, Helvécia, Szentkirály, Városföld). Közülük négy az 1950-es évek elejéig Kecskemét közigazgatási határához tartozott. A következő évtizedekben a külterületi lakosság igen gyors fogyása figyelhető meg: 1960 és 1970 között csaknem 14 ezer fővel (-20 %), 1970 és 1980 között több mint 16 ezer fővel (-29 %), 1980 és 1990 között pedig mintegy 11 ezer fővel (-28 %) csökkent a kistérség külterületi népessége. A rendszerváltozást követően a csökkenés megállt, sőt enyhe növekedés (4 %) tapasztalható. Míg 1960-ban Kecskemét, Tiszakécske, Kerekegyháza és Tiszaug kivételével a kistérség valamennyi településén a lakosság többsége külterületen élt, addig 2001-ben már csak két településre volt igaz ez (Fülöpháza, Helvécia), napjainkban pedig valószínűleg már egyetlen településen sem beszélhetünk külterületi népességtöbbletről.

A külterületi lakosság legnagyobb arányban Kunbaracs, Lakitelek, Nyárlőrinc és Városföld településeken csökkent. Esetükben az 1960-ban felmért külterületi népesség száma 40 év alatt kevesebb mint ötödére esett vissza. Ezzel szemben a legkisebb arányú külterületi népességfogyás Ballószög, Helvécia, Kecskemét és Lajosmizse esetében következett be, de még ezekben a településeken is átlagosan 50 %-os a külterületi népességfogyás.

Jól megfigyelhető, hogy a legnagyobb arányú népességfogyás a kistérség egyik legperiférikusabb települését (Kunbaracs), illetve a nagyüzemi művelés által leginkább érintett településeket (Lakitelek, Nyárlőrinc, Városföld) érintette. A külterületi népesség számára ugyanakkor viszonylagos stabilitást jelentett a városközeli helyzet, ami viszont együtt járt a külterületi lakosság társadalmi szerkezetének alapvető megváltozásával. A korábbi mezőgazdasági jellegű tanyákat felváltották a szuburbán lakóotthonok.

III/1/4 A Kecskeméti kistérség külterületeinek statisztikai jellemzői

A külterületi népesség aránya és a külterületi népsűrűség:

A Kecskeméti kistérségben a legutóbbi népszámláláskor mintegy 29 ezer személy élt külterületen. Ez a kistérség lakosságának több mint 17%-a.

A kistérség öt településén a külterületi lakosság meghaladja az 1000 főt. Közülük Kecskemét több mint 13 ezer külterületi lakójával magasan kiemelkedik. A sorban utána Lajosmizse (3438 fő), Helvécia (2082 fő), Tiszakécske (1781 fő) és Ballószög (1079 fő) következik.

2001-ben még a külterületi népesség két községben haladta meg az 50 %-ot (Helvécia 53,6 %, Fülöpháza 51,2 %), s további öt községben az egyharmados részarányt (Szentkirály 43,6 %, Ballószög 40,4 %, Ladánybene 38,6 %, Felsőlajos 36,6 %, Jakabszállás 33,6 %).

A kistérségben a külterületi népsűrűség Kecskeméten a legmagasabb. Itt átlagosan csaknem 48 fő él a határ minden négyzetkilométerén. Ennél valamivel alacsonyabb, de még így is kiugróan magas a külterületi népsűrűség Helvécia (38 fő/km²), Felsőlajos (33 fő/km²) és Ballószög (32 fő/km²) községekben. Helvécia és Ballószög határa a korabeli Nagy-Kecskemétnek is a legsűrűbb tanyavilággal rendelkező része volt. 1950 és 1990 között – más településekhez képest – sokkal inkább meg tudták őrizni tanyavilágukat. Napjainkban pedig a kedvező földrajzi elhelyezkedésüknek köszönhetően (Kecskemét központjától alig 10-11 km távolságban) kedvelt kiköltözési célponttá váltak a városhoz közel megfizethető lakóházat vagy építési telket keresők számára.

A külterületi népsűrűség nagysága tekintetében a következő kategóriát képviselő települések (Lajosmizse, Ladánybene, Tiszakécske) az előzőekhez képest már jóval szerényebb 15-21 fő/km² értékkel rendelkeznek. A települések legnépesebb csoportját azonban azok alkotják, ahol 10 fő/km² körül alakul a külterületi népsűrűség (ez már kevesebb mint fele a kistérség átlagának). A legalacsonyabb külterületi népsűrűséget mutató községekben (Városföld, Nyárlőrinc és Kunbaracs) már csak tizedannyian élnek a külterület egységnyi részén, mint Kecskeméten. (Tiszaug nem tekinthető tanyás településnek.)

A külterületi népesség életkori sajátosságai:

Mindenképpen elgondolkodtató, hogy csaknem minden ötödik külterületen élő személy 15 évesnél fiatalabb. Különösen magas a fiatalok aránya (21-23 %) Ballószög, Felsőlajos, Helvécia és Lakitelek községekben. Ballószög egyértelműen a legfiatalabb korstruktúrájú külterületi népességgel rendelkező települése a kistérségnek, mivel nemcsak a fiatalok aránya kiemelkedő, hanem az időskorúak részesedése is itt a legalacsonyabb. A másik végletet Kunbaracs és Fülöpháza képviseli. Kunbaracs külterületén a 60 éves és a feletti lakosság aránya meghaladja a 30 %-ot, míg a fiataloké alig 13 %. Fülöpházán csupán néhány százalékponttal jobb a helyzet.

Foglalkoztatottság és a foglalkoztatottak ágazati megoszlása:

A külterületi lakosság körében meglehetősen alacsony a foglalkoztatottak aránya (33,3 %). Az átlag mögött azonban jelentős eltérések vannak. Míg Ballószögön és Kecskeméten 37 %, addig Lakitelken és Fülöpházán mindössze 23 %.

A foglalkozási struktúra tekintetében ma már külterületen is a terciér szektor képviseli a legnagyobb súlyt, a mezőgazdasági foglalkozásúak aránya átlagosan 20 % alá esett. Mindössze két településen (Orgovány és Kunbaracs) van még domináns szerepe a mezőgazdaságnak a külterületen élők foglalkoztatásában. Kecskemét külterületén viszont 100 foglalkoztatott közül már csak 9 kötődik a mezőgazdasághoz és (hatszor annyi) 54 dolgozik a terciér szektorban. Szintén kiugróan magas (40 % feletti) a terciér foglalkozásúak aránya a Kecskeméttel szomszédos, jelentős vándorlási többlet felmutató Ballószög és Helvécia, valamint a Tisza-parti, üdülő-funkcióval rendelkező Lakitelek külterületén. Tiszakécskén és Felsőlajoson ugyanakkor a helyi ipar jelentős szerepe figyelhető meg a külterületi népesség foglalkozási szerkezetében.

Lakásállomány:

A Kecskeméti kistérségben összesen több mint 13 ezer külterületi lakóépület található. Legnagyobb részük (45 %) 1945 előtt épült tradicionális tanyai ingatlan. A kistérségi átlagot magasan meghaladó arányban (64-83 %) vannak jelen a régi építésű tanyák Lakitelken, Szentkirályon és Kerekegyházán, ellenben Kecskeméten a külterületi lakóingatlanoknak csak mintegy harmada tekint vissza több mint fél évszázados múltra. Az új építésű külterületi ingatlanok Kecskeméten és a két szomszédos szuburbán községben (Ballószög és Helvécia) fordulnak elő legnagyobb arányban.

A komfortossági jellemzők alapvetően összefüggnek a tanyák életkorával. Nem meglepő tehát, hogy az összkomfortos külterületi lakóingatlanok Felsőlajoson a fiatal és vitális tanyás községben, illetve a növekvő külterületi lakosságú Kecskeméten, Ballószögön és Helvécian érik el a legmagasabb arányt (45-58 %). A komfort nélküli lakások viszont a legelöregedettebb külterületi népességű Kunbaracson, valamint a legidősebb külterületi épületállománnyal rendelkező Lakitelken és Szentkirályon 10 külterületi lakóingatlan közül 7 komfort nélküli, azaz nem rendelkezik sem lakáson belüli WC-vel, sem külön fürdőhelyiséggel.

Kecskemét város külterületének statisztikai jellemzői:

Kecskemét külterületén a 2001. évi népszámlálás alkalmával, több mint 13 732 lakost írtak össze. Ez a kistérség külterületi lakosságának csaknem fele (47,3 %).

A város külterületi népességének az államszocialista éra négy évtizedében tapasztalt jelentős fogyása a rendszerváltozást követően megállt, sőt 1990 és 2001 között mintegy 12 %-os növekedés volt tapasztalható (közel 1500 fővel nőtt a külterületen élők száma). A növekedés számos okra vezethető vissza. Általános jelenség, hogy az olcsóbb megélhetés miatt sokan húzódtak ki a hobbikertekben felépített kisméretű nyaralókba és a határ átalakuló tanyáiba. A kilencvenes években a belterületen drasztikusan megemelkedő telek és ingatlanárak is a külterület népességnövekedésének irányába hatottak, hiszen sok építkezni szándékozó fordult a külterület felé. Ebben az időben a városban átadott minden harmadik családi ház külterületen épült. Teljesen más motiváció hatására egy módosabb réteg is megjelent a város határában. Őket kifejezetten a tágas tér, a megkötöttségektől mentes építés lehetősége vonzotta.

Kecskemét külterületén tapasztalható népességnövekedés azonban térben korántsem egyenletesen oszlott meg. Sok határrészre továbbra is népességfogyás volt jellemző, míg más területek lakossága csaknem megduplázódott.

Elsősorban Kecskemét központi várostestétől nyugatra fekvő külterületi határrészek tudták növelni jelentős (a külterületi átlagot is meghaladó) mértékben a lakosságukat. Különösen kiemelkedik a Hetény út mentén fekvő Úrihegy és Felsőszéktó. Előbbi a több mint 700 fős növekménye révén lényegében megduplázta az 1990-es népességét, míg utóbbi másfélszeresére növelte azt. A szomszédos Szarkási tanyák szintén a jelentősen gyarapodó népességű külterületi határrészek közé tartozik. Kisebb volumenű, de arányában szintén jelentős népességgyarapodást könyvelhetett el 1990-2001 között a Katonatelepi tanyák nevezetű határrész és a halasi úttól délre elterülő Törökfái. Mindkettő esetében egy jól behatárolható hobbikertes övezet fokozatos benépesüléséről van szó. A külterületi átlagot kismértékben meghaladó népességnövekedést mutat még Máriahegy, Belsőnyír és a Ballószögi tanyák (ott is különösen a Beretvás köz és a Helvéciai út menti sáv).

Népességfogyással jellemezhető külterületi határrészek egyrésztől Kecskemét közigazgatási határának ritkábban lakott, nehezebben megközelíthető részein fordulnak elő (Borbási tanyák, Városföldi tanyák, Matkói tanyák, Talfája), másrésztől a központi belterülettel szomszédos úgynevezett belső kertészekben (Budai-, Vacsi- és Kőrösihegy). Ez utóbbi területek népességfogyása első hallásra meglepő lehet, hiszen közvetlen szomszédosak a város kedvelt kertvárosaival. Paradox módon éppen ez a körülmény nehezíti meg helyzetüket, mivel a jövőben beépítésre szánt területként a rájuk vonatkozó építési szabályok több követelményt támasztanak, mint egyéb külterületi határrészek esetében.

Kecskemét külterületi népessége közel sem olyan előregedett, mint ahogy azt elsőre gondolnánk. Igaz ugyan, hogy az időskorúak aránya valamivel magasabb, mint a városi átlag, azonban ezt bőven kompenzálja a fiatal (0-14 éves) korosztály relatíve magas részesedése. A külterület nyugati felén arányuk nem egy határrészben meghaladja a 20 %-ot is. A fiatalos korösszetétel ezeken a területeken egyáltalán nem meglepő, hiszen éppen itt volt megfigyelhető a kilencvenes években a legjelentősebb arányú kiköltözés.

Ugyanakkor a város központi belterületével szomszédos úgynevezett belső kertési zóna erőteljes előregedése figyelhető meg. A Budai-, Kőrösi- és Szolnokihegyi tanyák esetében a 0-14 éves korosztály aránya alig 14-16 %, miközben hatvan évnél idősebb népesség részesedése 22-23 %.

Kecskemét külterületén a foglalkoztatottak aránya (36,7 %) elmarad a város egészére vonatkozó 40,7 %-os értéktől, sőt több határrészben a 30 %-ot sem éri el (Vacsihegy, Talfája, Szarkás, Borbás).

Egy alapvetően mezőgazdasági hasznosítású település határ esetében joggal feltételezhetnénk, hogy a mezőgazdaság jelentős arányt képvisel az ott élő népesség foglalkoztatásában is. Ehhez képest Kecskeméten több olyan külterületi határrész is található, ahol a mezőgazdaságban dolgozók aránya mindössze 1-2 % (Alsó- és Felőcsalános, Felsőszéktói tanyák, Úrihegy). A foglalkoztatásban a mezőgazdaság egyértelműen háttérbe szorult, hiszen részaránya a várostól távolabbi, periférikus

határrészekben is mindössze 20-21% körül mozog. (Egyedüli kivétel Borbás, ahol 35 % ez az érték.)

Az iparban foglalkoztatottak aránya Kecskemét külterületén egyértelműen magasabb (36,9 %), mint a város egészére vonatkozó átlag (30,5 %).

A szolgáltatási szférában dolgozók aránya Kecskemét 25 külterületi határrészből 11-ben meghaladja az 50 %-ot. Úrihegy, Budaihegy, Máriahegy 60 %-körül mozgó tercier foglalkoztatottsági arányát nem egy kisebb középváros is megirigyelhetné (például Kiskunfélegyháza, ahol csak 53,6 %-os ez az arány).

A külterületi lakásállomány életkora jelentős területi különbségeket mutat. Számos külterületi határrészben még napjainkban is az 1945 előtti építésű tanyák képviselte lakásállomány van abszolút többségben, ellenben 8 határrészben (Úrihegy, Alsó- és Felsőszéktó, Alsó- és Felsőcsalános, Kadafalvi tanyák, Máriahegy és Szolnokihegy) 20 %-ot sem éri el az arányuk.

1990-2001 között Úrihegy, Felsőszéktói tanyák és Felsőcsalános területén növekedett legerőteljesebben a külterületen épített lakások száma. E három, egymással szomszédos határrész teljes lakásállományának közel 30 %-a épült ebben az évtizedben.

A fürdőszoba és a lakásban található vízöblítéses WC ma már természetes követelménye a kulturált életnek. A külterületen nagyarányban jelen lévő idős tanyai lakóépületekben azonban ezek az infrastrukturális és komfortelemek gyakran nem találhatóak meg. Alapvetően ezzel magyarázható, hogy fürdőszobának tekinthető helyiséggel a külterületi lakásállománynak csak a kétharmada rendelkezik. Vízöblítéses WC még kevésbé tekinthető általánosnak a külterületen, mint a fürdőszoba (a külterületi átlag alig haladja meg az 50 %-ot).

Viszonylag nagy számban találni a külterületen nem lakott lakásokat. Ezek zömében öreg, infrastrukturálisan hiányosan felszerelt tanyák közül kerülnek ki. A külterületi lakásállomány gyengébb komfortossági és infrastrukturális mutatói erősen összefüggnek a nem lakott lakások magas arányával. Van olyan határrész (Talfája), ahol a statisztika által számba vett lakások közel harmadát nem lakják. A külterületi átlag 12-13 %.

III/2/ A Kecskeméti Kistérségben végzett tanyafelmérés eredményei

III/2/1 Az adatok kistérségi szintű elemzése

Tanyák száma:

Kecskemét és Térsége Többcélú Társulás a Térségi tanyafejlesztési programok kidolgozására benyújtott pályázatában 1000 tanya felmérését vállalta el. Ennek oka, hogy a fejlesztési területen több mint 13 ezer külterületi lakóingatlan, és ezekben mintegy 29 ezer lakos élt a 2001-es népszámlálás adatai szerint. A fejlesztési dokumentum kidolgozására rendelkezésre álló rövid idő, illetve a humán és műszaki erőforrások hiánya nem teszi lehetővé egy ilyen kiterjedt tanyavilág kataszteri jellegű felmérését.

Az 1000-es minta települési szintű szétosztásánál a 2001-es népszámlálás külterületi lakosságára, valamint a 2005-ös Tanyakutatásnak a gazdálkodó külterületi üzemek számára vonatkozó adatait vettük alapul. Ezt azért tartottuk szükségesnek, mert maga a

Tanyafejlesztési Pályázat alapvetően a hagyományos tanyák fejlesztését kívánja támogatni, másrészt a szuburbán jellegű lakótanyák adatainak szerepeltetése a felmérésben jelentősen kedvezőbb képet mutatott volna több tekintetben a Kecskemét környéki tanyavilágról, mint amilyen az valójában. Kecskemét esetében a mintavételi arányokat külön külterületi határrészekre bontva határoztuk meg, melyeket alapvetően az MTA RKK ATI Kecskeméti Osztályának korábbi kutatásaira alapoztunk, mint például Kecskemét Agrár- és Külterületének Fejlesztési Programja (2008), a városi IVS (2009) és végezetül a Ménteleki részönkormányzatra vonatkozó tanyakutatás eredményei (2009).

Az adatfelvételt Kecskemét kivételével a települési önkormányzatok munkatársai végezték el, míg a térség központ külterületén a Kecskeméti Főiskola másod- és harmadéves gazdasági és vidékfejlesztési agrármérnök szakos hallgatói járták be a határrészeket és vették fel az adatokat, valamint készítettek fényképeket. Az egyes településeken felmért tanyák számát a 2. táblázat mutatja.

2. táblázat: A településenként felmért tanyák száma

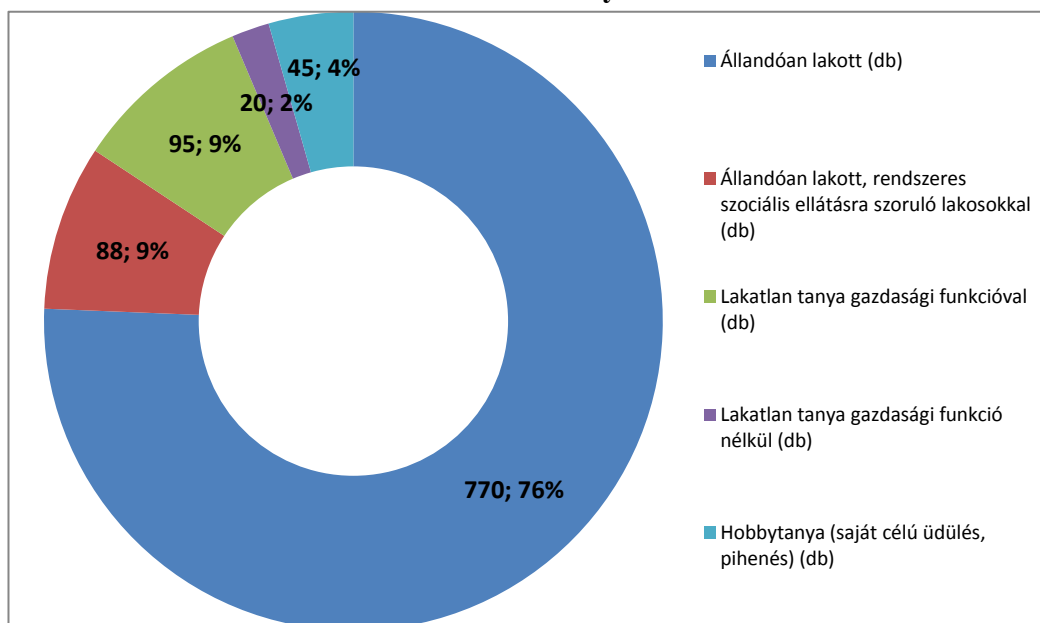
Település neve	Felmér tanyák száma (db)
Ágasegyháza	26
Ballószög	55
Felsőlajos	17
Fülöpháza	24
Helvécia	108
Jakabszállás	45
Kecskemét	244
Kerekegyháza	38
Kunbaracs	10
Ladánybene	35
Lajosmizse	175
Lakitelek	27
Nyárlőrinc	25
Orgovány	46
Szentkirály	45
Tizsakécske	90
Városföld	14
Összesen:	1024

Tanyák típusai:

A tanyák, mint szórványtelepülések funkciói a rendszerváltás után jelentősen átalakultak, így különböző szempontok mentén számos típusba lehet őket besorolni. A felméréshez kiadott felmérési adatlap, valamint a térségfejlesztési stratégia elkészítésére vonatkozó útmutató alapján alapvetően a lakó- és a gazdasági funkció alapján lehet

elvégezni a típusba sorolásukat. A Kecskeméti kistérségre vonatkozóan a 1. ábra foglalja össze a több mint a 1000 tanyaóra vonatkozó adatokat.

1. ábra: A felmért tanyák funkciói

Az eredmények alapján a tanyák 85 %-át tekinthetjük lakottnak, melyből 9 %-ban rendszeres szociális ellátásra szoruló lakosok élnek. A szociális problémákkal rendelkezők aránya nem tűnik soknak, azonban nem szabad elfelejteni, hogy a ő problémáik sok esetben súlyosabbak lehetnek, mint városi, vagy más típusú települési környezetben élőké, hiszen a térbeli elkülönülésből fakadó depriváció és kirekesztődés a tanyavilágban fokozottabban jelenik meg, már csak a fizikai távolság, és az emberi kapcsolatok esetlegessége miatt. Ezt a helyzetet hívhatjuk „szuperszegregációnak” is melynek megoldása más eszközöket igényel, mint más esetekben, így azt gondoljuk a hagyományos települési szociális ellátórendszer kevésbé felkészült erre, míg a tanyagondnoki hálózatot finanszírozási problémák hátráltatják.

A külterületi lakott helyeken megjelenő „új típusú” szociális problémák megjelenése a megoldási nehézségek mellett arra is felhívja a figyelmet, hogy új tanyatípus az ún. „lumpen tanya” is megjelent elsősorban a városok környékén, amely alapvetően jelzi, hogy mennyire megváltozott a lakosság összetétele a külterületen.

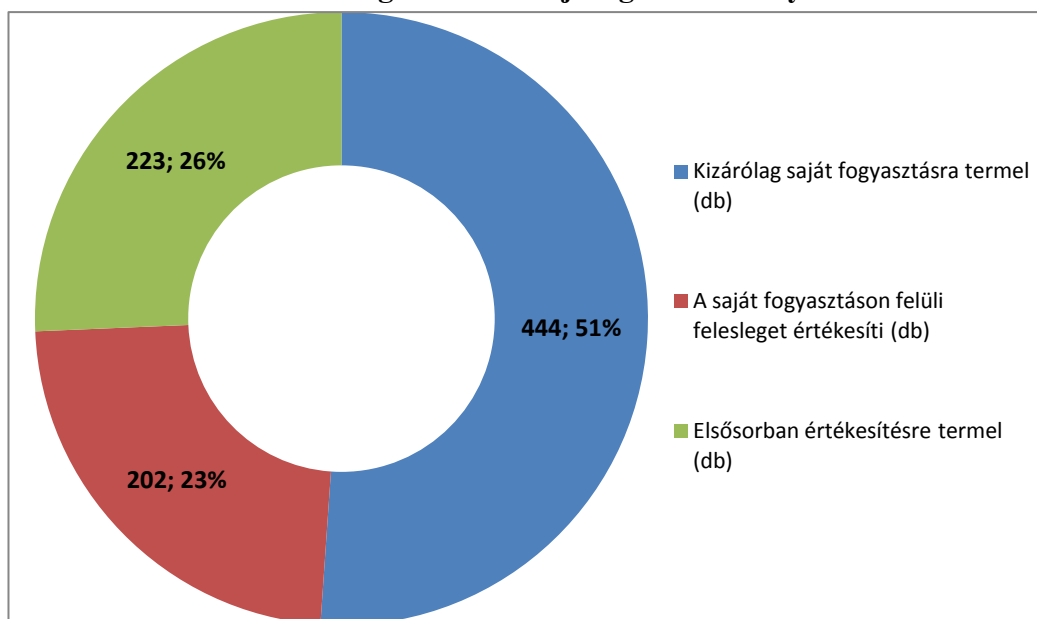
A kistérségben 11%-ot tesz ki a lakatlan tanya, amelyből 9%-ban gazdasági funkció még megtalálható, ami azt jelenti, hogy a városi lakás mellett, mint üzemmé, vagy üzempontként tartják fenn az épületeket. Mindössze csak 2 %-ra tehető a lakó és gazdasági funkciók nélkül megmaradt szórványok száma. Ennek a mintegy 20 ingatlanok a jövőbeni sorsa erősen kétséges különösen annak a tükrében, hogy a felmérésben 11 romos, vagy éppen összedőlt tanyát sikerült azonosítani, melyek ezek közül kerültek ki. Általában is elmondható, hogy például Kecskeméten, ahol a felmérés alapját a közhiteles ingatlan-nyilvántartás és a hozzá kapcsolt kataszteri térkép adta, hogy ezek az adatbázisok nagyon rossz állapotban vannak, és a bennük tanyaként szereplő ingatlanok 40-50 %-ban már nem találhatók meg (még nyomok szintjén sem) a területen.

A hobbytanyák, mint a szórványok egy viszonylag új típusa a felmérés eredményei alapján nem jellemzőek a térségre, azonban azt gondoljuk, hogy ebben a kérdésben több okból sem kaphattunk hiteles képet. Egyrészt, aki üdülésre használja a tanyáját, azt nagyon nehéz elérni, így valószínűbb, hogy kimaradtak a mintavételből, másrészt Kecskemét környékén több területen is voltak zártkertek, és lényegében ezekben valósult meg ez a funkció, amely csak lazán kapcsolható a tanya (a szabályos parcellás telekosztás, a kis alapterületű épületek, zömmel csak kert található mellettük) kérdéshez.

Tanyai gazdálkodásra vonatkozó adatok:

A kistérségben felmért 1024 tanyából 869-ben (84,8 %) folyt valamilyen jellegű agrártermelés. Ezek jellegének megoszlását a 2. számú ábra mutatja be.

2. ábra: Az agrártermelés jellege a szórványokon

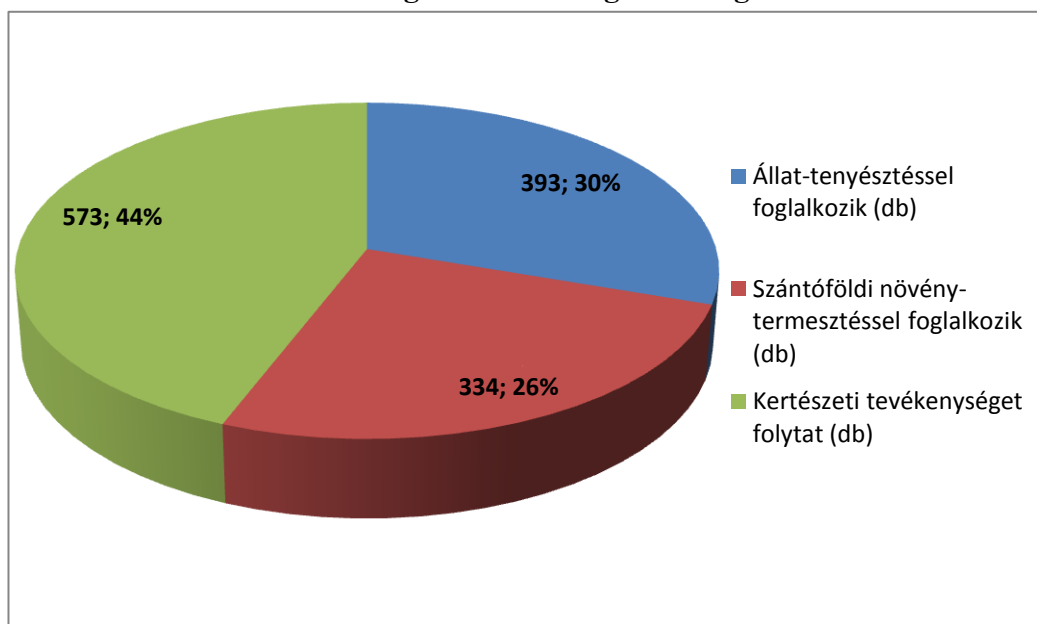

A részletes adatokból látszik, hogy ma a szórványokon végzett agrártermelés 51 %-ban házkörüli gazdálkodásnak minősíthető, amely kizárólag saját fogyasztásra termel. Ez alapvetően a családok életében két szempont miatt nagyon fontos: egyrészt, mert az saját termelésből származó élelmiszer minősége jobb (nem merülnek fel élelmiszerbiztonsági aggályok vele szemben), másrészt, mert jelentős megtakarítást eredményez az egyébként rendelkezésre álló föld hasznosítása, ami a jelenlegi gazdasági helyzetben jelentős segítség lehet egy-egy család havi megélhetésében.

A fennmaradó 49 %-ból 23 %-kal a kisegítő gazdaságok részesednek, melyek az önellátáson felül többlet jövedelmet is termelnek az önellátáson felül termelt áruk eladásával. A külterületi gazdaságok több mint negyede (26 %) termel elsősorban értékesítésre. Az itt keletkező áruk képezhetik majd a jövőben a térségben elindítani kívánt tanyai bolthálózat árualapját. Számukat, ha teljes mintához viszonyítjuk még akkor is magasnak mondható hiszen eléri a 21,7 %-ot. Éppen ezért azt gondoljuk, hogy a gazdálkodó szórványok 2011-ben elindult nemzeti forrásokra alapozott „kiegészítő” támogatására a jövőben is szükség van.

A felmérésben a termelés célja mellett megtalálhatóak annak ágazati arányaira vonatkozó adatok is. A kecskeméti kistérség mezőgazdasága a változatos természeti adottságok és a nagyvárosi felvevőpiacok közelsége (Kecskemét és Budapest) miatt rendkívül sokrétű, számos terméket állít elő. A kertészet, az állattenyésztés a történelem során felváltva a konjunkturális időszakoknak megfelelően foglalták határozták meg a térség agrártermelését, mely a XIX. század végére azt hozta, hogy egyértelműen a zöldség-gyümölcsstermesztés (ún. homoki kultúra) meghatározó szerepét hozta. A felmérés eredménye – melyet az 3. számú ábra mutat – is ezt tükrözi.

3. ábra: Az agrártermelés ágazati megoszlása

A kertészeti tevékenység szerepe a városellátó funkciók miatt megmaradt, azonban már a két világháborút jellemző aranykorról és az ehhez kapcsolódó regionális központi szerepkörrel ebben az ágazatban sem beszélhetünk már. A később kialakult gabonaforgalmi központ funkcióját is elvesztette mára már Kecskemét városa.

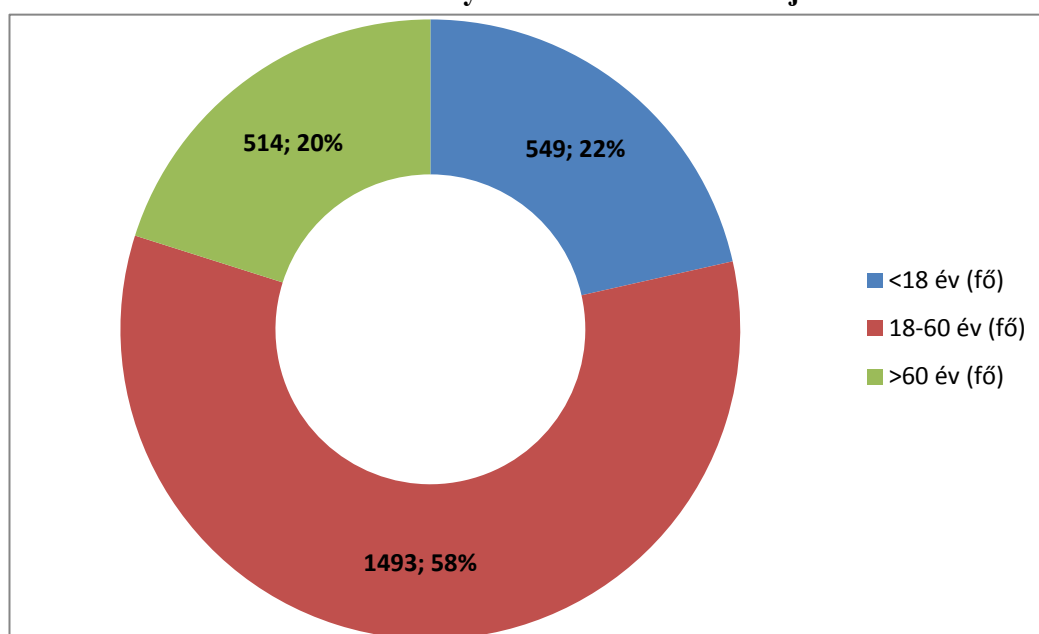
Pozitívumként értékelhetjük viszont, hogy a termelés nagyfokú diverzitása napjainkra is megmaradt, melyben jelentős szerepet játszik az állattenyésztés. Ennek a sokféleségnek a megőrzése a jövőben is fontos feladat, hiszen egyrészt a 2014-től várható KAP támogatási rendszerben olyan elemek jelennek meg, amelyek ezt a szubvenciók igénylésének feltételül szabják (pl.: minimum háromféle kultúra termelésben tartása, állandó legelő terület fenntartása). A széles termékpaletta a piaci kilengések ellen is védettebbé teszi a helyi agrártermelést, másrészt a mezőgazdasági melléktermékek hasznosítása tekintetében is kedvező, hiszen azt az ágazatok egymás között helyben tudják felhasználni, így is növelve a termelés hatékonyságát.

Itt kell még foglalkozni a tanyai vendéglátásra vonatkozó kérdéssel, ami nem jellemző a kistérségben, hiszen csak 16 tanyáról jeleztek ilyen jellegű tevékenységet, ami a minta 1,5 %-át jelenti. Azt gondoljuk, hogy ennél a valós számnak nagyobbak kell lennie, hiszen az 1990-es évek közepe óta a „puszta programok” szervezésének nagy hagyományai vannak egyes településeken, mint például Kerekegyháza.

Tanyai lakosságra vonatkozó adatok:

A kecskeméti kistérségben élő külterületi lakosság demográfiai mutatói – a minta alapján – több tekintetben kedvezőbbnek tűnnek, mint a magyar társadalom egészéé. A kötelező felmérési adatlapon csak az életkor szerinti bontás adatai voltak előírva, melyek szintén jobb képet mutatnak, mint a hazai átlag. Ennek oka elsősorban a rendszerváltás után kibontakozó szuburbanizációs folyamat, melye Kecskemét külterületét, valamint a környező településeket érintette. Ennek következtében jelentős számban költözött ki a külterületre aktív korú népesség, azon belül is jórészt a fiatalabb korosztály képviselői, akik ebben a környezetben tudtak olcsóbb családi házas lakhatási feltételeket kialakítani maguknak. Ezt mutatják a felmérés adatai is, hiszen a **18-60 évesek aránya eléri az 58%-ot.** Jelentős a gyermekkorúak száma is (22 %), mely megerősíti azt a feltevésünket, hogy **a kiköltözők között jelentős számban fiatal, valamint középkorú házaspárokat találunk.** Az életkori adatokat az 4. számú ábra foglalja össze.

4. ábra: A felmért tanyák lakosainak életkori jellemzői

Tanyavilág jellegzetes problémáinak bemutatása:

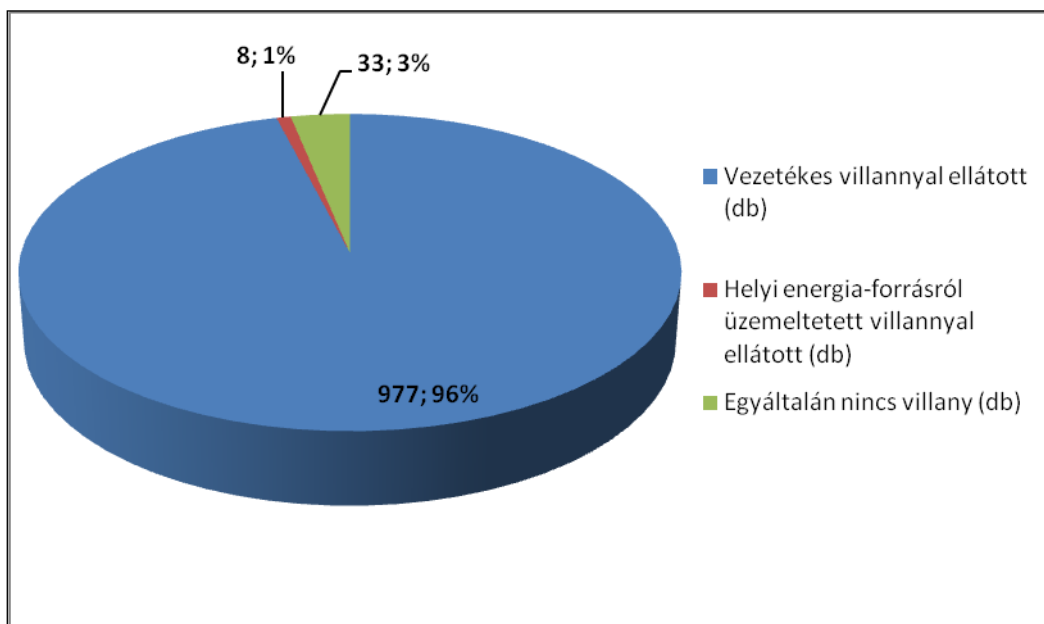
A kistérségi tanyafejlesztési program felmérési adatlapján három olyan kérdéskör jelent meg, ami a tanyavilág jellegzetes problémáira reflektál. Ezek mindegyike a külterületi lakott helyek egyedi infrastrukturális ellátottságára, valamint magának az ingatlanok a műszaki állapotára utalt áttételesen. Természetesen ezek elemzése után több más az adatfelvételben nem érintett problémát is megemlítünk, melyek alapját az elkészített prominencia interjúk adják.

A kistérségben **a tanyák villanyellátása más területekhez képest kimagaslóan jónak mondható**, hiszen a szórványok 96%-ban a vezetékes hálózatra kapcsolódnak. 1% a helyi áramfejlesztéssel ellátott ingatlanok aránya, és csak 3% van elektromos áram nélkül. Sajnos a hálózat minőségéről nincs információnk e munka keretein belül, de feltételezhetjük, hogy **Kecskemét belterületi határhoz közel fekvő területeken – ahol a szuburbanizáció**

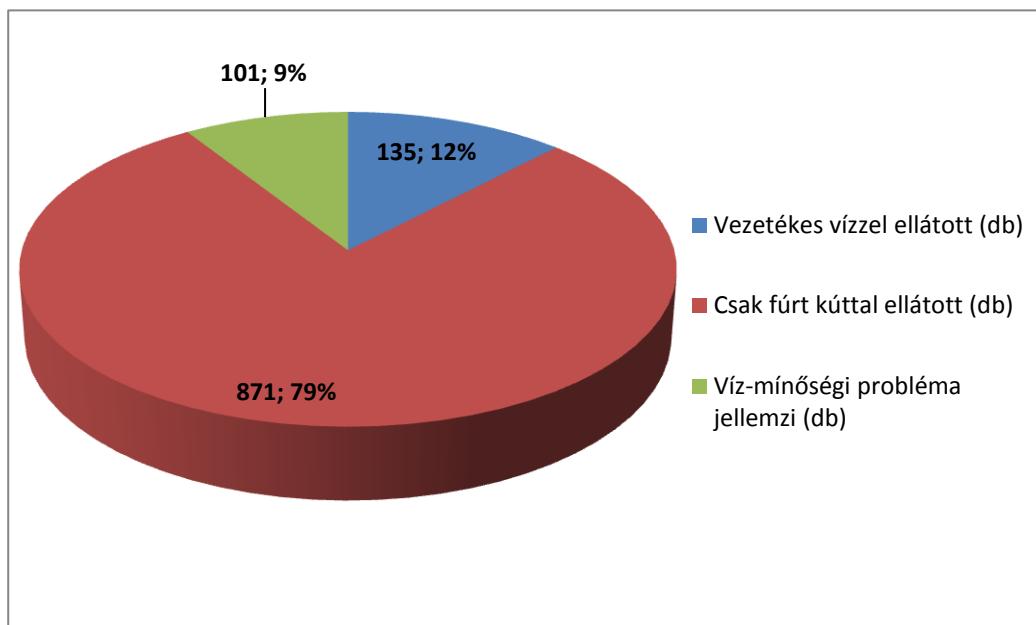
hatása a legerőteljesebb – új építésű, jelentős teljesítmény felvételt is kiszolgáló vezeték és trafóállomás rendszer található.

Rosszabb a helyzet a vízellátás területén, hiszen itt csak a szórványok 12%-a van a hálózatba kötve, míg 79%-án fűt kúttal történik az ellátás biztosítása. Ez utóbbi magas arányhoz képest nem jelentős a vízminőségi problémákat jelző külterületi lakosok száma (9 %). A vezetékes hálózat kiépítése napjainkban – tekintetbe véve a lemaradás nagyságát – nem tűnik reális megoldásnak, különösen azért mert helyi független megoldásban is jól helyettesíthető, amely mellé mindenképpen egy ingyenes, vagy kedvezményes vízminőség vizsgálati lehetőség bevezetése lenne célszerű (ami részben létezik is például terhesgondozás keretein belül). A Tanyafejlesztési Program pályázataiban szereplő a vízminőség javítását szolgáló eszközök beszerzését folyamatosan támogatni szükséges, hiszen e magányos településeken az életminőséget és a gazdálkodást is alapvetően meghatározó erőforrásról van szó. A villany- és vízellátásra vonatkozó eredményeket az 5. és a 6. számú ábra mutatja.

5. ábra: Villanyellátás

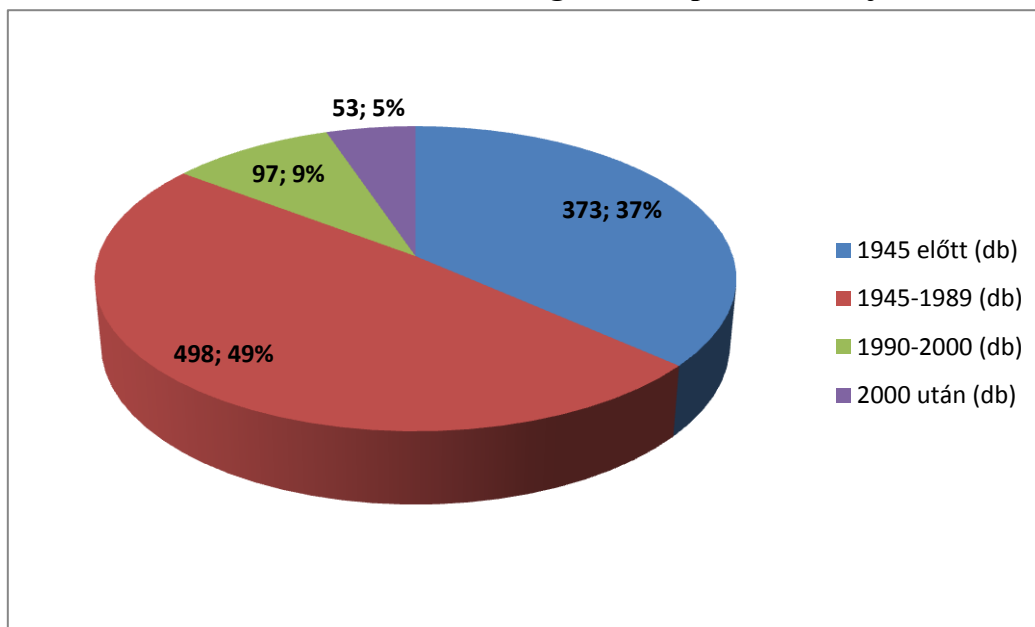

6. ábra: Vízellátás

A harmadik felmért jellemző – az épület építési éve – maguknak a tanyáknak a műszaki állapotát jelezi. Az ingatlanok 49% az 1945-1990 közötti időszakban, 37%-uk 1945 előtt, és csak 14 %-uk épült 1990 után. Láthatjuk tehát, hogy egy erősen előregedő épületállományról beszélhetünk, melynek megújulása a jelenlegi folyamatok tükrében nem valószínűsíthető, és ezt a folyamatot érdemben előmozdítani csak jelentős állami támogatással lehetséges. A felmérés eredményeit a 7. számú ábra foglalja össze.

7. ábra: A külterületi ingatlanok építésének ideje

A felmérésben kért adatok a legalapvetőbb infrastrukturális problémákat érintették részben hozzáférhetőségi, és részben minőségi szempontból. Az adatlap felvétele mellett elvégzett prominencia interjúk további az infrastruktúrában és a közszolgáltatásokban megjelenő problémákat tártak fel. Ezek részletesebb elemzését később adjuk. Itt csak

megemlítjük, hogy a közlekedés, a külterületi utak állapota, tehát összességében a tanyai szórványok elérhetőségének kérdése nagyon hangsúlyosan vetődött fel ezekben a beszélgetésekben. Emellett a közbiztonság kérdése volt az, ami jelentős problémaként került megfogalmazásra.

III/2/2 Az adatok települési összehasonlító elemzése

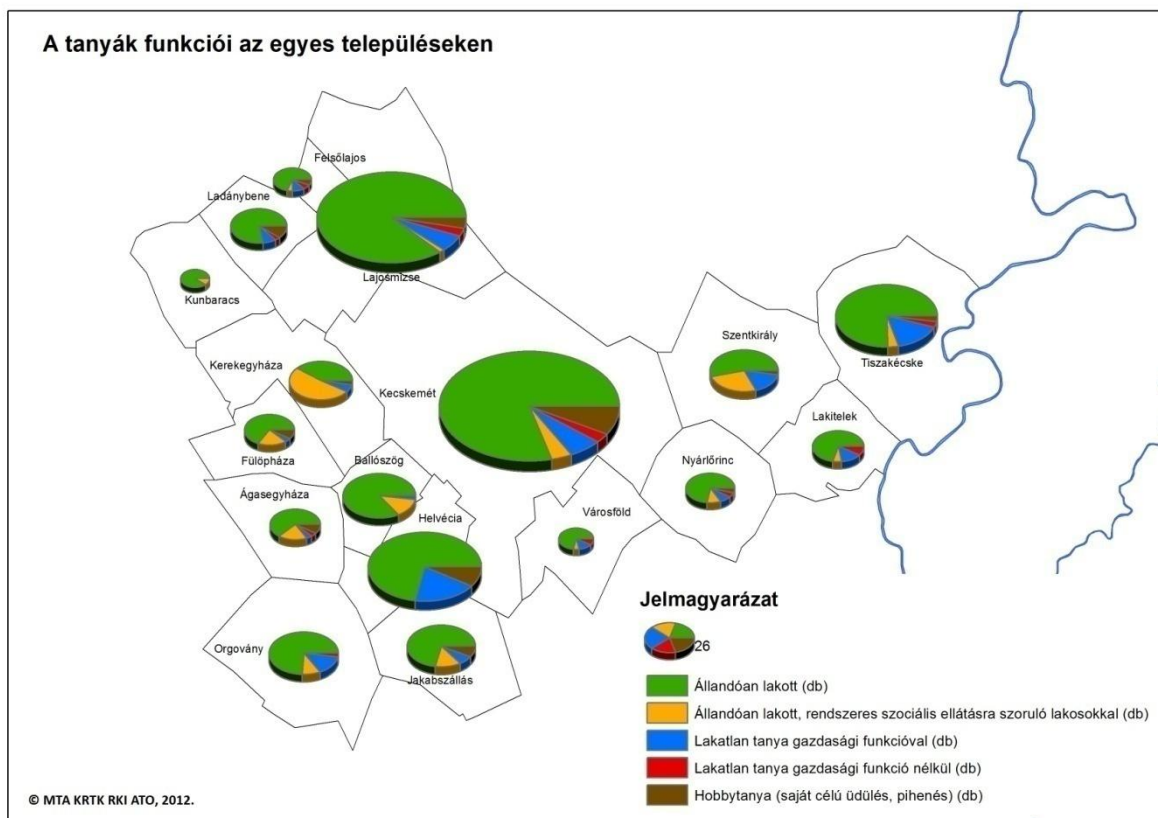
A Duna-Tisza közén **a tanyák számát tekintve a Kecskeméti kistérségben őrződött meg leginkább az eredeti tanyavilág.** Azonban a térségen belül jelentős különbségeket találunk a szórványok funkciói, agrártermelése, infrastrukturális ellátottsága, valamint a külterületi népesség demográfiai viszonyait tekintve. A települési szintű differenciálódási folyamat az államszocialista rendszer utolsó éveiben indult, és a rendszerváltozás után teljesebben ki. Ennek legfőbb jellemzője, hogy Kecskemét külterületén, valamint a hozzá közvetlenül kapcsolódó falvakban és városokban a szuburbanizáció éreztette hatását, melynek következtében e helyeken kedvezőbb mutatókkal találkozunk a felméréseink alapján.

Az eredményekkel kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy amíg a kistérségi értékelés szintjén a felmérés adatait statisztikai szempontból reprezentatívnak tekinthetjük, addig a térségen belüli elemzésnél ennek mértéke csökken. Ezt azzal is alátudjuk támasztani, hogy a prominencia interjúk során egy-egy településre vonatkozó jellemzések nem minden esetben feleltek meg a bejárás eredményével.

Tanyák típusai:

A funkciók szerinti típusok vizsgálatánál azt kell kiemelnünk, hogy Kecskeméten és néhány környező településen (Helvéción, Lajosmizsén) arányaiban magasabb a hobby tanyák aránya a felmért külterületi ingatlanokon belül. Kecskemét város polgárainak lényegében már egy évszázada Lakitelek-Tóserdő térsége volt a helyi turisztikai célterülete, így e térségben valószínűsíthetően magasabb a második otthon tanyák száma, mint azt a kapott eredmények mutatják.

3. térkép: A tanyák funkciói

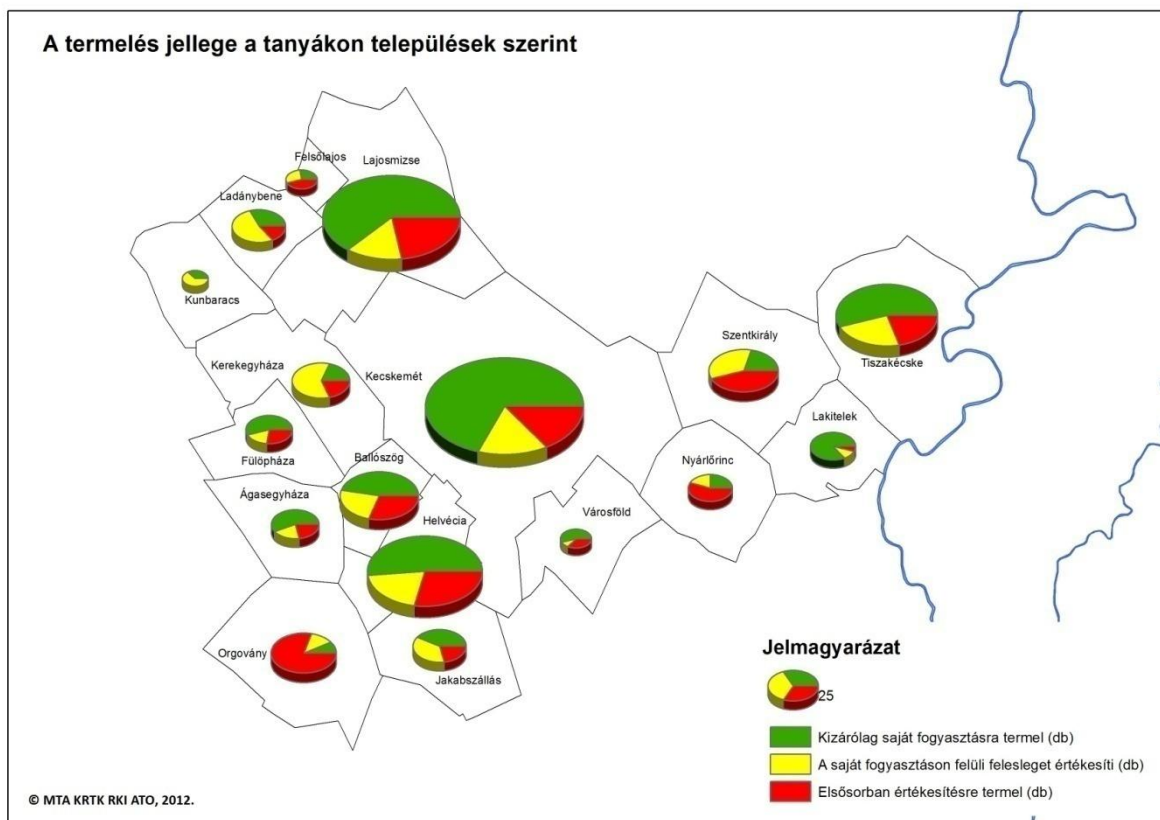

A felmérés adatai közül ki kell emelni még, hogy Kerekegyháza, Szentkirályon és Kecskeméten a rendszeres szociális ellátásra szoruló tanyai lakosok magasabb számát. A „funkcionális” tanyatípusok településenkénti eredményeit a 2. számú térkép mutatja.

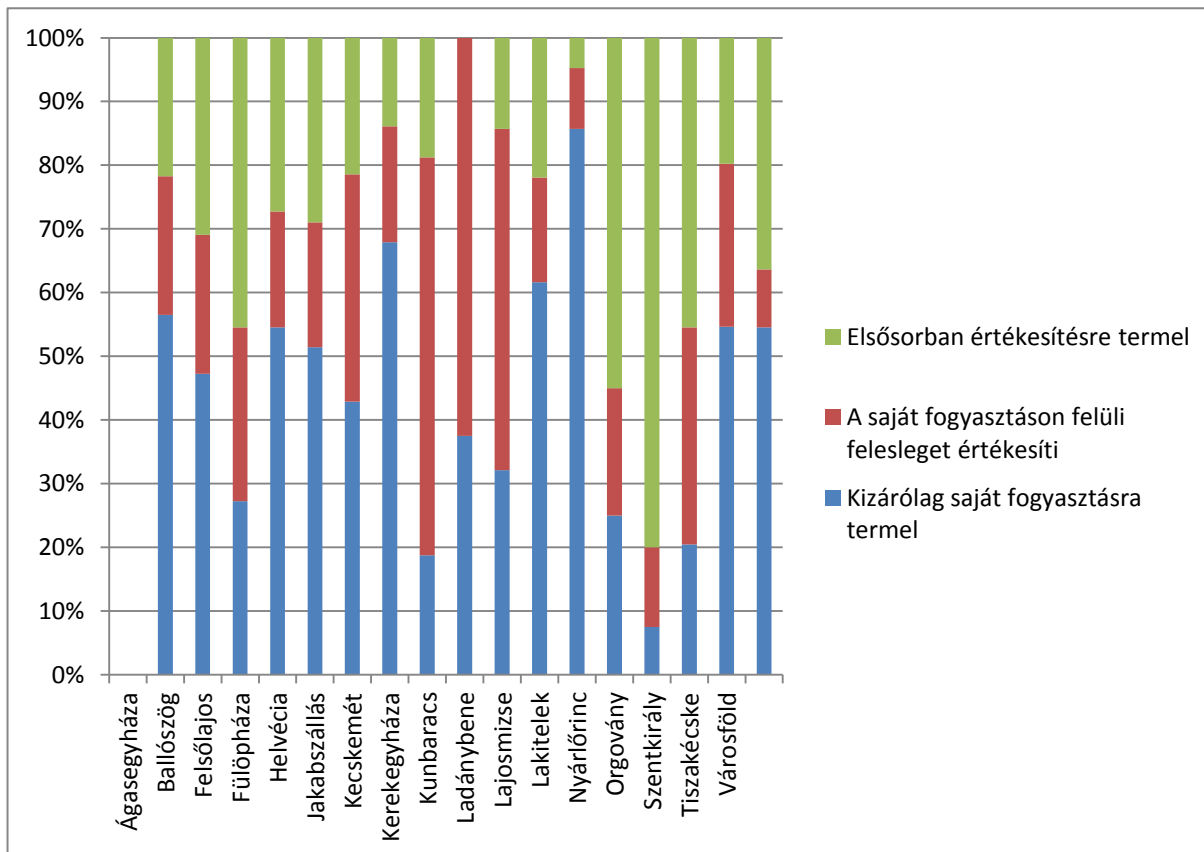
A tanyai gazdálkodás jellegzetességei:

Az áruterelés tekintetében a Kecskemét környéki kis településeken (Helvécia, Ballószög, Lajosmizse) található szórványok a meghatározók. Kecskeméten is magas az abszolút száma az ilyen jellegű külterületi üzemeknek, azonban a tanyavilágon belül arányuk elmarad e községektől. Ezek lényegében egy klasszikus városellátó övezet képét mutatják, illetve Budapest közelsége miatt a nagybani piacra történő szállítás is fontos motívum lehet. A termelés jellegére vonatkozó települési eredményeket a 3. térkép és az 8. ábra mutatja be.

4. térkép: A termelés jellege a tanyákon településenként

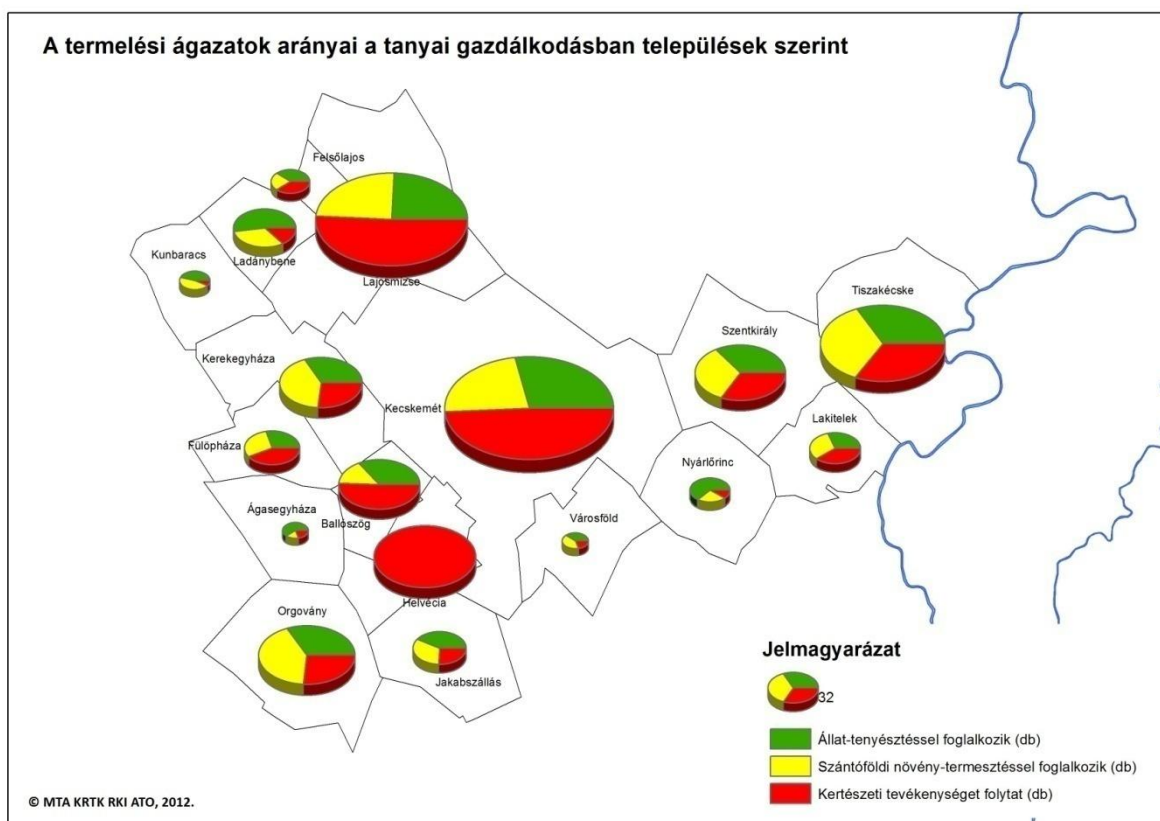
8. ábra: Termelés célja a szórványokon településenként

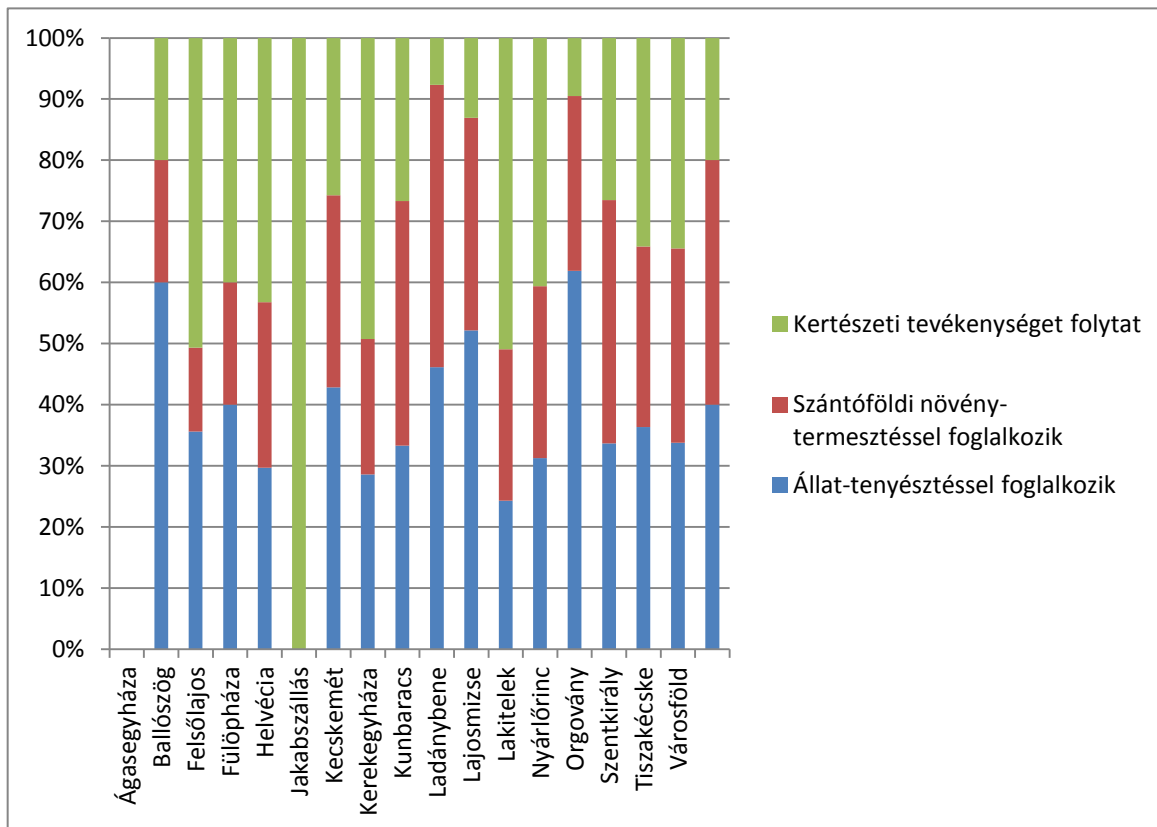
A termelés ágazati megoszlása Nyárlőrinc, Ágasegyháza, Ladánybene és Helvécia kivételével egységes képet mutat. Ennek jellemzője, hogy a kertészet szerepe a hagyományokra alapozva mindenütt jelentős (sőt Helvécián csak ez az egy ágazat jelenik meg a felmérésben, amit az elkészített interjúk nem támasztanak alá), ami kiegészül még szántóföldi növénytermesztéssel, így a kettő együtt a tanyákon jellemző agrártermelési tevékenységek 60-90 %-át adják. A maradék 10-40 %-ot pedig az állattenyésztés adja, melynek inkább a térség peremi nyugati peremterületein Lajosmizse, Kunbaracs, Ladánybene és Orgovány térségében jellemzőek.

Nyárlőrinc, Ágasegyháza és Ladánybene sajátosságát az adja, hogy az állattartás a tanyák több mint 50 %-án megjelenik e településeken, ezzel háttérbe szorítva a másik két termelői tevékenységet. Az agrártermelés ágazati viszonyainak települési jellemzőit az 5. számú térkép és a 9. számú ábra mutatja be.

5. térkép: A termelési ágazatok a tanyai gazdálkodásban

9. ábra: A termelési ágazatok arányai a tanyai gazdálkodásban településenként

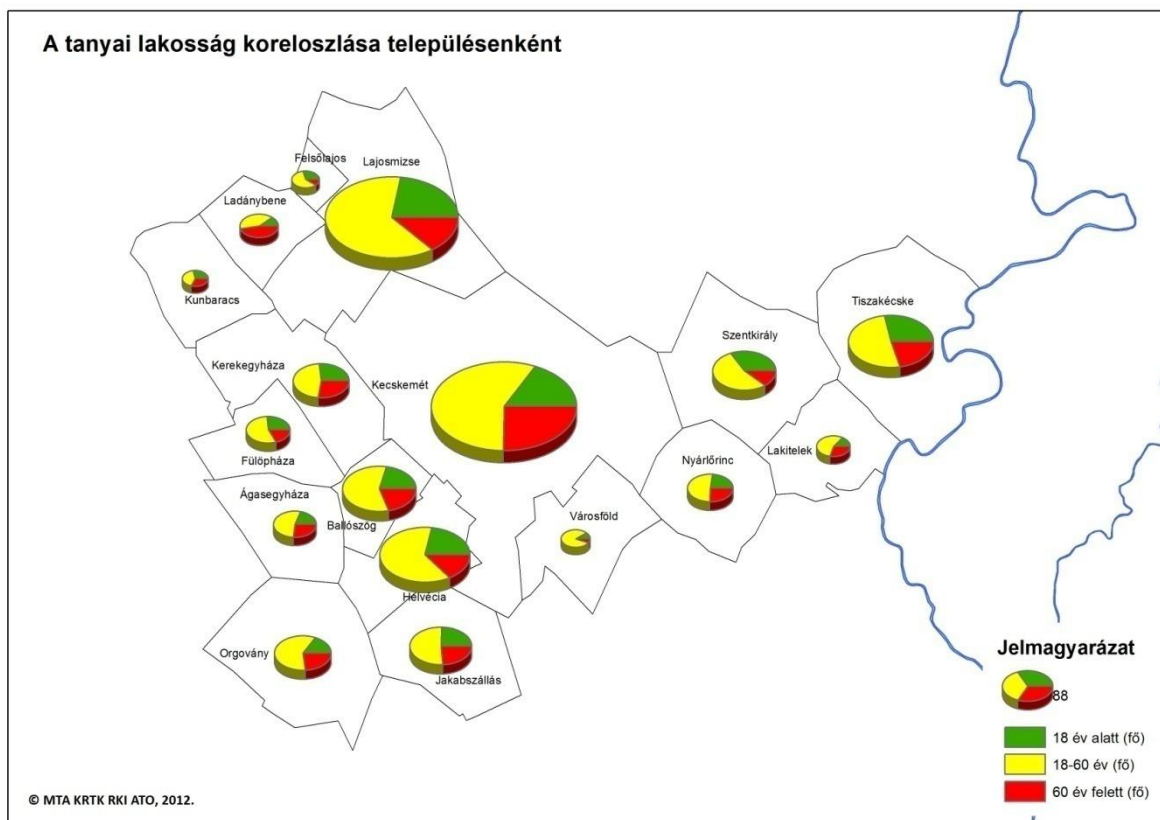

Tanyák lakosságának települési különbségei:

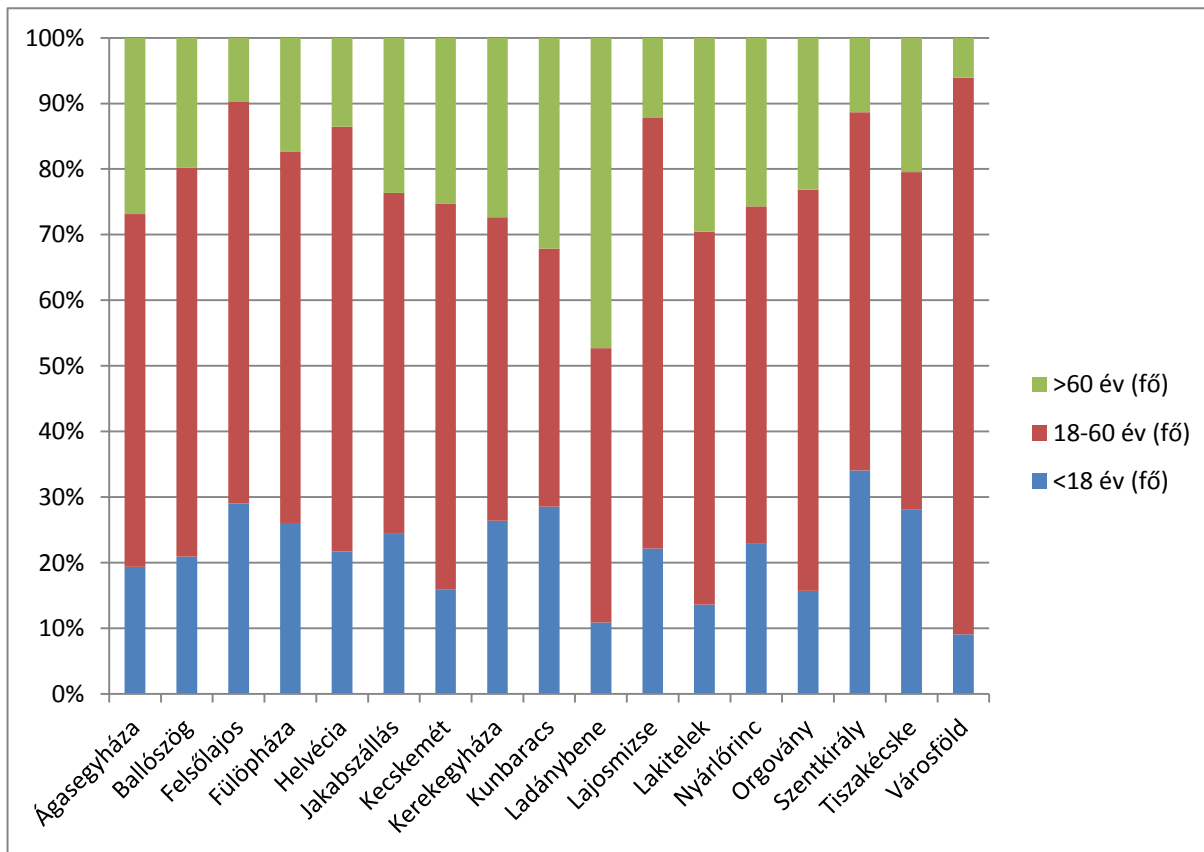
A tanyák szempontjából az egyik legfontosabb tényező a külterületi népesség előregedése, mely magában hordozza a további tanyapusztulás veszélyét, tekintve hogy a fiatalok egyre kevésbé találják vonzóznak ezt az életformát. A kistérség településein néhány kivételtől eltekintve azonban a helyzet kedvezőnek mondható a rendszerváltás után megindult szuburbanizációs folyamatnak köszönhetően. Ez alól kivételt Ladánybene, Lakitelek és Kunbaracs települése képez, ahol a 60 év feletti aránya meghaladja a 60%-ot, és a két előbbi esetében ez még nagyon alacsony 18 év alatti lakosságszámmal is párosul.

Városföld adatai teljesen eltérnek a többi településétől, hiszen a felmért külterületi lakosság 85 %-a a 18-60 közötti aktív korosztályba tartozik, tehát mind a fiatalok, mind az öregek aránya nagyon alacsony. Az életkorra vonatkozó felmérési eredményeket a 6. számú térkép és a 10. számú ábra foglalja össze.

6. térkép: A lakosság korösszetétele a szórványokon

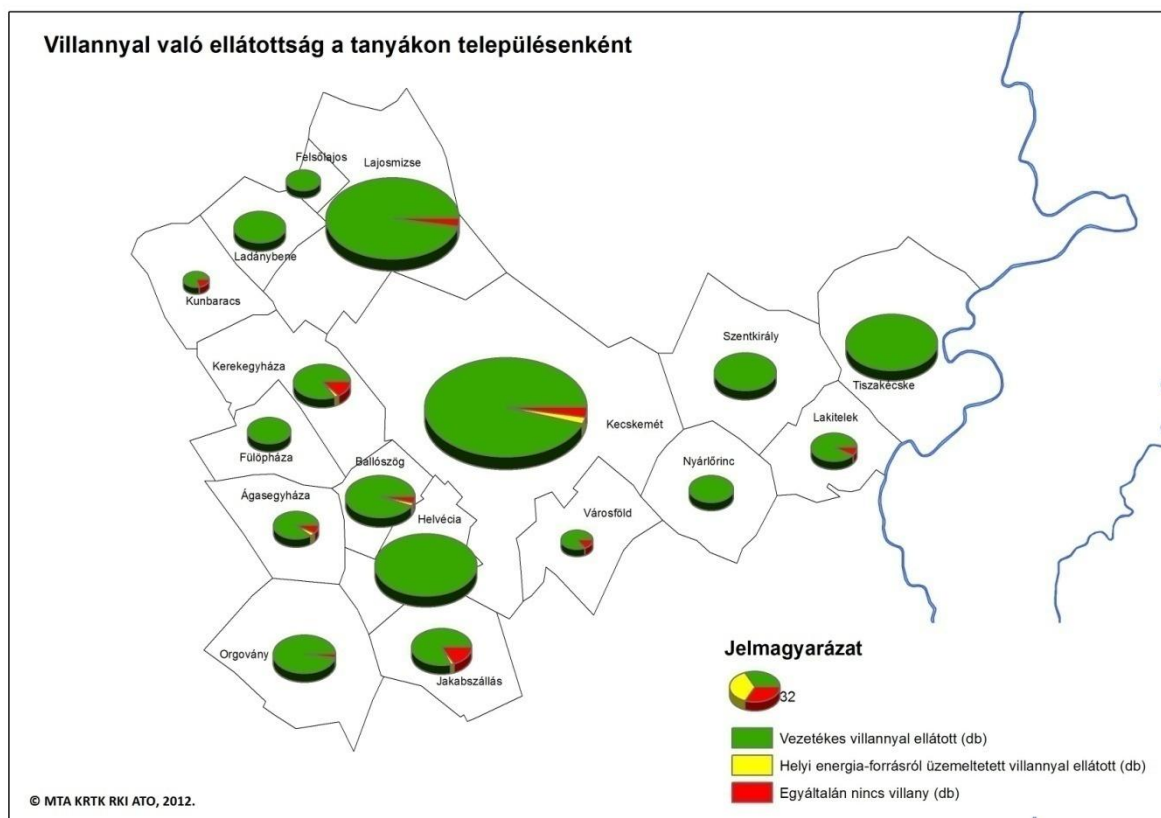
10. ábra: A népesség korösszetétele a tanyákon településenként

A jellemző problémák egyes településeken:

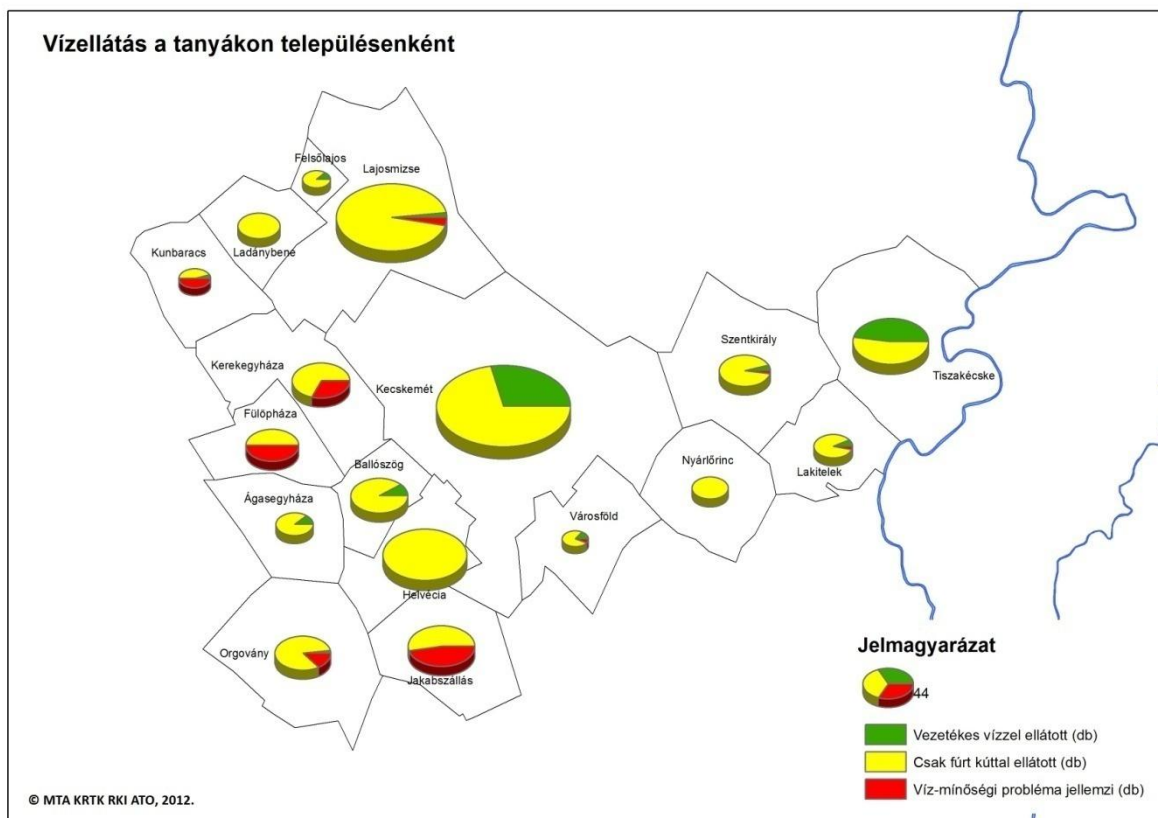
Az infrastruktúra tekintetében az áramellátás mennyiségi mutatókban jónak tekinthető a kistérségben. Arányaiban Kerekegyháza, Jakabszálláson tekinthető magasabbnak a villany nélkül külterületi ingatlanok aránya, azonban itt is abszolút számban néhány szórványról beszélhetünk csak. Az áramellátás települési különbségeit a 7. számú térkép mutatja be

7. térkép: Áramellátás a tanyákon

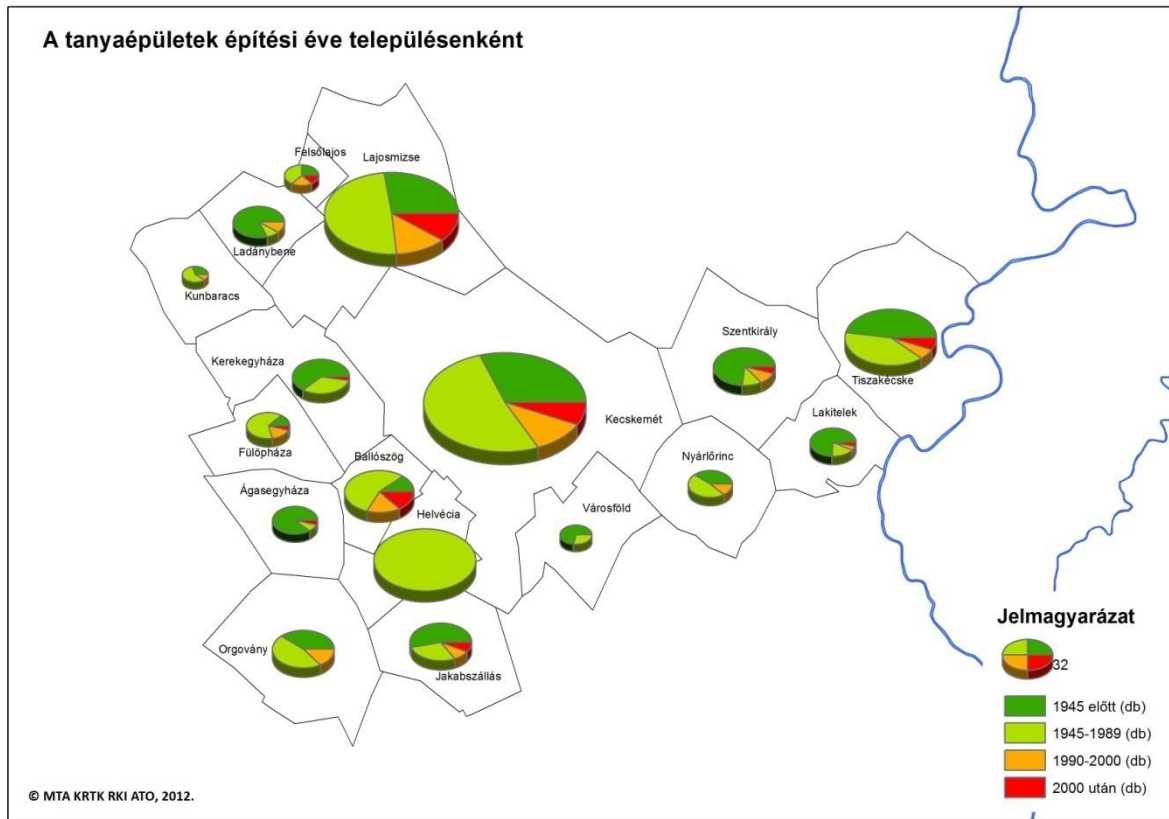
A vezetékes vízellátás erősen differenciáló tényezőnek tekinthető a kistérség települései szempontjából. Nagyobb mértékű vezetékes külterületi ivóvízhálózattal csak két város Kecskemét és Tiszakécske rendelkezik. A második csoportba lényegében azok a települések tartoznak, amelyekben van minimális vezetékes ellátás, de emellett jórészt fűt kúttal oldják meg a vízellátás kérdését. Ilyen települések például Szentkirály, Lakitelek és Városföld. Öt olyan község van, ahol csak fűt kút és nincs vízminőségi probléma, ezek Nyárlőrinc, Ladánybene és Helvécia. A negyedik csoportba azokat a településeket tettük ahol jelentősek a vízminőségi problémák, mint például Fülöpháza, Jakabszállás, Kerekegyháza vagy Kunbaracs. Felhívjuk azonban a figyelmet arra, hogy a kis elemszámnak köszönhetően az 8. számú ábrán látható arányok csak tájékoztató jellegűek, valószínűleg egy teljes kataszteri felmérés esetében ezek módosulnának.

8. térkép: A vízellátás különbségei településenként

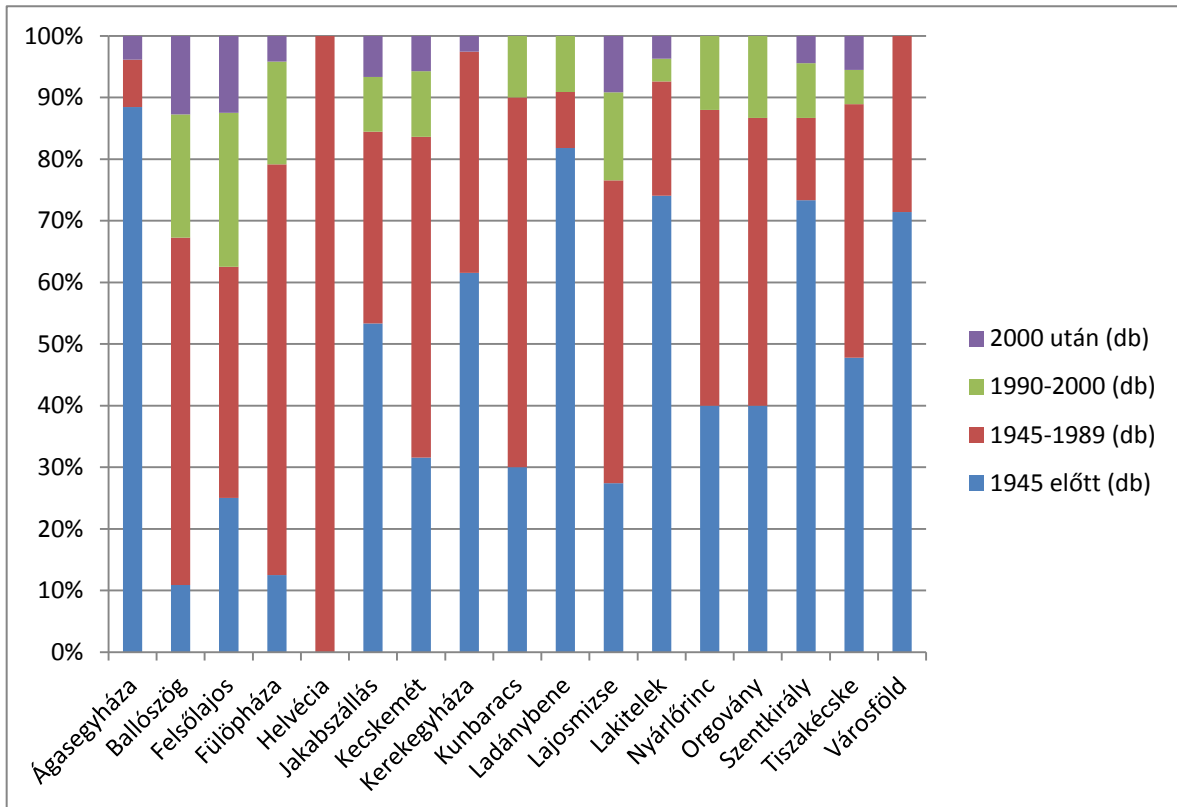

A tanyai épületállomány kora vízellátáshoz hasonlóan erősen differenciáló tényezőnek tűnik a kistérség települései között. Ágasegyháza, Ladánybene, Lakitelek, Szentkirály és Városföld esetében az 1945 előtt épült ingatlanállomány aránya meghaladja a 70%-ot, ami nagyon magasnak tekinthető a többi településhez képest. A másik oldalról Ballószög és Felsőlajos esetében az 1990 után épült tanyák aránya meghaladja a 30%-ot, míg Fülöpházán és Lajosmizsén a 20 %-ot. Az adatok fontos tanulsága az, hogy amíg a demográfiai jellemzőkben a szuburbanizációkedvező hatása érzékelhető a térségben, addig ezzel a párhuzamosan ez nem jelentette automatikusan az ingatlan állomány megújulását. Természetesen az adatok értékelésénél azt is figyelembe kell venni, hogy Kecskemét esetében a felmérésből jórészt kivettük azokat a körzeteket, amelyekre csak a szuburbán lakótanyák jellemzőek (általában a belterületi határ közelében), így ezek pozitív adatai itt nem tudnak megjelenni. Ugyanakkor világos, hogy a folyamatban a kiköltözés nemcsak új ingatlanok építésével valósult meg, hanem sok esetben régiak adtak otthont új lakók számára. Tekintve, hogy a felmérési adatlap minőségi jellegű értékelési szempontok nem voltak, így nem tudjuk, hogy ezekből a régi épületekből mennyi lett felújítva esetleg a modern kor igényeinek megfelelően is. A tanyai épületek korára vonatkozó adatokat az 9. térkép és az 11. ábra foglalja össze települési bontásban.

9. térkép: A tanyaépületek építési éve településenként

10. ábra: Tanyak építési éve településenként

III./3 A külterületen élők életkörülményeit javító szolgáltatások

A kistérségi tanyai társadalom által igénybe vehető speciális külterületi szolgáltatások közül a legfontosabb minden bizonnyal a tanyagondnoki szolgálat, ami „a települések jelentős részében kiválóan működik. Az Ő munkájukat általában minden tanyasi lakos nagyra becsüli”. Az immár legtöbb helyen működő szolgáltatást általában 1 vagy 2 fő önkormányzati főállású munkatárs látja el. A kistérségben Kecskemét és Lajosmizse városa, valamint Lakitelek és Felsőlajos kivételével mindenütt jelen van a tanyagondnoki szolgálat - a két említett község tervezi a bevezetését. „A tanyagondnoki szolgálat mindenütt nagyon fontos és széleskörű szerepet tölt be.” Többek között a gondnokok ellátják a rászoruló tanyai családokat (bevásárlással, könyvtári könyvekkel, „jó szóval”), több településen kiszállítják az orvost, védőnőt a tanyákhoz, a gyermekeket iskolába viszik, emellett a polgárőrséggel, vagy a még meglévő mezőőrökkel együttműködve, ügyelnek a közbiztonságra és erejüktől függően „szemmel tartják” a külterületek tisztaságát. Néhány település esetében a tanyagondnoki szolgálat jelenti az egyetlen kapcsolati szálát a külterületek és a települési szolgáltatások között.

Az érintett települések külterületein rendszeres a polgárőri felügyelet működik. Egyedül Lajosmizsén nincs polgárőrség. Fülöpházán és Lakitelken a hagyományos autós-járőröket a **lovas-polgárőrök** is kiegészítik. Ezt a megoldást többen is népszerűsítik, mint a közbiztonság megteremtésének egyik hagyományokon alapuló, ugyanakkor a külterületeken nagyon praktikus módját. A polgárőrök többnyire jól szervezettek, egy-két kivétellel valamennyi tanyás körzetben rendszeresen jelen vannak.

A kistérségben 5-6 településen működik az ún. tanyára kijáró – folyamatos, vagy időszakos – **mozgóbolt szolgáltatás.** „Ezt a szolgáltatást többnyire vállalkozók üzemeltetik, több-kevesebb sikerrel”. Két településen épp nemrégiben szűnt meg, amit az adott települések nehezményeztek. Egyes válaszadók szerint a mozgóboltokat a tanyagondnokok kiváltják, illetve akadt olyan település is ahol az önkormányzat kimondottan mozgóbolt-ellenes; - véleményük szerint: „a tanyai ember így még inkább elveszíti a kapcsolatát a településsel, illetve a mozgóboltokat a településen működő vegyesboltok felesleges konkurenciáinak látják, ami feszültségeket okoz”.

A szociális szolgáltatások a kistérség településeinek külterületein is működnek. A jelzőrendszeres házi segítségnyújtás és a szociális étkeztetés a kistérségben a legtöbb helyen elérhető. Ezeket a szolgáltatási formákat az önkormányzatok a külterületi rászoruló lakosság számára a településeken biztosítják. E szolgáltatásokat átlagosan 20-30 fő veszi igénybe településenként (főként időskorú emberek). „A jelzőrendszeres szisztéma ma már kissé elavult, szerepét a mobiltelefon egyre inkább átveszi” – tette hozzá több válaszadó. „Több településen ma is elsősorban a családi, rokoni, szomszédsági kapcsolatokon és segítségen keresztül oldják meg a kiszolgáltatottak ellátását.”

Az önkormányzatok bizonyos esetekben olyan közmunkásokat is alkalmaznak, akik pl. a téli időszakban tanyákon dolgoznak, elsősorban a téli tüzelő felaprításában segédkeznek.

Helvécia, Ballószög, Jakabszállás, Orgovány mikro-térsegekben működik egy szociális szolgáltató központ, amely speciális szolgáltatásokat nyújt a tanyasi lakosság számára - pl. idősek, betegek városba szállítása, de ezt térítés ellenében teszi. Mindezek keretében lehetőség van arra is, hogy a tanyán élők meleg ételt rendeljenek, szintén térítésért.

Szinte minden válaszadó által **nagyon fontosnak tartott ügy a külterületi hulladékgyűjtés és elszállítás kérdése. A külterületeken keletkezett kommunális hulladékszállítást, mint szolgáltatást csak néhány település oldotta meg teljes körűen.** Az összegyűjtést általában konténerek kihelyezésével oldják meg (mint pl. Nyárlőrincen), vagy hulladékzsákok összeszedésével, amelyet traktorokkal biztosítanak (pl. Lakitelken). A konténeres hulladékgyűjtés a lakosság szemlélete és magatartása miatt sok helyen kudarcba fulladt, mert „a konténereket nem rendeltetésszerűen használta a népesség”. Volt olyan válaszadó, aki szerint „a településeken a polgármesterek nem merik meglépni a kötelező szemétygyűjtés elrendelését, mert ez ma még népszerűtlen rendeletnek számítana”. A tanyai hulladékszállítás az egyik legégetőbb feladat, mert sajnos a „felelőtlen lakosság sok helyen szétszórja, elássa, vagy elégeti a szemetet”. „Régen a tanyákon nem keletkezett hulladék, hiszen a jó gazda mindent fel tudott használni, ezzel ellentétben a mai tanyán élők fogyasztási szokásai megváltoztak és a városihoz hasonló hulladékokkal a tanyán sem lehet mit kezdeni!”- mondták ezt többen is.

3. táblázat: A kistérség településeinek külterületein igénybe vehető szolgáltatások

Település	tanyagondnok	polgárórség	mozgó-bolt	Házi segítségnyújtás és jelző-rendszeres házi segítség	szociális étkeztetés	családsegítő szolgálat	külterületi hulladék-begyűjtés
Ágasegyháza	2 fő	van	van	van	-	van	megoldott
Ballószög	1 fő	van	-	van	van	van	megoldott
Felsőlajos	tervezett	van	-	van	van	van	főutak mentén van
Fülöpháza	1 fő	van – lovas polgárórség	van	van	-	van	van
Helvécia	2 fő	van	megszűnt	megszűnt	van	van	nincs
Jakabszállás	1 fő	van	van	van	van	van	van
Kecskemét		van	-	van	van	van	Többnyire a bel- és külterületi határzónákban megoldott
Kerekegyháza	2 fő	van	-	van	van	van	nincs
Kunbaracs	1 fő	van	-	van	van	van	nincs
Ladánybene	1 fő	van	-	van	-	van	nincs
Lajosmizse	nincs	nincs	-	van	van	van	főutak és bevezető utak mentén van
Lakitelek	tervezett	van - lovas polgárórség	-	van	-	van	van
Nyárlőrinc	1 fő	van	-	van	-	van	van
Orgovány	1 fő	van	megszűnt	mobil tel. felváltotta	van	van	nincs
Szentkirály	2 fő	van	van	házi segítségnyújtás van, jelzőrendszer nincs	-	van	tervezett
Tiszakécske	nincs	van	van	van	-	van	tanyasorokon van
Városföld	nincs	van	-	van	van	van	nincs

Forrás: prominencia-interjúk és a Kecskeméti kistérség társulási megállapodása

III./4 A tanyavilág megjelenése a különböző térségi és települési tervekben valamint fejlesztési programokban

III./4/1 Helyi vidékfejlesztési stratégia (2011)

A Helyi Vidékfejlesztési Stratégia tanyavilágot közvetlenül érintő célkitűzései

1. célkitűzés: A térség egészségügyi szolgáltatásainak, elérhetőségének fejlesztése
3. célkitűzés: A térségben élő vállalkozók, gazdaságok jövedelemtermelő képességeinek javítása
4. célkitűzés: Önkormányzati külterületi földutak karbantartása, javítása.
5. célkitűzés: Civil szervezetek a biztonságért

A Helyi Vidékfejlesztési Stratégia tanyavilágot közvetlenül érintő intézkedései

1. célterület Egészségérték fejlesztése eszközbeszerzéssel

Kapcsolódó célkitűzés: A térség egészségügyi szolgáltatásainak, elérhetőségének fejlesztése

Probléma: A tanyán élők a rossz közlekedési feltételek miatt nem tudják igénybe venni a korszerű szolgáltatásokat. A szolgáltatások helyhez kötöttek, csak nagyobb lélekszámú településeken biztosítottak. A nehezen elérhető ellátás miatt gyakori a késői orvoshoz fordulás. A lakosság tájékozottsága az egészség értékeiről alacsony.

Megoldás: Az egészségügyi szolgáltatások fejlesztésének támogatása az eszközállomány frissítésével, fejlesztésével a lakossághoz közel vitt - falu, tanya - ellátások bővítésével. Az egészségügyi szolgáltató rendszer átalakítása lehetőséget nyújt a helyzet javítására.

4. célterület: Földutak karbantartása, javítása

Kapcsolódó célkitűzés: Önkormányzati külterületi földutak karbantartása, javítása

Probléma: A földutak karbantartására nincs elegendő önkormányzati forrás, ebből adódóan a földutak minősége egyre romlik, ami megnehezíti és lelassítja a közlekedést. Minden fejlesztés alapja a jó megközelíthetőség, ennek hiányában az életminőség folyamatosan romlik, a befektetői érdeklődés csökken, a turisztikai fejlesztések ellehetetlenülnek, az itt élők életfeltételei folyamatosan romlanak.

Megoldás: A földutakon minőségi javítást kellene végezni. Lehetséges megoldás lenne egy térségi szinten működő földmunkagép beszerzése, amely rendszeresen elvégezné a fontosabb külterületi földutak karbantartását, lehetővé téve a biztonságos közlekedést a vidék e pontjai számára is.

6. célterület: Helyi termékek piacra jutásának fejlesztése

Kapcsolódó célkitűzés: A térségben élő vállalkozók, gazdaságok jövedelemtermelő képességeinek javítása

Probléma: A kisméretű gazdaságok, kisvállalkozások a tőke és forráshiány miatt elavult és gyenge hatásfokú eszközállománnyal kénytelenek tevékenységüket végezni, ami teljesen mértékben ellehetetleníteni működésüket.

Megoldás: Azoknak a kisméretű gazdaságok, vállalkozások támogathatóak, akik elsősorban a helyi termékek megtermelésével, előállításával, feldolgozásával foglalkoznak. A hagyományos háztáji növénytermesztés és állattenyésztés mellett támogatni kell, a

termékfeldolgozást és az előállított termékek értékesítését, és a nagyüzemi termelés következtében eltűnt őshonos fajták a termelésbe újbóli bevonásának ösztönzését.

7. célterület: Egészségügyi rendezvény

Kapcsolódó célkitűzés: A térség egészségügyi szolgáltatásainak, elérhetőségének fejlesztése

Probléma: A tanyás térségben és külterületeken élők számára meglehetősen körülményes és időigényes eljutni az olyan területekre, ahol szűrő vizsgálatokat végeznek. Tovább súlyosbítja a helyzetet, hogy a népesség alacsony százaléka van tisztában a szűrővizsgálatok fontosságával.

Megoldás: Olyan projektek támogathatóak az célterületben, amelyek a térséget átfogó, több települést érintő rendezvényeket szervez különféle egészségügyi prevenciók, és egészségtudatos magatartásra nevelő előadások és mobilszűrő vizsgálatokkal magában foglalva.

III./4/2 Kecskemét és Térsége Területfejlesztési terv (2005)

Területfejlesztési Konceptió

A dokumentumban kevés iránymutatást ad a tanyavilág fejlesztése számára.

A SWOT elemzésben a gyengeségek között kiemeli:

- A hagyományos tanyasi gazdálkodás alacsony jövedelmezősége
- Különösen a tanyás térségekben megoldatlan a tanyák, a földterületek elérhetősége, az utak mentén a vízelvezetés
- Kiterjedt a külterület, ami az infrastrukturális ellátást nehezíti

Településhálózati adottságok elemzése során megállapítja:

Fontos a tanyás vidékek rendezési terv mélységű külterületi tervezése.

A dokumentum 3. fejezete „A fejlesztési célok értelmezése a területi részegységekre” egy bekezdést szán a külterületre:

Kiemelten kell foglalkozni a városok és a külterületi lakosság életminőségében fellelhető különbségek orvoslásával. Ezek elsősorban a közművesítettség és a közszolgáltatások közötti különbségekből adódnak, ezért ezeknek a területeknek a fejlesztése is kiemelt szerepet kell, hogy kapjon. Előremutató ezen a téren a többcélú társulás keretében biztosított szolgáltatásoknak a köre.

III./4/3 Kecskemét és Térsége Agrárstruktúra- és Vidékfejlesztési Programja (1999)

A fejlesztési dokumentum tanyavilágot közvetlenül érintő intézkedései:

I. Prioritás

2.2. Intézkedés: A gombatermesztés kistérségi integrációja

5.2. Intézkedés: A kisgazdaságok termelésének minőségjavítását elősegítő fejlesztések

5.3 Intézkedés: Az extenzív állattartás fejlesztése

10.3. Intézkedés: A turizmus különböző ágazatainak fejlesztése

11.2. Intézkedés: Magyar Ízek Háza program megvalósítása

II. Prioritás

6.1. Intézkedés: Korszerű közműpótló berendezések telepítése alternatív szennyvízkezelés megoldásaként, különös tekintettel a tanyás térségekre

7.1. Intézkedés: Mezőgazdasági utak fejlesztése a Kecskeméti kistérségben

10.1. Intézkedés: Tanyavillamosítás a Kecskeméti kistérségben

III. Prioritás

1.14. Intézkedés: A Szociális Program kidolgozása

III./4/4 Kecskemét Megyei Jogú Város fejlesztési dokumentumai Kecskemét Integrált Városfejlesztési Stratégiája (2008)

A fejlesztési dokumentumban a városfejlesztési körzeteket kijelölő és bemutató fejezet tartalmaz a városkörüli tanyás-kertes övezetre vonatkozó megállapításokat.

A helyzetelemző rész kiemeli, hogy a külterület mintegy 12 %-kal részesedik a város lakosságából, és több mint 5000 lakás található itt. Felhívja a figyelmet a külterületre jellemző tömeges kiköltözés negatív következményeire, és a szociális problémáknak már jelenleg is tapasztalható külterületi lokalizációjára.

A stratégia a város külterületén a különböző természeti és területhasználati adottságok alapján több, eltérő fejlesztési céllal rendelkező városfejlesztési körzetet jelölt ki:

- Várospereki kerteségek
Fejlesztési cél: Szabályozott közterület-hálózat kialakításával és a helyi ellátás kiszélesítésével a lakókertes fejlődés feltételeinek megteremtése, a kertművelési tradíciók értékörző újraértelmezése.
- Tanyás külterület
Fejlesztési cél: A mezőgazdasági földhasználat prioritása mellett a mezőgazdasági kultúrtáj értékeinek megőrzése, a termőföld védelme, a városellátó termelés szerepének növelése.
- Zöldfolyosó
Fejlesztési cél: A meglévő zöldterületek értékeinek megőrzése, a zöldterületi rendszer kiterjesztése, az aktív szabadidő eltöltési lehetőségek komplex, színvonalas, egymásra épülő kínálatának megteremtése.

Kecskemét Városfejlesztési Konceptiója (2002)

A várostest térbeli-szerkezeti konfliktusait feltáró fejezet kiemelten foglalkozik a város zártkerti és tanyás övezetével. Megállapítja, hogy a rendszerváltást követő időszakban alapvető változások történtek ezen területek tulajdonviszonyaiban, hasznosításában, szabályozásában, és e területeket érintő lakossági igényekben.

A legsúlyosabb konfliktusok a zártkertekben tapasztalhatók, ahol több ezer részben állandó, részben időszakos lakos él. A telkek mérete kicsi, a dűlők keskenyek, szabálytalan vonalvezetésűek. Az „ott éléshez” szükséges infrastrukturális feltételek hiányosak, számottevően nő a környezeti terhelés. Ezek a területek igen ellentmondásosan fejlődnek, s

velük szemben „támasztott” igények is igen differenciáltak. Használatuk az olcsó (és részben kényszer) lakás lehetőségétől az elegáns (pihenő, üdülő) második otthonokon át a mezőgazdasági termelésig terjed.

A koncepció felhívja a figyelmet a várostól távolabbi tanyás területekre is. Szabályozásukat illetően fontosnak tartja a tájvédelem, a tájlesztés, a tájfenntartó gazdálkodás kritériumainak meghatározását, valamint – ezzel összefüggésben – a hagyományos alföldi illetve kecskeméti tanyai építkezés és gazdálkodási struktúra értékeinek továbbörökítését.

A koncepció településrendezési vonatkozású ajánlásai a tanyás mezőgazdasági területek szabályozását illetően:

- a tanyák építési feltételei feleljenek meg a táji és földhasználati, környezetvédelmi és közművesítési előírásoknak, valamint a helyben kialakult és folytatható hagyományoknak,
- kapjanak tág teret és rugalmas fejlesztési lehetőséget az idegenforgalmi célú, a Kecskemétre jellemző, egyedi értékű tanyai turizmust szolgáló beruházások,
- a természetvédelmi oltalom alatt álló területeken kívül is kapjon elsőbbséget a természeti környezet és a tájkarakter védelme, megőrzése,
- gátolni kell a külterületi főútvonalak menti sűrű, a belterületi utcát idéző tanyasorok megépülését, illetve a meglévők további folytatását,
- kapjon nagyobb hangsúlyt és figyelmet a főútvonalak menti tanyák, valamint gazdasági épületek építészeti megjelenése, a készülő előírások ezen esetekben legyenek szigorúbbak.

A dokumentum külön kitér a város extenzív területi növekedésének problémájára, a nagyvárosi funkciók és építmények külterületi rendezetlen megjelenésére. Nyomatékosan javasolja, hogy a város településrendezési eszközökkel is készüljön fel olyan beruházási igényekre, amelyek előre nem tervezhetően, váratlanul jelentkeznek, a városszerkezet egységének megbontásának veszélyével járnak, az önkormányzat ellátási feladatainak jelentős növekedését eredményezik (lakó-, vagy ipari parkok), hogy azokat a külterület helyett már beépített, de jelenleg alulhasznosított vagy funkcióváltást igénylő területekre irányíthassa. Ez nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a város beépített területei és a tanyás külterület között – térszerkezeti, területhasználati és beépítési értelemben egyaránt – harmonikus kapcsolat alakuljon ki.

A koncepcióban megfogalmazott fejlesztési programok közül „A szőlő-, gyümölcs- és kertkultúrára alapozó élelmiszergazdaság” program a város határában a mezőgazdasági földhasználat szerepének megerősödését kívánja elősegíteni. Kecskemét e téren mutatkozó tradíciói mára sok tekintetben háttérbe szorultak, azonban az adottságok lehetővé teszik e sajátos gazdasági funkció revitalizálását. A nemzetközileg is piacképes ágazatok fejlesztése mellett fontos cél a város élelmiszerellátásában a helyi termékek súlyának növelése, valamint az öko- és biogazdálkodás elterjedését elősegítő feltételek megteremtése. A program megvalósítása számos kedvező hatással járna:

- a termelési tapasztalatok és tradicionális kultúrák megőrzése illetve megújítása

- a tanyás fenntartható gazdálkodás fejlődése,
- termelési, piaci koordinációs funkciók innovatív bővülése.

Kecskemét város Gazdasági Programja (2006)

A város fejlesztési szándékait és elképzeléseit rendszerező dokumentum számos olyan intézkedést tartalmaz, amelyek a jelentős kiterjedésű, tanyás külterület adottságaira épülnek, illetve a külterületen élők problémáinak megoldást tűzik ki célul. Ezeket az intézkedéseket a „Területi kohézió” prioritás „Területfejlesztési Programja” foglalja magába:

II. 1.1.1.4. Intézkedés: Szabadidős turizmus fejlesztése

Az intézkedés elő kívánja segíteni a népi építészet, a kézművesség és a hagyományos gazdálkodási kultúra megmaradt értékeinek megőrzését. Magában foglalja a tanyai rekreációs formák (ökoturizmus, kerékpáros turizmus, falusi turizmus, lovasturizmus) szélesebb körű elterjesztését. Támogatásra javasolja a természeti örökségre alapozott egyedi fejlesztések megvalósítását – biotermesztés, szolgáltató- és bemutatóközpontok, natúrparkok, tájházak létesítését.

II.1.2.2. Intézkedés: Villamosenergia-hálózat fejlesztése

Az intézkedés önálló projektként tartalmazza a tanyai hálózatok korszerűsítését, fejlesztését.

II.1.3.5. Intézkedés: A kiskertes, lakókertes övezetek fejlődési feltételeinek megteremtése

A város külterületének fokozatosan benépesülő kiskertes részein a kulturált élet alapfeltétele a megfelelő közlekedési feltártság és megközelíthetőség. A kiskertes területek adottságokhoz igazodó fejlődése érdekében az intézkedés területspecifikus szabályozási tervek és speciális ösztönzési rendszer alkalmazását javasolja.

II.1.3.6. Intézkedés: Külterületen a lakóházépítés szabályozása

A város külterületein (elsősorban a városba vezető utak mentén) zajló koordinálatlan lakóházépítés nem egyeztethető össze sem a tanyás táj még meglévő értékeivel, sem a mezőgazdasági területeket védő európai városfejlesztési elvekkel. Ezért az intézkedés a külterület elsődlegesen mezőgazdasági hasznosítású részeire vonatkozó építési szabályozás felülvizsgálatát és következetes szigorítását tűzi ki célul. A tájidegen építészeti megoldások visszaszorítása érdekében javasolja a külterületi építés esztétikai követelményrendszerének felállítását.

II.1.4.6. Intézkedés: A tanyai életminőség javítása

A külterületi infrastruktúra fejlesztése, illetve a közbiztonság javulása a lakosság helyben maradásának, az életminőség javításának és a gazdasági beruházásoknak egyaránt elengedhetetlen feltétele. Az intézkedés elő kívánja segíteni az alternatív energiaforrások és közműpótló berendezések szélesebb körű külterületi elterjesztését, kiemelt feladatnak tekinti a külterületi úthálózat fejlesztését, javaslatot tesz egy ún. „élhető-tanya” modellprogram kidolgozására, valamint magában foglalja a tanyagondnoki és tanyavédelmi szolgálatok tevékenységének kiterjesztését.

III./4/5 Lajosmizse – Településfejlesztési Konceptió (2008)

A fejlesztési dokumentum körültekintő és átfogó jellegének köszönhetően a települési célrendszer mind a négy kiemelt célcsoportjában megjelennek olyan intézkedések és feladatok, amelyek a tanyán élők helyzetét hivatottak javítani.

I. Tartós gazdasági versenyképesség megteremtése

I.3. Intézkedés: Tudásbázisú mezőgazdaság fejlesztése

A tanyák szempontjából releváns cél:

Az Alföld jellegének megfelelően a mezőgazdaság és az ehhez kapcsolódó feldolgozóipar súlyának és volumenének növelése

A tanyák szempontjából releváns feladat:

Mezőgazdasági termékekhez kötődő feldolgozóipar fejlesztése, alternatív és ökológiai szemléletű gazdálkodási módok elterjesztése

Technikai és technológiai modernizációs programok

Ösztönözni az új kultúrák megtelepítését (pl. biotermelés, fűszer és gyógynövény, bodza, száraz virág stb.)

Új típusú szövetkezetek létrehozása

I.4. Intézkedés: Komplex turisztikai termékfejlesztés, rekreációs és turisztikai vonzerőfejlesztés

A tanyák szempontjából releváns célok:

Rekreációs és turisztikai vonzerő fejlesztése

Komplex turisztikai programkínálat létrehozása

A turisztikai háttér szolgáltatások fejlesztése

Együttműködések kialakítása

A tanyák szempontjából releváns feladat:

A tanyasi turizmus fejlesztése, gazdálkodói bemutatóhelyek a falusi turizmushoz kapcsolódóan

Turisztikai és helyi termékeket előállító vállalkozások együttműködésének kialakítása, együttműködések az élelmiszeripar, a termelők és a turisztikai vállalkozások között

A lovas és kerékpáros turisztikai infrastruktúra (pl. lovas-, kerékpáros útvonalak kijelölése) és szolgáltatás fejlesztése

II. Környezet, természet, táji, települési örökség gazdálkodás

II.1. Intézkedés: Tájfenntartás, vidékfejlesztés, táji arculat-fejlesztés, tájképgazdálkodás

A tanyák szempontjából releváns célok:

Alternatív, ökológiai szemléletű mezőgazdaság fejlesztése

A táj jelleg megőrzése

A tanyasi hagyomány megőrzése

A turisztikai vonzerő növelése

A tanyák szempontjából releváns feladatok:

Tanyasi életforma rehabilitációja

Tájfenntartó, illetve gazdasági célú állattartás előtérbe helyezése

Ökológiai szempontokat figyelembe vevő mezőgazdaság kialakítása, extenzív földművelési módok elterjesztése

Bio zöldség- és gyümölcsstermesztés, fűszer- és gyógynövénytermesztés, biogazdálkodás létesítése

Kert- és szőlőkultúra fejlesztése, hagyományos tájhasználat visszaállítása

A tájképi karakter feltárása, tájképi karaktervédelmi, rehabilitációs programok kidolgozása, a társadalom tájképi érzékenységének fejlesztése, aktivizálása

III. Humán erőforrás és identitástudat fejlesztése, partnerség kialakítása

III.3. Intézkedés: A letelepülőket vonzó, lakosság megtartó képességet javító feltételek megteremtése

A tanyák szempontjából releváns célok:

Népesség megtartása, településhez való kötődés elősegítése

Életminőség fejlesztése

A tanyák szempontjából releváns feladat:

Külterületi és belterületi lakosok esélyegyenlőségének javítása

IV. Térszerkezet és infrastruktúra

IV.1. Intézkedés: Közlekedéshálózati fejlesztések

A tanyák szempontjából releváns feladat:

Mezőgazdasági úthálózat fejlesztése, dűlő utak burkolása, a külterületi lakott helyek évszaktól független megközelíthetőségének biztosítása, tömegközlekedési járat biztosítása

IV.2. Intézkedés: Közműhálózatok fejlesztése

A tanyák szempontjából releváns cél:

A környezet védelme

A tanyák szempontjából releváns feladat:

Korszerű közműpótló berendezések telepítése alternatív szennyvízkezelés megoldásaként (tanyás területek)

III./4/6 A külterületekre vonatkozó építési szabályozás különböző megközelítései a Kecskeméti Kistérség településeiben

A településrendezést szabályozó az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 182/2008. (VII.14.) kormányrendelet (OTÉK) 29. § rendelkezik a beépítésre nem szánt mezőgazdasági területen az építmények elhelyezésének feltételeiről. A (4) bekezdés szerint „mezőgazdasági területen lakóépület szőlő, gyümölcsös és kert művelési ág esetén 3000 m², egyéb művelési ág esetén 6000 m² telekterület felett helyezhető el úgy, hogy az a megengedett 3%-os beépítettség felét nem haladhatja meg”. Ettől megengedőbb szabályozás csak indokolt esetben, külön miniszteri engedéllyel lehetséges.

Kecskeméten már évtizedek óta nagy igény mutatkozik a külterületen történő lakásépítésre. Ennek oka az önkormányzati telekalakítások megszűnésére és a magas belterületi ingatlanárakra vezethető vissza. A 2005-ben elfogadott hatályos településrendezési

terv kísérletet tesz az igények szabályozott keretek közötti kielégítésére. A városhatár két legsűrűbben lakott és legtagoltabb birtokstruktúrával rendelkező külterületi határrészt (Felsőszéktó, Máriahegy) beépítésre szánt területté nyilvánítja „*Falusias lakókertes zóna*” övezeti besorolással. Ez a besorolás már akár 700 m²-es ingatlanon is lehetővé teszi lakóépület emelését. A belterülettel szomszédos tanyás területek (pl. Budaihegy, Vacsihegy) számára kialakított „*Mezőgazdasági általános városkörnyéki tanyás övezet*” az OTÉK – mezőgazdasági területen lakóépület elhelyezésére vonatkozó – előírásaihoz képest szintén tartalmaz könnyítéseket (3000 m² és 6000 m² telekméret között 3%-os beépítettség helyett 5%-os beépítettséget tesz lehetővé). Ez biztosítja, hogy már a minimálisan megengedett méretű beépíthető tanyatelken (3000 m²) is felépíthető legyen egy teljes értékű családi otthon. A tanyás határ nagy részét lefedő „*Mezőgazdasági általános tanyás övezetre*” az OTÉK mezőgazdasági területekre meghatározott beépítési lehetőségei vonatkoznak.

Kecskeméten a külterületi építési szabályozás elsődleges prioritása tehát az építési lehetőségek még kezelhető és ésszerű mértékének biztosítása.

Ezzel szemben a szomszédos Lajosmizsén sokkal inkább előtérbe kerül az a szemlélet, miszerint a külterület elsősorban a mezőgazdasági tevékenység színtere. Ennek alapján pedig jogos elvárás, hogy a külterületi építési szándék mezőgazdasági földhasználathoz kötődjön.

Lajosmizse Helyi Építési Szabályzata a mezőgazdasági használatú területeket – a tájjelleg, a tájhasználat, a tájképi és környezetvédelmi érzékenység, valamint a beépítettség intenzitása és az építési lehetőségek szerint – három övezetbe sorolja. A „*Kertes mezőgazdasági terület*” övezetben, valamint a – jellemzően természetes és természetközeli állapotú földrészleteket magában foglaló – „*Korlátozott használatú mezőgazdasági terület*” övezetben lakóépület nem építhető. A harmadik, „*Általános mezőgazdasági terület*” övezetben is csak az OTÉK által meghatározott előírásoknál sokkal szigorúbb feltételek mellett lehetséges lakó- és gazdasági épület létesítése: szőlő, gyümölcsös művelési ág esetén minimum 10 000 m², szántó művelési ág esetén minimum 15 000 m², gyeper (rét, legelő) művelési ág esetén minimum 40 000 m² a beépíthető telekméret.

A helyi építési szabályzat az épületek formai megjelenésére is kitér:

„Mezőgazdasági területen csak tájbaillő, a helyi építési hagyományoknak megfelelő jellegű, magastetős (minimum 30°, maximum 45° tetőhajlásszögű) épület létesíthető. Épületcsoportnál azonos dőlésszögű és héjalású tetőkialakítást kell alkalmazni.”

Kecskemét és Lajosmizse között – a helyi építési szabályzat mellett – a településszerkezeti tervek tekintetében is lényeges különbség tapasztalható. Míg Kecskeméten az egyes területhasználati övezetek nagy, összefüggő „foltokat” alkotnak a külterületen, addig Lajosmizsén sokkal aprólékosabb, a valós területhasználatához jobban igazodó az egyes övezetek területi megjelenése.

Kerekegyháza az előbbi két városhoz képest ritkább tanyavilággal és kisebb a külterületi népességgel rendelkezik, azonban a természeti és tájképi értékekben gazdag Kunpuszta jelentős idegenforgalmi szereppel bír.

A város helyi építési szabályzata a mezőgazdasági rendeltetésű területeket a táji-természeti adottságok, a gazdálkodás jellege és a gazdaságok nagysága alapján sorolja övezetekbe:

- *Kertgazdasági övezet* a 3000 m²-t el nem érő földrészetek számára
- *Tanyás övezet* (Má-T) a 6000 m², vagy annál nagyobb kiterjedésű gazdaságok számára.

Az övezeten belül az OTÉK 29.§-ában meghatározott, területnagysághoz kötött építési előírások érvényesek.

- *Tanyás övezet* (Má-TI) az 50 000 m², vagy annál nagyobb kiterjedésű gazdaságok számára.

Az övezet létrehozásának a célja a kialakult tanyarendszer és gazdálkodási forma védettségének elősegítése. Ez indokolja, hogy az övezeten belül új tanya létesítése az OTÉK előírásainál sokkal szigorúbb feltételekhez kötött: csak 50 000 m² birtokméret felett lehetséges.

- *Idegenforgalmi övezet*, ahol a szervezett idegenforgalmat kiszolgáló létesítmények helyezhetők el. Az övezetben tanyaépület nem létesíthető.

A helyi építési szabályzat a fenti övezetek részletes szabályai között – a lajosmizsei példához hasonlóan – szintén tartalmaz útmutatást az épületek formai kialakítására vonatkozóan:

- az övezetben megvalósításra kerülő épületek anyaghasználatukban alkalmazkodjanak környezetükhöz és a külterület építészeti hagyományaihoz, ne képezzenek éles, agresszív kontrasztot a tájban
- csak magastetős épületek létesíthetők, az épületeket szimmetrikus hajlásszögű nyeregtetővel kell kialakítani, a tető hajlásszöge 38-45° lehet

Kerekegyháza településrendezési terve egyfajta átmenetet képez Kecskemét megengedőbb, kompromisszumokkal terhelt, illetve Lajosmizse aprólékos, szigorú külterületi szabályozása között: elsősorban ott tartalmaz szigorúbb előírásokat, ahol a természeti és tájképvédelmi értékek, valamint a gazdálkodási hagyományok védelme azt mindenképpen megköveteli.

IV. Jövőkép és stratégia

IV. 1. Rövidtávú jövőképek – problémák és megújulási lehetőségek

IV.1/1 Az érintett településvezetők és szakemberek véleményének megismerése- célok és módszerek

A Kecskeméti kistérség tanyafejlesztési programjának kialakítása kapcsán, fontos feladatként fogalmazódott meg a kistérségben tevékenykedő döntéshozók és érintett szakemberek – polgármesterek, önkormányzati képviselők, tanyagondnokok – **lokális tanyai kérdésekről alkotott véleményének megismerése**. Egy valós problémákat bemutató és reális fejlesztési ajánlásokat megfogalmazó fejlesztési program nagymértékben indokolttá teszi a prominenciák ismeretének feltérképezését és a helyi tapasztalatok feltárását, hiszen az egyes települések külterületeit jól ismerő szakemberek, a tanyás körzetek környezeti és társadalmi problémáival nap, mint nap szembesülő vezetők és önkormányzati dolgozók véleményei és javaslatai nagyban hozzájárulhatnak a térségi tervezés hosszú távú eredményességéhez. Mindezek érdekében **2012 márciusában és áprilisában** – a kistérségi tanyafejlesztési program kialakítását megelőzően – **prominencia-interjúzásra került sor**. Az interjúk során **39 fő válaszolt kérdéseinkre**; köztük 10 polgármester, 8 tanyagondnok, valamint önkormányzati képviselők és tisztségviselő munkatársak. **A válaszadók részletesen kifejtették meglátásaikat és állásfoglalásaikat a Kecskeméti kistérség tanyavilágának problémáival és megújulási lehetőségeivel kapcsolatban**. Az interjúalanyok valamennyien a kistérség településein tevékenykedő, szakavatott személyek voltak, akik munkájuk során a tanyákat illető kérdésekben az elmúlt évek során megfelelő jártasságot szereztek.

A prominencia-interjúzás során, a kérdezettek kiválasztásakor arra törekedtünk, hogy valamennyi, a program által érintett tanyás övezettel rendelkező település – legyen szó megyei jogú városról, vagy kis homokhátsági településről – reprezentálva legyen. **A munka során, a kérdezett szakemberek abszolút mértékben együttműködőnek bizonyultak**. A felkeresésnek a többség egyértelműen örült, a témával összefüggésben szívesen fejtették ki meglátásaikat. Egyes válaszadók saját személyes ügyüknek tekintették a térség tanyáinak jövőjét, hiszen **a kistérségben több olyan polgármester is tevékenykedik, aki életvitelszerűen tanyán él, ennek megfelelően jól ismeri a szórványtelepülések hétköznapijait és a felmerülő problémákat**. Néhány helyi önkormányzati vezető az országos politikában is képviseli a tanyai társadalom hosszú távú érdekeit, emellett az itteni vezetők egy részének jelentős szerepe van az országos tanyaprogram elvi kiindulópontjainak kialakításában is (az interjúk feldolgozása e prominenciák véleményét is tartalmazza).

4. táblázat Az interjúzásban érintett települések és a résztvevők megoszlása

1. Ágasegyháza	1 fő
2. Ballószög	2 fő
3. Felsőlajos	3 fő
4. Fülöpháza	1 fő
5. Helvécia	1 fő
6. Jakabszállás	1 fő
7. Kecskemét	8 fő
8. Kerekegyháza	3 fő
9. Kunbaracs	2 fő
10. Ladánybene	1 fő
11. Lajosmizse	2 fő
12. Lakitelek	2 fő
13. Nyárlőrinc	4 fő
14. Orgovány	2 fő
15. Szentkirály	2 fő
16. Tiszakécske	2 fő
17. Városföld	2 fő

IV./1/2 A prominenciák által megfogalmazott vélemények

A kistérség legjellemzőbb tanyatípusai és a tanyavilág általános helyzetének megítélése

A kérdezettek többsége szerint **a kistérségben lévő tanyák helyzete** – a különböző nagyságrendű településeknek és azok körzeteinek megfelelően – **meglehetősen eltérő**. Sokan hozzátették, hogy „a kistérségen belül elhelyezkedő külterületi övezetek – a környezeti-társadalmi-gazdasági jellemzőik alapján – más és más képet mutatnak”.

A helyi viszonyokat jól ismerő prominenciák alapvetően négy tanyakörzet-típust írtak le:

- Vegyes szórványtanyák,
- Városkörnyéki - szuburbán tanyai lakókörzetek,
- A település belterületéhez szorosan kapcsolódó utcás beépítésű tanyasorok,
- A „klasszikus kunsági tanyák”

Az első körzettípus igen színes tanyai képet mutat. E körzettípus elsősorban a **nagyobb települések, városok körzetében fordul elő**, éles határvonallal azonban sehol nem különíthető el a homogénebb tanyai körzetektől. **Ebben a vegyes összetételű tanyavilágban igen jelentős számmal ugyanúgy jelen vannak a kizárólag lakófunkciójú nagy értékű ingatlanok** (több helyen ranch szerű rezidenciák, luxusvillák) **mint a külterületre menekült és „kint ragadt” rétegek lerobbant tanyái, illetve a kistermelői** (jó és kevésbé jó

körülmények között élő) **tanyák, valamint a nagyobb területen gazdálkodók gazdasági épületei is.** A szórt elhelyezkedésű, eltérő életmódot folytató lakossággal rendelkező külterületi határrészek társadalma szélsőségesen polarizált. Alapvetően a gazdálkodók száma e tanyakörzet-típusban igen kevés. A vegyes tanyai körzettípusban a válaszadók meglátása szerint a tanyák 60 – 70 %-a tekinthető hosszabb távon életképesnek, de ez leginkább a kizárólag lakófunkciót betöltő tanyák többségére igaz. A különböző tanyatípusok egyes körzetekben kisebb mértékben koncentrálnak. „A kritikus helyzetű tanyák szegregátumai főként Kecskemét egyes külterületi zónáiban fedezhetők fel, ahol a városból kiköltöző roma kisebbség nyomortanyái találhatóak.” – állapították meg a kecskeméti fókuszcsoporthoz tartozó interjú résztvevői.

A második körzettípusba a város közeli, vagy más szóval szuburbán tanyai övezeteket sorolták. „Ezek a körzetek klasszikus értelemben már nem tekinthetők tanyás vidéknek, hiszen társadalmuk városi gyökerű, az itteni életformák messze nem hasonlíthatók a tanyai életmódhoz”. E külterületi otthonok tulajdonosai (melyek legfőképp Kecskemét és Ballószög külterületén jellemzők) elsősorban a vállalkozók, középosztálybeli értelmiségiek közül kerülnek ki, akik az elmúlt két évtizedben hozták létre új építésű ingatlanjaikat (elsősorban az olcsóbb és nagy telekvásárlási lehetőségeket megragadva). „Ezen zónák egy része idővel vélhetően belterületi besorolást fog kapni” – vélte több interjúalany. Kecskemét, vagy Ballószög esetében a külterületi lakóingatlanok közel 50%-át a szuburbán típusú tanyák teszik ki. Ezekben a városkörnyéki körzetekben a külterületek fejlődése az elmúlt két évtizedben a korábbiakhoz képest gyökeresen megváltozott – az itteni társadalom szinte teljesen kicserélődött, „az egyszerű parasztemberek helyébe jómódú városi rétegek, polgárosodott lakosság és tehetősebb fiatal családok érkeztek”. **A szuburbán-tanyai övezetek településkörnyezeti és infrastrukturális viszonyai, valamint társadalmi összetétele jelentősen különbözik a „valódi tanyás” térségek jellegétől.** Ebből fakadóan sajátos problémák és lakossági elvárások jelentkeznek, (közvilágítás, aszfaltozott utak, szelektív hulladékelszállítás). A kérdezettek szerint ezen igények megoldása jóval túlmutat a hagyományos értelemben vett tanyák fejlesztésén, ezért „a szuburbán tanyák kérdésköre és fejlesztésükre vonatkozó feladat ma már jóval inkább városfejlesztési; elsősorban infrastrukturális és építésügyi kérdés”.

A válaszadók ismeretei alapján, **a kistérségre jellemző harmadik tanyai körzettípusban egy speciális külterületi szórványtípus; a sortanyák, vagyis az utcás tanyasorok tartoznak.** Ez a tanyatípus leginkább az egykori TSZ- telepek megjelenéséhez köthető. A tanyasorok többsége szorosan a belterületi részekhez forrt, különbség szinte alig-alig látható. A sortanyák a szocializmus időszakában épült jellegzetes épületszortok utcákba felfűződve, ahol a tradicionális gazdálkodó tanyaudvar már nincs jelen - ilyen értelemben ez a tanyatípus sajátos genetikájú. Ez a típus ugyanúgy megtalálható Kecskemét külső városrészeinek határzónáiban, mint a kisebb települések esetén; Lakitelken, Helvecián, Nyárlőrincen és Tiszakécske város belterületi határaihoz közel. **Ezekben a körzetekben az átlagosnál jobb az infrastrukturális ellátottság,** több helyen is van közvilágítás, csatornahálózat, gázvezeték. „Ezek a tanyasorok sok esetben hozzáformnak a települések belterületéhez, így inkább falusi

jelleget mutatnak”. A sortanyák lakosságának életmódja sem emlékeztet már a külterületen hajdan megfigyelhető életmódokra. „Hasonlóan a szuburbán tanyákhoz, lényegében csak a külterületekre való szabályozási besorolásuk miatt hívjuk ezeket is tanyáknak” – fűzték hozzá többen.

A kérdezettek válaszai alapján is jól érzékelhető, hogy a kistérségben (ugyan egyre kisebb arányban) országos viszonylatban még mindig sok a klasszikus értelemben vett szórványtelepülés, a tradicionális alföldi tanya. A külterületek nagyfokú mozaikosságának és gyorsuló átalakulásának ellenére többen is utaltak arra, hogy **még létezik egy bizonyos „kiskunsági tanya” típus**, amely korábban a kistérségre is oly jellemző volt, és néhány település körzetében ma is az. Napjainkban Jakabszálláson, Felsőlajoson, Fülöpházán, Szentkirályon fordulnak elő viszonylag nagyobb területen, csoportosan a „kiskun tanyák”. A válaszadók szerint **a kiskun tanyák kulturális örökségünk részei**, hiszen a tanya és a tanyavilág – társadalmi, földrajzi, gazdálkodási, néprajzi, építészeti és tájképi sajátosságai révén – az Alföld kulturális örökségének több évszázados múltra visszatekintő része. A válaszadók közel 50%- utalt arra, hogy **a gazdálkodó tanyáknak a XIX századtól kezdődően kiemelkedő szerepük van az alföldi tájgazdálkodás kialakításában és a kultúrtáj sokszínűségének fenntartásában**. A kiskun tanyás régiók őrzik a Duna-Tisza köze természetes-táji mozaikosságát és egyúttal esztétikai látnivalót is nyújtanak. A facsoportos, kertes kiskun tanyák tehát az egyes települések alapvető karakterelemét jelentik. Mindemelllett a tanyavilágra jellemző építészet a speciális lokális körülményekből (éghajlat, kulturális szokások, társadalmi tradíciók, ízlésvilág, helyben fellelhető építőanyagok stb.) fejlődött ki, ezért számos vonásában és szemléleti örökségében egyedi. **„A vidéki turizmus egyik legfőbb látványossága maga a klasszikus tanya és környéke”**. Építészeti tekintetben a Kecskemét környéki „originális” tanyák egyik legfontosabb sajátossága a kisebb-nagyobb önálló épületek tanyaudvar formázó együttesében rejlik. A tanyaudvar, a tanyákat körülvevő szántók, gyümölcsösök, vagy kerteségek, a mezőgazdálkodási termelés legracionálisabb kialakítása és tájegységi kihasználhatósága miatt alakultak ki, tehát **a kiskun tanya komplex mezőgazdasági termelési egységet formált**. Egyesek szerint ezeken a tanyákon, a NATURA 2000-es területen folytatott állattenyésztés, bizonyos gazdálkodó tanyák számára még ma is „életforma”.

„A kiskun tanya egyszerre lakhely és munkahely, ahol egy egyedi jellegekkel rendelkező társadalmi közösség tevékenykedik – erre a típusú élettérre a jövőben nagy szükség lesz!”- jegyezték meg néhányan. „A klasszikus tanyavilág épített környezete egy olyan életforma lenyomata, amely sokkal szorosabb harmóniában állt a természeti környezettel, mint a falusi vagy városi életvitel”. „A maga nemében különleges az a végtelenül egyszerű, ugyanakkor nagyon is személyes térbeli és formai világ, amely a természettel szorosan együtt élő ember sajátos életfelfogásában gyökerezik” fogalmazott az egyik prominens válaszadó. Hozzáteve ugyanakkor: – „Sajnos **ennek a típusnak egyre kevesebb tanya felel meg**”.

A térség településeire jellemző tanyavilág általános helyzetének megítélése

Az egyes települések prominenciái a kistérségi viszonyrendszerbe helyezve tanyavilágukat kissé bizonytalanokká ítélték meg saját településeik külterületét. Az összesített válaszok alapján néhány település tanyavilága az átlagosnál jobb helyzetben van; **Ballószögön, Felsőlajoson, Jakabszálláson, Fülöpházán, Szentkirályon, mind a tanyák épített környezete, mind a társadalmi mutatók némileg kedvezőbbnek tűnnek, mint a többi településen.** A tanyák jelentős része ezeken a településeken „élhető” és megújítható. Ezzel ellentétben **Ágasegyházán, Kunbaracson, Ladánybenén, Nyárlőrincen Orgoványban, Városföldön és az átlaghoz viszonyítva kedvezőtlenebb a tanyák helyzetének megítélése.**

A prominenciák ismeretei arra utalnak, hogy **a kistérségben igen magas a rossz helyzetben lévő tanyák száma.** A tanyák 30-40%- az idősök által, vagy hátrányos helyzetű, szociálisan rászoruló családok által lakott. „Ezen tanyák megújítása és a bennük élő társadalmi csoportok helyzete jelenleg reménytelen” – tették hozzá többen is. A romtanyák, az összedőlőben lévő épületek a válaszadók becslése szerint kb. 10%-ban vannak jelen a kistérség településein. Bizonyos településeken; Kunbaracson, Nyárlőrincen Orgoványban, Városföldön a tanyák jelentős része a végső stádiumba került, „ezekben a körzetekben a tanya életmód egy-két évtizeden belül valószínűsíthetően igen nagymértékben visszaszorul, esetleg végleg el is tűnhet” – vélték néhányan.

Az általános külterületekre jellemző problémák megítélésekor a megkérdezett prominenciák közül többen megemlítették, hogy **a vizsgálatba eső tanya külterületek helyzete az utóbbi években egyértelműen romlott, a tanyán élők megélhetése egyre nehezebbé vált.** Ennek okát sokan a tanyán született fiatalabb generációk életfelfogásában, attitűdjében, az urbánus életformák iránti érdeklődés megnövekedésében, vagyis bizonyos tekintetben a hazai, vidéki térségekben megfigyelhető sajátságos területi, társadalmi átrendeződésben megnyilvánuló folyamatokkal hozták összefüggésbe. „A népesség korszerkezete is aggasztó” – tették hozzá néhányan. A vizsgált települések külterületén az időskorú lakosság aránya (Kecskemét kivételével) minden településen magasabb, mint a belterületeken, a legtöbb településen csökken a lakosok száma.

Többek szerint meghatározó tényező az is, hogy a mezőgazdaság leépülésével **a tanyán élő mezőgazdálkodással foglalkozók egy része munka nélkül maradt, és nem is talált új lehetőséget.** Aki megmaradt a gazdálkodás mellett, az pedig nem, vagy csak veszteségesen tudja értékesíteni a termékeit. A külterületekre való lakossági „kiáramlással” pedig a (hivatalos, területi besorolás alapján) „tanyán” élő lakosság szociális helyzete, életkörülményei igen polarizálttá váltak, a külterületi családok életvitelében igen nagy különbségek tapasztalhatók. Több tanyagondnok megemlítette, hogy „a szélsőséges egyenlőtlenség főként Kecskemét határzónáiban figyelhető meg, ahol nem egy esetben a felső társadalmi osztályba tartozó elit szomszédságában, vályogból épült viskókban tengődő totálisan lecsúszott rétegek „verték tanyát”.

A kistérség tanyavilágában meglehetősen sajátos területi egységet alkot a térségközpont, Kecskemét Megyei Jogú Város külterülete, amely országos viszonylatban is a legösszetettebb, legváltozatosabb szórványtelepülési övezet. Kecskemét

szórványtelepülési övezetének kiterjedése igen nagy, az itt élő lakosság száma meghaladja a 13.000 főt. A külterületi határrészeknek eltérő problémái vannak, mind természeti, mind társadalmi vonatkozásban. **Sokkal élesebben jelentkeznek a tájhasználati- a területhasználati problémák, a külterületi társadalmi konfliktusok, az eltérő lakossági igényekből és elvárásokból és a szegregátumok elkülönüléséből fakadó kérdések**, mint a kisebb településeken. Többen kifejtették, hogy Kecskemét tekintetében egyértelműen el kell választani a szuburbán tanyákat érintő tanyafejlesztéseket és a hagyományos tanyakörzetekre vonatkozó javaslatokat.

A kecskeméti tanyákat ismerő prominenciák szerint a kistérségi általános összehasonlítást tekintve kétféle megközelítés lehetséges: Kecskeméten a tanyák bizonyos tekintetben rosszabb helyzetben vannak, mint a falusi szórványtelepülések, mivel kevesebb közvetlen odafigyelést kapnak. Ugyanakkor más tekintetben – pl. az infrastruktúra, vagy az utak állapotát tekintve jobb a helyzet. A külterületek Kecskeméten alakultak át a leginkább. Tömegek költöztek ki az elmúlt 20 évben. **A kiköltözők egy része (kb. 40%) jómódú társadalmi rétegből kerül ki, „szuburbán külterületi lakóövezeteket” létrehozva, míg a másik csoport kényszerűségből és jelenleg is rossz körülmények között él a tanyákon.** „Az előző települési szabályozás szinte korlátozás nélkül megengedte a külterületi építkezéseket – ez lehet, hogy hiba volt, mert **az újonnan kiköltözők nem becsülik a tájat, felélik környezetüket** - nem alakult ki a jó értelemben vett „ember-környezet” összhang és harmónia”.

A tanyai gazdálkodással kapcsolatos kérdésekről alkotott vélemények

A gazdálkodó tanyák helyzetének megítélése kapcsán **mindenki egyetértett azzal a kijelentéssel, miszerint a makrogazdasági és globális piaci körülmények között, a vidéki termékek piacvesztése nagyon rossz helyzetbe sodorta a tanyavilágot**, és egyben az érintett rurális térségeket is. Mint azt többen is kifejtették; az alföldi tanyás térségek összetett és súlyos településkörnyezeti – természeti, gazdasági és társadalmi – gondokkal küzdenek. Többen elmondták, hogy a tradicionális tanyasi életforma szorosan kapcsolódott a mezőgazdasághoz, így nyilvánvaló, hogy **az agrárszektor visszaszorulása kedvezőtlen változásokat eredményezett a tanyavilágban.** „A kistérségben már csupán az itt élők töredéke látna lehetőséget a tanyai mezőgazdaságban, de csak abban az esetben, ha a belföldi piacon a termékek eladása, megfelelő feltételekkel biztosított volna”. A beszélgetések során szinte **mindenki megemlítette a mezőgazdasági termékekre vonatkozó jogi-szabályozási környezet változtatásainak szükségességét**, amelytől a helyi piacok erősödését várják a nagyobb kereskedőkkel és áruházakkal szemben.

Átlagos – klasszikus értelemben vett – tanyával egyre kevésbé lehet találkozni. **Az árutermelésre szakosodott „termelő tanyák” száma egyre csökkent, ugyanakkor az önellátás továbbra is jellemző.** A rendszerváltás óta jelentősen megnőtt a csak lakóhelyként funkcionáló tanyák aránya, az itt élők megélhetését többnyire más (településen, városban lévő) munkahely biztosítja.

Egyes települések esetében ma már szántóföldterületek túlnyomó részét a nagygazdák birtokolják, illetve termelés céljából bérbé veszik. Ezek több száz hektáros birtoktestek, amelyen családi gazdaságban, modern gépekkel művelik a szántóföldet és állattenyésztéssel is foglalkoznak (birka, pulyka, tejelő marha, sertés), helyi piacra is termelnek pl. tejterméket. Némileg ezen nagycsaládi gazdaságok jövője is kérdéses, mert a fiatal gazdák közül is sokan inkább a városokban próbálnak letelepedni és elhelyezkedni. „Sajnálatos módon előfordul, hogy telek spekulánsok kezére jutnak a jó minőségű földterületek, így a tanyai lakosság érdekei jelentősen csorbulnak”

A külterületi birtokviszonyok Kecskemét és néhány kisebb falu (pl. Nyárlőrinc) esetében nagyon egyenlőtlenek, ami a békés egymás mellett élést is megnehezíti. Ezen körzetek ismerői szerint nagy rá az esély, hogy **„bizonyos körzetekben csak a nagyobb gazdálkodók fogják túlélni az elkövetkező évtizedeket”**, („még a nagykonyhák is csak a nagytermelőktől vállalják a helyi termékek beszállítását”). „A nagyobb földbirtokosok minden földterületet fel fognak vásárolni, ami logikus is, hiszen hatalmas gépekkel dolgoznak, s ezt a gépparkot csak nagytáblákon lehet gazdaságosan működtetni” – fűzte hozzá egy polgármester.

Sokak szerint **„a tanyán élő társadalom jelentős része, ma már egyáltalán nem törődik a gazdálkodással,** nincsenek meg a termelői tapasztalatai, a tanyasi gyökerei”. A gyümölcsösök területaránya drasztikusan csökkent a kistérségben, helyette a legtöbb helyen a „támogatott”, jobban kifizetődő és kevésbé munkaigényes erdőtelepítések zajlottak. „A rendszerváltás után eltűnt a gyümölcs-szőlőtermelés, hegyközségek helyett ma már az akácerdők a jellemzők”.

Volt egy két olyan válaszadó, aki elkeseredettségének hangot adva úgy vélekedett: „a tanyák iránti nosztalgianak nincs realitása – a gazdálkodással ma még önellátás szintjén foglalkozó tanyák többsége 1-2 évtizeden belül eltűnik a térképről. A földbirtokok összevonása várható, ami át fogja rajzolni a homokháti kultúrtájak arculatát”. Ez az álláspont, mint negatív jövőkép többek részéről is elhangzott, de árnyaltabb formában. Kétségtelen azonban, hogy **van néhány olyan település, ahol ez a folyamat már korábban megindult és a tanyák felszámolódása előrehaladott állapotban van.**

A kistérségben a legkevesebb tanya Városföldön található, ahol a kiváló minőségű talajok miatt már évtizedekkel ezelőtt a nagytáblás szántóföldi művelési ágak honosodtak meg, így ott a tanyák termelésben betöltött jelentősége már régóta elenyésző.

A biotermelés, mint lehetséges gazdálkodási mód igen vitatott megítélést alá esett; egyesek nagyon jó alternatívának vélik, mások szerint a biotermelés követelményeit a tanyákon nem lehet (mert nem is racionális) betartani. Még amely településeken támogatnák is az ökogazdálkodás létjogosultságát, ott is csak a kiegészítő jövedelmet adó tanyasi turizmussal kombinálva tudják kitorési pontnak elképzelni.

A tanyai turizmust, mint gazdálkodást kiegészítő lehetőséget szkeptikusan kezelik a prominenciák. Egyesek szerint a „Kecskeméti kistérségben a külterületi idegenforgalmi potenciál adott, de a lehetőségek jórészt már kihasználtak, ez a tanyán élő lakosság töredékét érinti.” A válaszadók túlnyomó része tehát úgy látja, hogy a falusi turizmus legfeljebb néhány család esetében nyújthat biztos megélhetést, de térségi gazdálkodás szintjén egyelőre egy-két

körzet kivételével nem igazán ad alternatívát. Vannak, akik szerint jól alkalmazható térségfejlesztési elem. Egy-két településen, a tanyai turizmusból (elsősorban lovas-turizmusból) élők aránya az átlagnál magasabb. Felsőlajoson pl. több tucat ember megélhetését adja a vendéglátás, az idegenforgalom. Az ottaniak úgy vélik, hogy „a legfontosabb a jó közlekedési megközelíthetőség, az együttműködő helyi társadalmi közösség és a vállalkozó kedv, a kezdeményezőkézség”. A közeljövőben kapuit megnyitó állatkert, Felsőlajoson a turizmusnak további lökést ad majd.

A válaszadók szerint **a tanyák idegenforgalmi kihasználásának másik útja a hétvégi vikendházak fenntartása és kialakítása**. A kistérségben szinte minden településen előfordulnak a közeli nagyvárosokból hétvégi házat fenntartó tulajdonosok, sőt számos igen jó állapotban lévő, felújított tanyaival találkozhatunk, melyeket külföldiek (főként hollandok, németek) vásároltak meg rekreáció céljából.

A kistérség tanyavilágában tapasztalható legfőbb problémák és a megújulást akadályozó tényezők

A Duna-Tisza közén általában – így a **Kecskeméti kistérség szórványtelepülésein is – évtizedek óta kedvezőtlen táji-ökológiai folyamatoknak lehetünk szemtanúi**. A megkérdezett szakértők szerint a szárazodás a legnagyobb természeti probléma – „főlsivatagról még túlzás beszélni, de a sztyeppepedés jelei már mutatkoznak”. A szikes élőhelyek pusztulásnak indultak, egyes tavakban évtizedek óta nincsen víz, és általános tapasztalat a termőtalaj fokozatos pusztulása, a talajvízszint süllyedés és az ezzel járó nitrátosodás. A szakemberek egyetértenek abban, hogy **a Kecskeméti kistérségben teljesen nyilvánvalóvá vált az éghajlatváltozás, s ez a tanyai életre is igen komoly hatással van**. Az aszály maga után vonja a védett természeti területek viszonylagos ökológiai egyensúlyának megbomlását, ráadásul a tájban gazdálkodó ember megélhetése is kiszámíthatatlanná válik! Részben ennek következtében **„az elmúlt évtizedekben a hagyományos értelemben vett tanyai társadalom meggyengült.”**

A kedvezőtlen természeti folyamatok mellett **„a tanyavilág összeomlásához nagymértékben hozzájárult a külterületi oktatási intézmények, a tanyasi iskolák bezárása és a tsz-ek megszűnése** – így a tanyai élet és a tanyán való gazdálkodás okafogyottá vált”- fűzte hozzá egy válaszadó. A „környékbeli” tanyai közösségek körében mára magassá vált a munkanélküliség, a demográfiai mutatók pedig meglehetősen előregedő népességre hívják fel a figyelmet. A településeken általános tünet a még meglévő külterületi lakosság egy részének elszegényedése, a devianciák elterjedése, a szegregáció, a kirekesztődés és a periferizálódás. A leromlott állagú tanyákon többnyire kirekesztettséggel sújtott családok élnek. Az idős, egyedül élő lakosok, a településekről kiszorult szegények és a „puszták világában” tengődő hajléktalanok halmozottan hátrányos helyzetére sajnálatos módon „ma már a szuperszegregáció kifejezés a legtalálóbb”. Sokan elszomorító körülmények között, elszigetelten, mindenféle kapcsolattól mentesen élnek, egyedül a tanyagondnoki szolgálat jelent segítséget számukra az életben maradáshoz.

Az elmúlt évtizedben az önkormányzatok szűkös anyagi körülményei sem kedveztek a tanyás térségeknek. Többen is hangoztatták, hogy „egyes kisebb települések napi megélhetési gondokkal küzdenek, ezért ott a tanyákra még kevesebb figyelem jut”, nincs szabad kapacitás és a külterületek nem kapnak elegendő figyelmet.

A tanyák infrastrukturális helyzete változó, de az infrastruktúra legfontosabb elemei – a villany, a víz, a járható utak, az infokommunikációs lefedettség – a kistérség külterületeinek nagy részén megtalálhatók. „Hézagosan, vagy gyengén kiépített infrastruktúrával a kistérségben kb. 10-15 %-ban találkozhatunk”: - „**még mindig előfordulnak villany nélküli, döngölt padlós tanyák, ahol az iskoláskorú gyermekek petróleumlámpa fényénél kénytelenek tanulni – ez ma a többség számára elképzelhetetlen**” – fűzte hozzá egy polgármester.

Többek szerint **az országos gazdasági és társadalmi - strukturális munkaerő-piaci - problémák bizonyos esetekben az alföldi (Kecskemét térségi) tanyai mikroközösségekben csapódnak le.** Néhány településen, pl. Kerekegyházán, az ország más térségeiből betelepült roma lakosság nagyon komoly gondokat okoz. „A betelepülők életmódja nagyon nehezen illeszthető a vidéki, kiskun tanyai viszonyokhoz. Nem kívánnak integrálódni, inkább kisebb-nagyobb bűncselekményekből és segélyekből tartják fenn magukat”. „**A külterületeken tapasztalható kisebbségi probléma megoldása, azonban nem tanyai, nem kistérségi kérdés, hanem országos szociálpolitikai és közbiztonsági feladat**” – tették hozzá az érintett tanyagondnokok.

A kedvezőtlen tanyai folyamatok ellenére, a térségben felelősséget vállaló prominenciák egy része ma is úgy látja, hogy számos olyan tanyás körzet van a kistérségben, amelyek esetében az elnéptelenedés megállítható, és a tanyasi életforma újra népszerűvé tehető!!!

„Feltételezhető, hogy bizonyos szórványtelepülések a jövőben több szempontból is felértékelőd(het)nek, mivel a vidéki környezeti értékek iránti érdeklődés és igény egyre nő”. „A globális gazdaság ellenpólusát jelentő, helyi gazdálkodásra összpontosító szórványtelepülések” – egyes prominenciák szerint – „a környezettudatos életmód, valamint a természeti körülményekhez alkalmazkodó gazdálkodási formák és a térségi önellátás megteremtésével a környezetmegőrzés vidéki egységeivé, a fenntarthatóság alföldi szigeteivé válhatnak”. Ebben a felfogásban tehát van jövője a térség tanyáinak.

Más válaszadók szerint **a tanyák jövedelmezőségének biztosítása nélkül főként a lakófunkciójú külterületi otthonok fognak megmaradni.** „**A tanya, mint külterületi gazdálkodó egység, a kistérségben általában a több lábbon álló nagygazdálkodók, illetve a kisebb területen termelő korszerű kertészetek esetében a legéletképesebb**” – tették hozzá többen.

A klasszikus értelemben vett tanyák többségét valamilyen szociális, megélhetési probléma jellemzi. Minden településen kisebbségben vannak azok a tanyák, ahol biztos alapokon nyugszik a megélhetés. Ez a tény nagyon erősen behatárolja a tanyák és az egész tanyavilág jövőjét. „Egy olyan tanyavilágban, ahol a napi megélhetés biztosítása is probléma, nehéz fejlődést és megújulást prognosztizálni” – tette hozzá egy polgármester.

A megkérdezett prominenciák egyöntetű úgy vélték, hogy **az „alulról építkezés” ideje lejárt, mivel a tanyák és a mezőgazdaság problémái túl nagyok ahhoz, hogy ez központi, állami szintű akarat nélkül megoldható legyen.** Ennek ellenére tudnak jó példákról néhány tanyai gazdaság esetében, azonban ezek csak hatalmas harc árán tudnak csak fennmaradni.

A kistérség településeinek külterületein az elmúlt 20 évben történt fejlesztések és a jelenleg igénybe vehető szolgáltatások

A legtöbb válaszadó szerint **az elmúlt 2 évtizedben a legfontosabb fejlesztés a tanyagondnoki hálózat kialakítása és a közutak állapotának javítása volt.** A tanyavillamosítás tekintetében a rendszerváltozás után nem történt jelentősebb változás. „Miután a tanyavillamosítások a szocializmus időszakában többnyire lezajlottak, ezért a közelmúltban ezzel kevésbé foglalkoztunk” – jegyezte meg több polgármester. A kérdezettek egyetértettek abban, hogy a vezetékhálózatoktól távoli tanyákban, ahol jelenleg sincs áram, ott a jövőben egyéb alternatív energiaellátási módokra lesz szükség. Ugyanakkor azt is látni kell, hogy „ezek a tanyák általában végnapjaikat élik, megszűnőben vannak”. „Egyébként a **kistérségben a tanyavillamosítás megoldására az országos Tanyafejlesztési Pályázat kiválóan alkalmas lehet**” – jegyezték meg többen is.

„A legfontosabb önkormányzati és térségi feladat továbbra is az utak állandó karbantartása és korszerűsítése lesz”. „Ezen a téren, akár gépvásárlások, akár kölcsönszerződések keretében meg kellene erősíteni a térség településeinek együttműködését” – vélte egy szakember. Az utakra valamennyi érintett önkormányzat nagy figyelmet szentelt az elmúlt 10 évben. Egy-két településen – főként Kecskeméten – a külterületek hatalmas kiterjedése miatt szinte lehetetlen folyamatosan karbantartani az utakat. Az önkormányzatok szerint a nagygazdák munkagépei tovább rontják a helyzetet; „gyakran előfordul, hogy az utakat beszántják, a hatalmas munkagépek pedig járhatatlanná teszik a dűlőket” „a folyamatos javításra Kecskemét külterületein az önkormányzatnak nincs kapacitása, a gazdák pedig sajnos ritkán vesznek részt az általuk okozott útkárok helyreállításában”.

A vonalas infrastruktúra fejlődése néhol a tanyákat is érinti „**a közvetlen belterület melletti, városhoz közel eső tanyákon, ma már sok helyen a vezetékes gázhálózat is elérhető**”.

A külterületi hulladékgazdálkodás és kommunális szemét-elszállítás terén az önkormányzatok a települések több mint 50%-án konténeres gyűjtést vezettek be. „**Sajnos a lakosság környezettudatosságának hiányosságai miatt a konténeres hulladékgyűjtést több településen mára beszüntették, mert kezelhetetlenné vált a hulladékok összegyűjtése,** nem is beszélve az illegálisan elhelyezett hulladékokról (tetemek, veszélyes hulladékok).”

A tanyai közösségek – problémák és konfliktusok

A prominenciák úgy vélik, hogy a problémák ellenére **az itt élők többsége még mindig szeret tanyán élni**. Tehát „a számos nehézség és probléma ellenére a tanyai létnek van egy nagyon erős megtartó ereje”.

A tanyák múltjára az egymást kölcsönösen segítő **szomszédsági kapcsolatok**, az anyatelepüléssel való együttműködés és az összetartó közösségi életforma volt jellemző. A válaszadók szerint mára e kapcsolatok **sokat gyengültek**. A kistérség tanyáinak töredékén zajlik valamiféle közösségi élet, általában bizonyos intézményekhez kötődve (pl. egyház, vadásztársaság, horgászegylet, nyugdíjasklub).

A tanyai közösségek széthullását idézi elő, hogy egyre több nem tanyasi gyökerű család jelenik meg, akik nem épülnek be szervesen tanyai közösségekbe.

A vizsgált településeken a kisebbségi lakosság aránya általában nem számottevő. **Súlyosabb konfliktusok elsősorban a Kecskemét környéki külterületeken jelentkeznek**, ahová az elmúlt években tömegesen érkeztek a belterületről kiszorult kisebbségek (elsősorban roma családok). Az így kialakult szegregátumok, illetve külterületi gettók közbiztonsága nagyon rossz, az itt élő társadalmi rétegek életszínvonala rendkívül alacsony, „**a gettósodó tanyák állapota minden tekintetben katasztrofális**”. Ezek a problémák más településeken nem jelentkeznek ilyen élesen, de néhol szintén feszültségeket okoznak a betelepülő, idegen származású kisebbségi családok (pl. észak-magyarországi romák). A legtöbb vagyon elleni bűncselekményt azonban nem a betelepülők, hanem a kimondottan külterületi ingatlanok kifosztására szakosodott, más térségekből érkező tolvajok és betörő „brigádok” követik el, akik „szisztematikusan járják a vidéket” és nagy hatékonysággal fosztják ki a magára,- vagy őrizetlenül hagyott tanyákat. **A települések prominenseinek háromnegyede, bizonyos tekintetben problémásnak ítéli a tanyák közbiztonságát**, amelynek javításáért – az elmondások szerint – az önszerveződő polgárőr-járőrök tesznek a legtöbbet.

Bizonyos településeken (pl. Lajosmizse, Szentkirály) **az időszakosan megjelenő vendégmunkások, az erdélyi származású romák szintén társadalmi feszültségeket okoznak**. „A vendégmunkások sokkal alacsonyabb munkabérekkel is megelégszenek, emiatt a lakosság ellenszenvét váltják ki – mondván a helyiek nem találnak munkát”. Ezzel a problémával kapcsolatban többen is megjegyezték, hogy a vendégmunkások azért találnak könnyebben munkát, mert a helyiek nem szívesen vállalnak idénymunkákat, illetve jóval magasabb órabéreket szeretnének kapni. „Természetes, hogy a gazdák olcsóbb munkásokat akarnak foglalkoztatni, a vidéki munkaerőpiac is így működik”. Ritkán előfordulnak a vendégmunkások és a helyiek közötti kisebb viták, összetűzések.

A tanyák jövőjével kapcsolatos vélekedések – a kistérségi tanyafejlesztési programot alátámasztó javaslatok

A válaszadók számára egyértelmű, hogy a tanya, mint településforma fenntarthatósága nagyon fontos térségi területfejlesztési cél, ugyanakkor nemzeti kérdés is, hiszen a tanyás régiók és az ott kialakult jellegzetes kultúrtájak megóvása, az egész magyar társadalom számára fontos feladat. A válaszadók egyöntetű vélekedése szerint a tanyák

fejlesztését célzó programok kialakítása, akár települési akár kistérségi (vagy járási) szinten mind az agrárszektor, mind a táji fenntarthatóság és a vidéki életmód szemszögéből nézve rendkívül fontos. Valamennyi interjúalany elsőként kihangsúlyozott megállapítása volt, hogy **a kistérségben a tanyarendszer fennmaradása – illetve ennek segítése – számos megélhetési lehetőséget adhat a helyi társadalom számára.**

Többen elmondták, hogy a térségbeli tanyás körzetek megújítása számos tényező függvénye, ezért a – jelenlegi kedvezőtlen folyamatok megállítása és a tanyák jövőbeli szerepének kialakítása érdekében – a tanyás településeken zajló változásokat új megvilágításba kell helyezni. „**A kistérségi tanyaprogram célkitűzéseinek meghatározásakor, a tanyákról alkotott idealizált, romantikus sztereotípiáktól el kell szakadnunk**, mert a tanyák megújulásának útját ma már a XXI. századi társadalmi igényeknek megfelelően kell megtalálnunk” – tette hozzá egy interjúalany.

Markánsan körvonalazódott az az álláspont, miszerint a jövőben, a hagyományos gazdálkodási formák megőrzése mellett, **a Kecskeméti kistérségben lévő tanyák szerepének ma már más értelmezést kell adni.** A külterületek kedvező irányú átalakulása többféleképpen képzelhető el: Egyrészt az élet- és lakhatási lehetőségek korszerűsödésével, amely során a tanyás körzetek „egyfajta környezetbarát lakóövezetökké” válnak, másrészt az egészséges élelmiszereket produkáló agrár-zónák kialakulásával, amely során a szórványok a vidéki turizmus – zöld gazdálkodással kombinált – területi egységeivé válhatnak – vélekedtek többen is. A kiegyenlítettebb fejlődéshez és a környezetbiztonság növekedéséhez a térség településeinek – „**a leendő járások szintjén – közös, hosszú távú agrár-környezeti stratégiára van szüksége, melyben az infrastruktúra-fejlesztések mellett, nagy hangsúlyt kell kapnia a környezettudatos tanyai életmódnak és helyi, önellátó tájgazdálkodásnak**” – jegyezte meg egy prominencia. Ehhez az érintett településeken – a lehetőségekhez képest – támogatni kell a külterületeket is érintő zöld-gazdálkodást célzó vállalkozások létrejöttét, a gazdálkodói szövetkezések és a tanyai együttműködések terjedését.

Többen úgy vélik, hogy az önkormányzatoknak a térségi külterületi fejlesztések és együttműködések terén két fő célra kellene összpontosítani: nevezetesen az útkarbantartásra és a tanyagondnok hálózatok további megerősítésére!

Az utak állandó karbantartását és korszerűsítését kivétel nélkül minden válaszadó az egyik legfontosabb önkormányzati és térségi feladatnak látja. „Ezen a téren, akár gépvásárlások, akár kölcsönszerződések keretében meg kellene erősíteni a térség településeinek együttműködését” – vélte egy szakember. Tapasztalataink azt mutatják, hogy a tanyagondnoki szolgálatok a lehetőségekhez képest igen jól működnek, de mindenki hozzátette, hogy a munkatársak körét bővíteni lehetne, illetve a tanyagondnokok által használt gépjárművek felújítására és kicserélésére is szükség van. (Esetenként nagyobb mikrobusz típusú személygépkocsira kellene cserélni a 4-5 személyes autókat).

A válaszadók túlnyomó többsége úgy látja, hogy a kistérségben előállított tanyai termékek piacra jutása kardinális kérdés, ugyanakkor többek szerint a piacszervezés tekintetében a kistérség, mint irányító szint nem igazán releváns. Néhányan hozzátették, hogy a helyi „kispiaconak” működtetése a jelen helyzetben némileg kétséges, mert féltik, hogy

nem lesz meg a helyi fizetőképes kereslet”. **A válaszadók többsége szerint a piacszervezést országos szinten kell megoldani**, hiszen ez nagyon komoly, **nemzeti agrárpolitikai feladat, amelyet nagyobb volumenű intézkedésekkel lehetséges megoldani**. „A kistérség a tanyai termelői életmódok rendszeres és átgondolt népszerűsítésével természetesen hozzájárulhat a helyi áruk értékesítéséhez, de a piacok befolyásolásában és a kereskedelmi hálózatok kialakításában a helyi önkormányzatoknak nincs igazi kompetenciája” – tette hozzá egy prominencia.

A kistérségi jövőkép kapcsán - bár sokak szerint a tanyákon lebonyolítható idegenforgalom hatása nem számottevő - megfogalmazódott egy másik álláspont is: **Egyes válaszadók szerint „a kistérség tanyavilága a hazai ökoturizmus egyik kiemelt célpontja lehetne**, hiszen a térségben jelenlévő természet közeli tájak lehetőségeket rejtnek magukban”. A településeket képviselő szakemberek és helyi vezetők egyértelműen arra utaltak, hogy az idegenforgalomra ki kell jelölni bizonyos desztinációkat, „látványos bázishelyeket”. Így pl. tematikus tanyai útvonalakat és tanösvényeket lehetne létrehozni, illetve több kirándulás megszervezéséhez még nagyobb nyilvánosságot kell adni a helyi és országos médiában, valamint a különböző online-turisztikai felületeken, ahol „olyan kiemelt látványosságokat kell kikommunikálni, mint pl. a Lajosmizse tanyacsárda – tanyamúzeum; a felsőlajosi állatkert, Jakabszálláson a Mini-Magyarország, vagy a Lakitelken és Nyárlőrincen működő kalandpark”.

A szakemberek rendkívül fontosnak vélik, hogy **a térségbeli tanyák fejlődése kapcsán - a lokális gazdaság megerősítése végett - a humán-fejlesztésekre is nagy hangsúlyt kell fektetni** – „hiszen az infrastruktúra, a tradicionális tudás és az emberi tényező nélkül semmit nem ér”.

Ehhez kapcsolódóan az érdekelt szakemberek szerint **„a jövőben nagyon fontos lesz a tanyagazdaságok információhoz juttatása, a gazdálkodók tájékoztatása, valamint jobban fel kell hívni a figyelmet a számukra elérhető pályázati forrásokra is”**. Többek szerint a gazdálkodók és a hatóságok, szervezetek között zajló mindennapos kommunikáció mindenképp nagyobb körültekintést igényel, ugyanis a falugazdász szövetség – kapacitás hiány miatt – a „tanyákra szabott tájékoztatás funkcióját” nem tudja betölteni. „A térségben élő tanyai emberek összefogása és aktivizáló motiválása nagy segítség lenne”. Mindezek megszervezését, a koordinációval járó feladatokat és bizonyos „tanyára szabott” pályázati ötletek megfogalmazását **egy professzionális – tanyai térségekre szakosodott térségfejlesztő csoport (2-3 fővel)** kitűnően ellátná. „Erre a célra térségi szinten érdemes lenne elkülöníteni egy bizonyos nagyságrendű (viszonylag alacsonyabb összegű) forrást is” – egészítette ki egy polgármester.

A humán háttér megerősítése kapcsán többen megemlézték, hogy a jövőben is **fontos lenne, a tanyai gazdálkodók „továbbképzése”**. Ez egyrészt felkészíthetné a gazdákat a hatékonyabb pályázatírásra, illetve gazdálkodási (de akár idegenforgalmi típusú) best practice gyakorlatokat adna át a külterületi vállalkozó kedvű családok számára. Egyes szakemberek szerint a térségi „tanya-képzés” alkalmat adna „a környezettudatos külterületi életformák népszerűsítésére” is. A kérdezettek egy csoportja szerint, a kistérségben megvalósítható

speciális tanyai célok közé be kellene emelni a tanyai vállalkozói attitűd formálását, valamint **a vállalkozásfejlesztés mentális és ismereti oldalának bővítését** elősegítő felnőttképzési formákat is. Ezek lehetnének pl. a következők: biogazda tanfolyam, kapcsolatépítési-, szervezési, - valamint a helyi marketing, turisztika, gazdálkodás összehangolására vonatkozó – ismeretek, és a legjobb gyakorlatok helyi alkalmazhatóságának lehetőségeire irányuló képzés.

Néhányan kiemelték, hogy a tanyai térségekben **erősíteni kellene a családi összefogások és a kistérségi partnerségi hálózatok kialakítását.** „A hagyományos kölcsönös segítségnyújtáson alapuló munkavégzés a helyi gazdaság- és közösségfejlesztés tekintetében meghatározó együttműködési forma”. A vidéki-tanyás térségekben szükség van a családi, rokonsági munkamegosztásra, ennek hivatalos formát kell adni!” – fejtette ki egy prominencia.

Egyes szakemberek kihangsúlyozták, hogy **„a tanyai fejlesztéseknek konzekvensen a települési érdekeket szolgálva kell megvalósulniuk,** hiszen a város-vidék, vagy falu-vidék kapcsolatok harmóniája és az együttműködés csak akkor valósulhat meg, ha mindkét fél (a település és a külterület is) tudja, hogy mit is akar”. A javaslatok sorában többek részéről is felmerült, hogy a tanyai kérdésekben történő kommunikáció egyik legjobb módja a külterületek konfliktusainak feloldására szerveződő; **kistérségi együttműködési fórumok létrehozása** volna. Ezek a fórumok, az önkormányzatok számára alkalmat adnának a tanyás kérdések megvitatására, ugyanakkor „a termelési szövetkezések számára is összejöveteli lehetőségeket teremthetnének”.

A térségi feladatok megjelölése kapcsán **többen javasolták egy teljes körű – a 2005-ös MTA RKK – VÁTI Tanyakutatáshoz hasonló – külterületi adat-felvételezés megismétlését.** Ezt a vizsgálatot az is indokolná, hogy a 2011-es népszámlálás során a külterületi népességi és egyéb mutatószámok nem lesznek láthatók. „A tanyafelmérések az igények és pontos tervek meghatározására érdekében nélkülözhetetlenek” – mondta egy polgármester.

A tanyai gazdálkodások helyi szintű finanszírozással kapcsolatos javaslat

További javaslatként fogalmazódott meg **a „tanya-bank” létrehozása,** amely olyan családok részére nyújtana esélyt, akik hosszú távon a tanyai gazdálkodásban látják megélhetésüket, viszont kellő önerővel nem rendelkeznek. Ez a „bank” lényegében egyfajta **„tanyás térségi takarékszövetkezet-ként** funkcionálna”. A válaszadók meglátása szerint ez az életképesség határán lévő tanyai lakosságot lendítené át egy holtpontra, ezzel fenntartható pályára állítva a tanyai gazdaságok egy részét. Ebben az esetben **elsősorban a gazdálkodást folytató tanyán élő családok vehetnének fel kedvezményes, célirányos hiteleket,** illetve „önkormányzatok számára kialakított közös kassza kialakítására is meg kellene találni a módot” Vagyis az érintett önkormányzatok, egy kistérségi „tanyabank” keretein belül – a települési szintű tanyafejlesztési célok megvalósításának elősegítésére – szintén kooperálhatnának, s ez a rossz anyagi háttérrel rendelkező települések környékén is biztosíthatná a külterületi életforma javítását.

A közösségi élet fellendítésére tett javaslat

A közösségi élet fellendítésének igénye a szakemberek részéről szinte minden településen felmerült. Sokan szorgalmazták a rendszeres tanyai közösségi programokat és egy **professzionális közösségfejlesztő csoport** létrehozását. Egy válaszadó javaslatot tett az ún. „**közösségi rendezvények egyesület**” alapítására, amely elképzelése szerint „évi rendszerességgel megszervezhetné a térségi tanyai vándorfesztivált („ebben helyet kapna a tanyai lakosság játékos versenyeken való ismereti bővítése, de ugyanúgy a termékbemutatók és traktor-szépségversenyek”).

Legjobb gyakorlatokon alapuló részletesen kifejtett programjavaslatok

- Iskolatej-beszállító program Lakitelek példáján

Sokak szerint a tanyás külterületű önkormányzatok, az iskolák tejjel való ellátását - a tejtermelő tehenészetek és kisgazdaságok segítségével - kiválóan meg tudnák oldani. Ennek legalizálása érdekében Lakitelken már a jogszabály módosító kérelmet is benyújtották az illetékes minisztérium felé, ugyanis eddig helyi iskolatej beszállításra az érvényes szabályozás alapján nem volt mód.

Tekintettel arra, hogy a tehenészetek, illetve kistermelők pasztörözéssel és a kisebb kiszerelessel nem foglalkoznak, a szokásos egylépcsős vásárlás helyett (tehát amikor egy tejipari vállalatnál 2 dl-es kiszerelesű kész tejet/tejterméket vásárol a fenntartó) az önkormányzat kétlépcsős megoldást kíván bevezetni. Ennek során az önkormányzat 100 %-os tulajdonában álló cég megvásárolja a tejet a helyi tejtermelő tehenészettől, a megvásárolt tejet a cég kezeli és az iskolába kiszállítja, majd az iskola fenntartója a cégtől veszi át a tejet, akinek a munkatársai a helyszínen kiosztják a tejet a gyerekeknek, (a tej vételárában benne van a forralás és a kiosztás költsége is). Ez a megoldás egyszerre több előnnyel jár:

- Egészséges ételkészítés fogyasztását segíti elő a gyermekek körében (tejfeldolgozó üzemet megjárt, kétes beltartalmi értékű tejtermék helyett, frissen fejt tejet fogyasztanak a gyerekek).
- Helyi termékek előállítását és fogyasztását támogatja.
- Helyben teremt munkahelyet (a tej előállítása, valamint felforralása, a gyerekeknek való kiosztása, majd az ivóedények mosogatása helyben, helyi munkaerővel történik).
- Jelentősen csökkenti a környezetterhelést, hiszen minimális a szállítási költség (a tej közvetlenül a helyi termelőtől kerül a fogyasztóhoz), valamint nincsen szükség eldobható, előre gyártott műanyag poharakra.

Összességében elmondható, hogy **a Lakitelek Nagyközség Önkormányzata által bevezetni kívánt és mások számára is javasolt megoldás mind az egészséges táplálkozás, mind a vidékfejlesztés, mind a helyi tanyai munkahelyteremtés, mind pedig a környezeti fenntarthatóság szempontjából előnyös megoldás lenne.** E jó gyakorlat megvalósítását

azonban egyelőre nem teszi lehetővé egy ide vonatkozó VM rendelet. A Nagyközség Önkormányzata a 1990. évi LXV. Törvény 101. §. (1) bekezdés c) pontjában biztosított felterjesztési jogával élve ebben az évben jogszabály-módosítást kezdeményezett. A kezdeményezés az óvoda-és iskolatej programra, illetve az azt szabályozó 116/2011 (XII. 14.) VM rendelet módosítására vonatkozik, melyben a javaslattevő a következőket írja le: „A Bács-Kiskun Megyei Kormányhivatal felelős munkatársával folytatott személyes egyeztetés alapján annak a megoldásnak, hogy a termelőtől megvásárolt tejet forralva és bögrékbe kiosztva lehessen adni a gyerekeknek, sem adminisztratív, sem közegészségügyi akadálya nincsen. Az engedéllyel rendelkező termelő (kistermelő) minden nap hozza a tejet, semmi nem tiltja, hogy azt az Önkormányzat, vagy annak 100 %-os tulajdonú kft-je, az iskola, vagy a helyi konyha helyben forralja és ossza ki a gyerekeknek. Jelenleg van is olyan önkormányzat Lakitelek környékén, ahol ez működik, de ők ezzel nem vesznek részt az iskolatej támogatási programban. A probléma tehát nem az, hogy a megoldás ne lenne kivitelezhető, hanem az, hogy az a támogatási programba jelen szabályozás alapján nem vihető be.”

- Tojás és baromfivertikum kiépítése Fülöpháza és Kerekegyháza példáján

Az interjúk során 1-2 válaszadó részéről **felmerült a kistérségben megvalósítható - tanyai gazdálkodásra építhető - termelői-értékesítési vertikumok kialakításának lehetősége.** A települések közötti, összehangolt „tanyai-vertikum” egyik legjobb példája Fülöpháza és Kerekegyháza térségében már jelenleg is működik – ez a továbbiakban egy jó gyakorlatot is jelenthet más tanyás települések számára is. A tojástermelésre ráépülő tézstaüzem és a baromfi szűrőpont létrehozása a kisebb gazdaságok számára ideális felvevőhelyet jelent, és több száz család megélhetését biztosíthatja. A Kunszentmiklóson és Szabadszálláson is érdekelt cégszerű vállalkozás biztosítja a raktározást, logisztikát is, valamint az üzemek által készített termékekre egy kereskedelmi bolthálózatot hoztak létre az érintett településeken (7 bolt nyílik meg, ebből kettő a jelentős vásárlóerővel rendelkező megyeszékhelyen). „Az ilyen és hasonló vertikumok segíthetik a termelők felé irányuló bizalom visszaszerzését”, (a boltokban az áruk a termelői igazolvánnyal, fényképpel vannak alátámasztva) a „tudom, hogy kitől vásárolok elv (minőség, megbízhatóság) érvényesülését” – tette hozzá a hálózat egyik ötletadója és megvalósítója.

- A közbiztonság javítására tett javaslat Fülöpháza és Lakitelek példáján

A térségi, települési szintű tanya-fejlesztési lehetőségek sorában többen megemlítették a külterületi biztonság javítását. A külterületek közbiztonságával kapcsolatban jó példaként említették meg a **lovas polgárőreg** működtetését. Ez a típusú őrszolgálat kimondottan hatékonyan működik Fülöpháza és Lakitelek környékén.

IV./1/3 Az interjúkat összegző zárógondolat

A prominencia-interjúkon részt vevő szakemberek egyetértettek abban, hogy amennyiben sikerül egy térségi szintű, a települések által jóváhagyott tanyaprogramot elfogadni, és a helyi tanyai társadalom körében népszerűsíteni, úgy egyre többen- és többen járulhatnak hozzá – mind az egyének, mind a települési közösségek szintjén – a speciális, szórványokhoz kötődő, vidéki életforma megőrzéséhez, a természetközeli gazdálkodás fellendítéséhez, az ökoszisztéma szolgáltatások népszerűvé válásához. A programelemek összegződő hatása révén, a jövőben javulhat a kistérségben lévő vidéki térségek népességmegőrző képessége és a lokális gazdaságok versenyképessége. „Egy kistérségi tanyaprogram önmagában azonban nem kezelheti a külterületek ökológiai-természeti, és társadalmi-gazdasági problémáit, de **nagyon jó helyi kezdeményezésekre ad lehetőséget, amelyek példaértékkel bírnak majd**” – tette hozzá egy válaszadó.

Reményeink szerint az interjúk során összegyűjtött tapasztalatok, információk és javaslatok hozzájárulhatnak a Kecskeméti kistérség tanyáinak felzárkóztatását célul kitűző programokhoz, amelyek által a térség képes lesz továbblépni a fenntarthatóság felé. Ennek során részben a természeti adottságokra, a tradíciókra és a helyi tudásra, részben a várható specifikus támogatási rendszerekre támaszkodva, a Kecskemét környéki térségben – az agrár-környezeti erőforrások ésszerűbb kihasználásával – kedvezőbb megélhetési feltételek teremthetők az itt élők számára. Ehhez támogatni kell a tanyai úthálózatok korszerűsítését, az önellátó gazdálkodói életformák felélesztését, a természetvédelem és az idegenforgalom összehangolását és a javuló társadalmi szintű környezettudatos magatartás kialakítását. A kultúrtáji értékek megőrzése a szórványokkal rendelkező külterületek eltartó-képességének megfelelő agrártermelés kialakítása és a hozzá kapcsolódó beruházói, szolgáltató tevékenységek megteremtése, hosszú távon a tanyák és az egész kistérség jövőjének meghatározó záloga.

Az interjúk során feltett kérdések

A település tanyáinak jellemzői

- Milyennek véli az alföldi tanyákon belül (az átlaghoz viszonyítva) – az Önök kistérségében lévő tanyák helyzetét?
- Milyennek véli a kistérségen belül az Önök településén lévő tanyák helyzetét?
- Milyen típusú tanyák jellemzik leginkább a település határrészeit?
- Milyen helyzetben vannak a gazdálkodó tanyák?
- Van-e valamiféle területi elkülönülése a különböző típusú tanyáknak a település külterületén?
- Koncentrálódnak-e esetleg a jól működő, vagy a kritikus helyzetben lévő tanyák? Milyen mértékű a szegregáció?

Fejlesztések, szolgáltatások

- Milyen tanyafejlesztések zajlottak, illetve zajlanak a településen az elmúlt 20 évben?
- Jelenleg milyen szolgáltatásokat vehetnek igénybe a település tanyai lakosai (mozgókönyvtár, stb)? Kérjük, sorolja fel a tanyai lakosság által igénybe vehető valamennyi külterületi szolgáltatást.

A helyi közösség

- Beszélhetünk-e a településen helyi tanyai közösségről? Ha igen, akkor ez miben nyilvánul meg?
- Mi az, ami miatt az itteni lakosság szeret tanyán élni? Mi az, amiért nem?
- Tudatosan élnek az itt lakók tanyán (szeretnek itt élni), vagy csak így alakult (megszokás, kényszerűség)?
- Vannak-e együttműködések a helyi tanyasiak, vagy más településen élő tanyasiak között, próbálják-e önerőből együtt megoldani a problémákat, milyenek a "szomszédsági" kapcsolatok? Hogyan lehet ezt erősíteni?

Problémák, konfliktusok

- Miben látja leginkább a térségben lévő tanyák fennmaradásának és megújulásának legfőbb akadályát? Melyek a legfontosabbnak vélt negatív tényezők az érintett település tanyáit illetően.
- Mi az, ami leginkább gátolja a külterületi gazdálkodást, mi nehezíti meg a gazdálkodók helyzetét?
- Milyen súlyos nehézségei vannak a település tanyás családjainak?
- Melyek a legaggasztóbb szociális problémák?
- Mennyire jellemző probléma a település tanyáin az elszigeteltség, az elszegényedés?
- Településén mennyire megosztott (életkor, anyagi helyzet, egyéb nézetek szerint) a tanyai társadalom?
- Okoznak-e konfliktusokat az újonnan jövők, esetleg a betelepülő külföldiek, vagy a kisebbség?

Anyatelepülési kapcsolatok:

- Milyen szerepet játszik az anyatelepülés a tanyán lakók életében?
- Miben tudna segíteni az anyatelepülés a tanyán élők helyzetén?
- Van-e a településnek a tanyasi problémákra vonatkozó fejlesztési programja? Mit tehetne az önkormányzat, vagy más szervezet (tanyagondnoki szolgálat, egyéb civilek) a tanyákért?

Elképzelések a jövőről:

- Mit gondol miért fontos az alföldön, illetve saját települését is kiemelve a tanyavilág fennmaradása, megújulása?
- Mi jelenthet kiutat a térségbeli tanyák számára az elkövetkezendő 20 évben?
- Milyen jövőbeli lehetőségeket látnak a tanyai élet és a tanyai gazdálkodás számára? Milyen téren vannak még „kiaknázatlan” lehetőségek?
- Hogyan lehetne segíteni a szociális-társadalmi problémákon?
- Mely tanyáknak van hosszú távú, biztos jövőjük a településen és a kistérségben (kik lakják, mivel foglalkoznak stb.)?
- A tanyán élő gyerekek jövőjét hogyan lehetne elképzelni a kistérségben? Ők hogy viszonyulnak a tanyai élethez?
- Milyen személyes tervei vannak?

V.2. Hosszú távú elképzelések - Stratégiai célok – programok

A stratégiai irányvonalak meghatározásához szükséges hosszú távú jövőképek – víziók

A Kecskeméti kistérség tanyás övezeteinek jelenlegi helyzetét szemlélve, – mind az ismert statisztikai adatok, mind az itt élő szakemberek véleménye alapján – megállapítható, hogy az itt lévő tanyavilág jövője számos bizonytalanságot hordoz magában. Ennek okai egyrészt az általános külterületi problémákban keresendő, másrészt a nagyfokú heterogenitásban. Meglehetősen nehéz feladat jövőképet alkotni ott, ahol a külterületek fejlődése, a jelenlegi tendenciákat figyelembe véve – a tanyai körzetek eltérő jellegétől függően – teljesen eltérő irányokba mutat. A változatos kép ellenére – a korábbi kutatások, a kistérségi tanyafelmérések és a tanyákat jól ismerő prominenciák véleménye alapján három különböző scenárió képzelhető el: a pozitív, a stagnáló - megtorpanó és a negatív külterületi jövőkép. Elképzelésünk szerint a Kecskeméti kistérség tanyafejlesztési stratégiája és a hozzá kapcsolt programok a legkedvezőbb alternatívák elérésében nyújthat segítséget.

V./2/1 Pozitív jövőkép

A pozitív jövőkép forgatókönyve szerint, a kistérség külterületein kedvező változások következnek majd be, amelyek során az érintett tanyavilág jelentős része, képes lesz továbblépni a fenntarthatóság felé. E jövőkép alapján a következőképpen képzelhetjük el a kecskeméti térségben elhelyezkedő szórványtelepülések jövőjét:

- A tanyás körzetek, az adott körzetekre jellemző, jellegadó funkciók optimalizálásával egy működőképes térséget alkotnak, amelyben a tanyák típusának megfelelő területhasználat, a település-tanya kapcsolatok és a társadalmi közösségek ereje és partnersége jelenti majd a felzárkóztatás alapját.
- A térségre környezetbarát lakótanyák, termelő-gazdálkodó tanyák, a klasszikus tanyai hagyományokat megőrző kiskun tanyák, valamint az alternatív gazdálkodással és idegenforgalommal foglalkozó „modern” tanyák lesznek jellemzők.
- Ebben az elképzelésben a tanyai kérdéseket illetően, a települési és a civil társadalmi együttműködések száma és intenzitása gyarapszik.
- Egyre több lesz a tudatosan tanyán élő és megfelelő környezeti szemlélettel rendelkező lakos és a gazdálkodó család.
- Mindezen változásokhoz, az országos agrár- és tanyapolitika továbbra is támogatja a családi gazdálkodási modell megteremtésének hátterét és népszerűsítését.
- A pozitív változások következtében – részben a helyi adottságokra, a tradíciókra és tudásra, részben az országos és térségi tanya-támogatási rendszerekre építve – a fenntartható táji és területhasználati elveknek megfelelően gazdálkodó, külterületi életmódokra berendezkedő helyi társadalom megélhetési feltételei is javulhatnak.

- A hazai és az uniós tanyás régiók viszonylatában – a térség belső erőforrásainak kiaknázásával – a településeken és a hozzájuk szervesen kapcsolódó tanyai körzetekben **élhető vidéki és az önellátás szempontjából is fenntartható rurális övezetek jönnek létre**, illetve erősödnek meg.
- A környezetbiztonság megnövekedése a környezeti ártalmakra visszavezethető egészségkárosító hatások csökkenését eredményezi.
- **A kiegyenlítettebb térségi fejlődés kiegyensúlyozottabb lokális munkaerő-piaci viszonyokat eredményez** – ezzel egy időben a lakóhelyhez kötődő, vagy ahhoz közeli munkavégzés gyakoribbá válik (a közlekedési eredetű szennyezések mérséklődésével). **A tanyán élők munkaerő-piaci reintegrációja elindul, amivel párhuzamosan a közbiztonság is javul.**
- **A társadalmi kirekesztettség, a szegregált, rossz körülmények között élő lakosság száma csökken, a kisebbségi csoportok és a vendégmunkások beilleszkedési esélye javul.**
- A térségben egyre több önkormányzat készíti el és valósítja meg a külterületekre szabott település- és közösségfejlesztési programjait. A helyi fejlesztéseknek köszönhetően javulhat a tanyai térségek elérhetősége és megerősödhet a kisközösségek népességmegtartó szerepe. Mindezek eredményeként emelkedik a tanyai lakosság életszínvonala.
- **A gazdálkodásban kibővíthet a hagyományos technológiákra épülő termelés, teret kaphat a biogazdálkodás.** Ez részben a mezőgazdaság környezetkonform megoldásainak terjedését, a nemzeti parkokkal határos településrészek eredményesebb természetvédelmét is eredményezheti.
- A térségben nagy szerepet kap a **lokális viszonyokhoz alkalmazkodó oktatási-nevelési és továbbképzési rendszer**, mely a vidéki élethez szükséges ismeretanyagokat teljes körben, átfogóan és specializáltan közvetíti. Ehhez egyaránt hozzájárulhatnak a térség ökoiskolái, a felsőfokú kertészeti- és gazdaképzések.
- A tanyafejlesztésekkel párhuzamosan a külterületekkel foglalkozó szakemberek és a lakosság körében is **általánossá válik a környezetkonform gondolkodás.** Az érintett térségre jellemző táji és kulturális értékek megőrzésében és az erre irányuló területi szabályozás megvalósításában, nagy szerep hárul a településfejlesztés szereplőire, az önkormányzatokra és a helyi közösségekre.

E jövőkép esetében a kistérségi tanyák maximálisan kihasználják mindazon támogatási lehetőségeket, amelyeket az EU, és a magyar állam biztosít pályázati forrásokon keresztül.

A pozitív jövőkép nagyban függ az országos agrár- és tanyapolitikától, valamint a pályázatok útján támogatott tevékenységek rendszerességétől!

V./2/2 *A stagnálás – megtorpanás forgatókönyve*

E forgatókönyv szerint nagyjából a jelenlegi helyzetkép állandósul, a tanyás terek felzárkózása elmarad, a területi kiegyenlítődése nem következik be.

- **A tanyasi életmód egyre inkább háttérbe szorul**, egyre kevesebb gazdálkodó tudja termékeit megfelelő mértékű haszonnal értékesíteni. A tanyák számának csökkenése megközelíti a 30%-ot, de bizonyos körzetekben elérheti az 50%-ot is. A megmaradó tanyák többsége főképp lakófunkciót, elszótan idegenforgalmi lehetőséget adhat, de a külterületek egy meghatározó része főképp a településekről elvándorló lecsúszó (underclass) rétegek menedékévé válik.
- **A kistérség egyes külterületei közötti különbségek tovább nőnek, az egyenlőtlenségek továbbra is számos társadalmi konfliktust okoznak.** A klasszikus kiskun tanyákat a nagygazdák még inkább kiszorítják, a családi gazdálkodások csődbe mennek. Az alacsony rezsiköltség ugyan lehetővé teszi a rurális életforma meglehetősen korszerűtlen körülmények közötti fenntartását, de **a környezetével banni nem tudó falusi és városi gyökerű családok képtelenek lesznek generációkon keresztül megőrizni lakhelyüket és megérteni a táj adta lehetőségeket.**
- A korábban tízezrek számára megélhetést biztosító tanyasi tudás és gazdálkodói kultúra fokozatosan elvész, a térségben csekély népességet eltartó klasszikus tanyai gazdaság működik. Az idegenforgalom tekintetében a tanyai miliő csupán a rideg romantika iránt vonzódo turisták alkalmi célpontjává zsugorodik.
- **A kultúrtájak fenntarthatóságát az átgondolatlan területhasznosítás és az alacsony hatékonyságú környezetvédelem egyre kevésbé tudja biztosítani.** Az önkormányzatok és a lakosság értékrendjében megmarad a környezeti problémák eseti kezelésének gyakorlata. A környezetvédelmi megoldások késnek, nem történik meg a szennyezett területek feltárása, a külterületi hulladékgazdálkodás megoldása és a várható egészségkárosító kockázatok elemzése. A tanyai életforma népszerűsítésében, illetve a tanyai életmódok megújítását szolgáló pályázatok kihasználásában áttörés nem következik be.

A stagnáló jövőkép-forgatókönyv szerint a jelenlegi kistérség külterületeinek többsége továbbra is természeti, gazdasági társadalmi komplex problémákkal küzdő övezet marad, megrekedve a belső periferizálódás útján.

V./2/3 *Negatív tanyai jövőkép*

A legpesszimistább elképzelések szerint a külterületi zónák környezeti, gazdasági és társadalmi konfliktusai erőteljesen kiéleződnek.

- A kistérségben fellelhető tanya-körzet típusok mindegyikében súlyos problémák alakulnak ki. A vegyes típusú körzetekben megnő a hátrányos helyzetű társadalmi rétegek aránya, a klasszikus tanyák többsége megszűnik, a termelés szinte kizárólag a nagygazdák kezében összpontosul, a sortanyákon és szuburbán külterületeken jelentkező társadalmi elvárások pedig nem teljesülnek.
- A gondok sorozatos válságmenedzselést követelnek a települések részéről, amelyek ugyan jelentős erőforrásokat kötnek le, de ezek hatékonysága alacsony fokú marad. A területrendezési, környezetvédelmi és szociális stratégiák alkalmoszerűekké válnak, így képtelenek lesznek kezelni a tanyás vidékek problémáit.
- **A tanyás övezetekben környezeti, gazdasági és társadalmi krízishelyzet alakul ki, amely egyrészt a tájak állapotának leromlásához, a gazdasági és piaci versenyképesség elvesztéséhez, valamint súlyos közösségi deficethez – tartós demográfiai válsághoz, a szociálisan rászoruló és a leszakadó rétegek aránynövekedéséhez, a deviáns magatartásformák elterjedéséhez – vezet.**
- **A tanyákra irányuló térségi tervezés és programozás hiányában a térség tanyavilága perifériális helyzetbe kerül, teljes gazdasági, társadalmi leszakadás következik be.**
- A negatív jövőképben a mezőgazdasági termelés kedvezőtlen szerkezeti keretekben zajlik tovább, így a korábbi agrártechnológiák és területhasználati módok romboló hatásait nem sikerül kiküszöbölni (pl. talajdegradáció, túlzott erdősítés).
- A helyi önkormányzatok a szűkülő költségvetési lehetőségek miatt nem képesek a problémák komplex, térségi szintű kezelésére. A kistérségen belüli külterületi különbségek és konfliktusok felerősödnek, a tanyás övezetek felzárkóztatása elmarad, a fejlesztések csupán a már meglévő infrastruktúrával és eleve jobban ellátott városhoz közeleső területekre koncentrálódnak.

V.3. A Kecskeméti kistérség tanyafejlesztését meghatározó stratégiai célok

Figyelembe véve a kistérségben található külterületi határrészek sajátos helyzetét és az ott található tanyák problémáit, valamint a 2012-es kistérségi tanya-felmérés eredményeit és a prominenciák véleményét, **a kistérségi tanyafejlesztési stratégia fő céljaként – a környezeti és társadalmi fenntarthatóság elérése érdekében – a tanya településrészek funkcióbővítő megújítását jelöljük meg.** A vizsgált kistérség komplex fenntarthatóságának szempontjából elsődleges kritérium az érintett kultúrtájak és településkörnyezeti rendszerek megóvása, a tanyai élettel összefüggésben álló feladatok önkormányzati és civil szférában történő összehangolása, valamint a külterületekre irányuló feladatokat ellátni képes társadalmi erő megteremtése, és a mindezt elősegítő partnerségen alapuló kistérségi, közösségi szerveződés megalapozása. A szórványtelepülések földrajzi helyzetéből következik, hogy **mind a társadalmi felzárkóztatás, mind az emberek tudásán és szemléletmódján alapuló környezettudatos gazdálkodás, feltétlenül településhatárokon átnyúló egyeztetéseket és kooperációkat követel.**

Fő célnak tekintjük a jelentős külterületi különbségek kiegyenlítését és a kevésbé fejlett határrészek felzárkóztatását, a kistérség külterületein élő társadalmi közösségek megerősítését. Mindebben nagy szerepet kaphat a térségi tanyákat érintő együttműködések kibővítése, a helyi társadalom identitásának és humán háttérének megerősítése, hiszen az érintett társadalom környezetének és életminőségének javítása, vélhetően elsősorban az önmagáért tenni tudó közösségeken múlik. **Az itt élőknek fel kell ismerniük, hogy a tanyák a települések szerves részei! - A külterületek megújulása tehát az egész kistérségben élő és tevékenykedő társadalom boldogulásának egyik alapvető záloga.** A kistérségi tanyafejlesztési programban megfogalmazott ajánlások és konkrét beavatkozások alapvetően ebben a folyamatban kívánnak segítséget nyújtani.

A munka során elsősorban olyan **stratégiai javaslatok és programelemek** lettek megfogalmazva, amelyek **a beavatkozási lehetőségeket a kistérség szintjén kezelik. Az egyes tanya körzetekre, vagy külterületi határrészekre szabott települési szintű programok kidolgozásához – a kapott statisztikai adatok és információk további kiegészítésére – jóval részletesebb, és hosszabb idő alatt elvégezhető területi vizsgálatokra, „mélyfúrás” jellegű elemzésekre van szükség.**

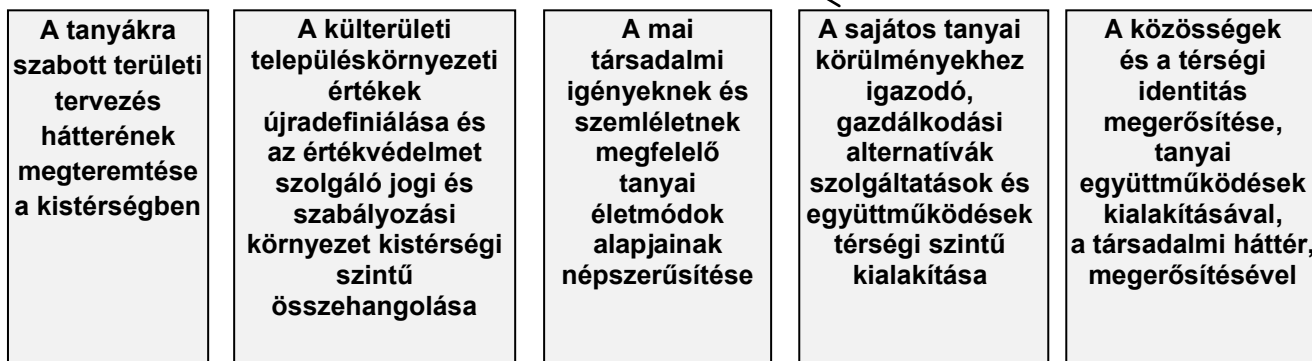
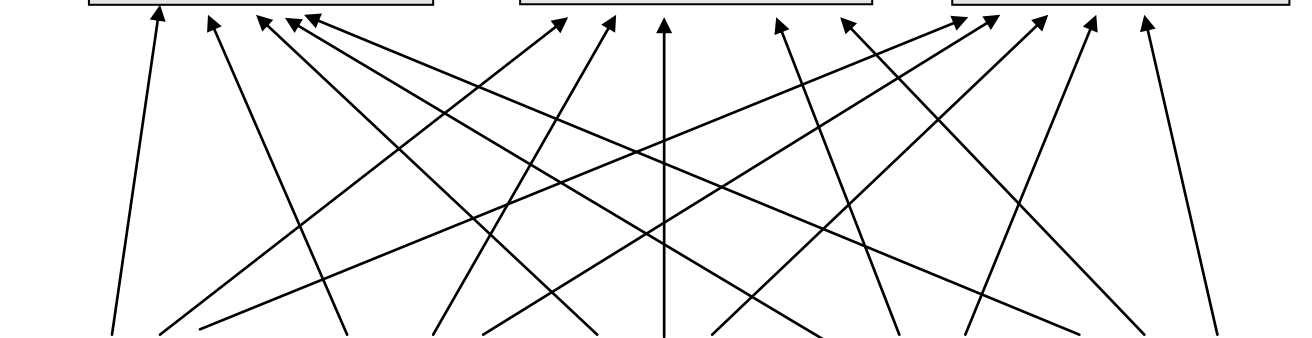
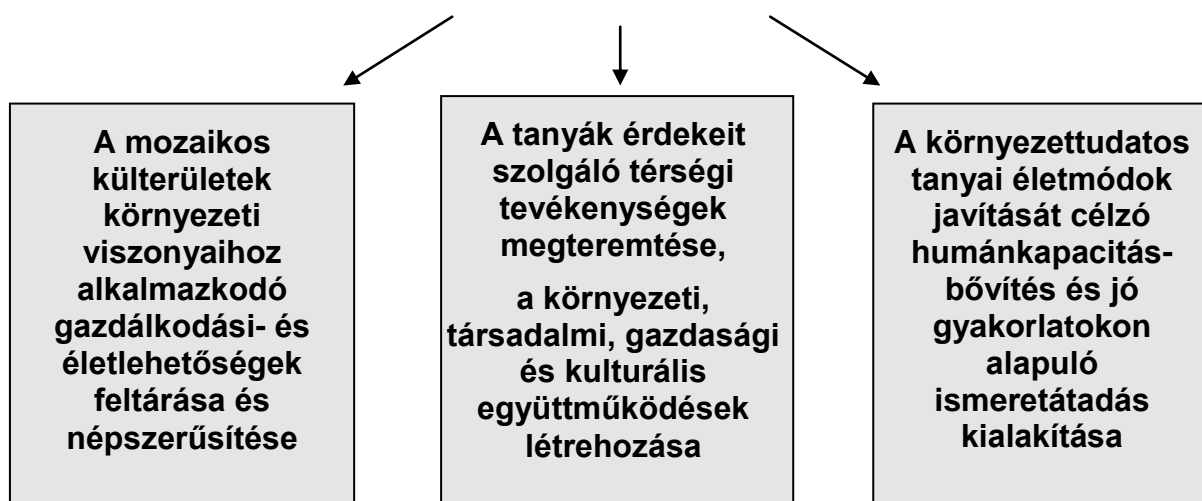
A fentebbi elveknek megfelelően, valamint a kistérségben elvégzett felmérés során nyert tapasztalatokra építve, továbbá a tanya-kérdésben érdekelt prominenciák véleményeit felhasználva, a következő hosszú távú stratégiai célok és ezeket megalapozó programok fogalmazhatók meg.

A KECSKEMÉTI KISTÉRSÉG TANYAFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA ÉS PROGRAMJAVASLATAI

FŐ CÉL

**A KISTÉRSÉG TANYÁINAK FUNKCIÓBŐVÍTŐ MEGÚJÍTÁSA -
A KÜLTERÜLETI GAZDÁLKODÁSI- ÉS ÉLETMÓDOK TÉRSÉGI SZINTŰ
ÖSSZEHANGOLÁSÁVAL -**

PRIORITÁSOK

B E A V A T K O Z Á S I T E R Ű L E T E K

V.4. A prioritásokhoz és beavatkozási területekhez kapcsolódó programjavaslatok

A kistérségi tanyafejlesztési stratégia alapvetően hosszú távú célokat jelöl meg. A stratégiai prioritásokhoz illeszkedő beavatkozási területeken belül azonban rövidebb távon is megvalósítható, konkrét beavatkozások és programjavaslatok is megfogalmazhatók. Ezek a következők:

Térségi tanyafejlesztési szakértői csoport megalakítása és működtetése

A kistérség külterületeinek jövője szempontjából fontos cél, a tanyákra szabott területi tervezés hátterének megteremtése, amely alapját képezi a külterületi településkörnyezeti értékek újradefiniálásának és az értékvédelmet szolgáló jogi és szabályozási környezet kistérségi szintű összehangolásának. E program egy térségi tanyafejlesztési szakértői csoport megalakításával valósítható meg. Ezt a 3-4 fős professzionális - külterületekre specializálódott - településfejlesztőkből és jogászból álló szakmai csoportot, a kistérség önkormányzatai tartanák fenn közös finanszírozással. A finanszírozást egyszerre több (5-6) önkormányzat vállalhatná fel, évente váltakozó összetétellel, tehát nem jelentene folyamatos anyagi terhet minden település számára. A csoport részére, az önkormányzatok tanyai információs pontokat, illetve irodát biztosítanak, így hivatalos ügyfélfogadási rend is kialakítható lenne, kizárólag a külterületi lakosság részére. Ezzel a beavatkozással, sokkal hatékonyabbá és összehangoltabbá válhatna a külterületek tervezői, településfejlesztői háttere, rendezettebbé válna a külterületi adminisztratív nyilvántartás, illetve a szakemberek bizonyos ügyekben tehermentesítenék a polgármestereket és a jegyzőket. A csoportnak feladata lenne -

- a kistérségben fellelhető, különböző típusú tanyás övezetekben felmerülő – a vegyes zónák, városkörnyéki tanyák, klasszikus termelői „kiskun tanyák”, idegenforgalmi-természetvédelmi tanyák és a külterületi szegregátumok, vagy tanyagettők – **szabályozási elvek és előírások térségi szintű egyeztetése, koordinációja,**
- **a jelenleg érvényes jogszabályok felülvizsgálata** a tanyás önkormányzatok szemszögéből, - szükség esetén módosítások kezdeményezése pl. iskolatej program.
- a szakemberek közreműködésének a tanyák által érintett **települések**, valamint a védettséget élvező területek **rendezési terveinek harmonizációjában**, különös tekintettel a tanyai építési engedélyek kiadására.
- Tanyafejlesztési pályázatok egyénekre szabott „kiajánlása” és a **pályázatírásban való közreműködés**
- A természetvédelemben érdekelt tanyák speciális **térségi kulturtáj-védelmi irányelveinek kidolgozásában**
- A NATURA 2000 programban részt vevő tanyák, EU-s és hazai szintekről való **legjobb gyakorlatainak összegyűjtésében**

Mindezen felül a csoport – kapacitásaitól függően - valamennyi tanyafejlesztési programban feladatokat vállalhatna.

A sajátos tanyai igényekhez alkalmazkodó együttműködések – hálózati kooperációk kialakítása

A kistérségben számos területen nyílik alkalom a települések közötti, külterületi célokat szolgáló együttműködések, hálózati kooperációk kialakítására. E beavatkozás rövid és középtávon, a tudás átadására és a kölcsönös partnerkeresésre alapulva háttérül szolgálhat ahhoz, hogy a kistérség önkormányzatai közösen oldhassák meg a külterületeken felmerülő különböző problémákat. A programcsoporton belül a különböző fejlesztési programelemeket lényegében a partnerség fokozása fűzi egybe. A kistérségben számos külterületi fejlesztést csak közös szerepvállalással, egy-egy feladatra szerveződő hálózat működtetésével lehet megvalósítani. Ezekben a hálózatokban minden érdekeltnek – önkormányzatoknak, helyi illetékes hatóságoknak, civil szervezeteknek, egyházaknak – részt kell vennie és feladatot kell vállalnia.

A kistérségi tanyaorientált partnerség kialakítására a következő ajánlások fogalmazható meg:

Tanyai gazdálkodásra építhető - termelői-értékesítési vertikumok kialakítása.

A települések közötti, összehangolt „**tanyai-vertikum**” egyik legjobb példája Fülöpháza és Kerekegyháza térségében már jelenleg is működik – ez a továbbiakban egy jó gyakorlatot is jelenthet más tanyás települések számára is (lásd interjúk IV.1.). **A vertikumhoz kapcsolódó térségi tanyai termék-mintaboltok létrehozása már folyamatban van, de az ehhez kapcsolódó internetes-online termékárúsítási rendszer kialakítása még tovább bővíthető.** Ezt a programot megalapozhatja a Bács-Kiskun Megyei Agrárkamara által működtetett „Kamratúra” program. A tanyai mintaboltok polcain kizárólag a térségből származó élelmiszerek (beleértve: a bort és égetett szeszesítalt) szerepelnének, az előállító működési formájától függetlenül (egyéni vállalkozó, őstermelő, Bt., Kft., Szövetkezet, stb.) Az erre épülő honlap értékesítési lehetőséget teremtene, emellett a termékeket a rendszeresen megrendezett „gazdavasárokon”, illetve a tanyai fesztivál ideje alatt is megtekinthetnék az érdeklődők. A honlap pontos térképeket és gps kordinátákat is tartalmazna, amely alapján egyes gazdálkodók esetében a termékek leírásán túl az érdeklődők a gazdaságról is átfogó képet kapnának. Ezen túlmenően a honlap az egyébként az idegenek számára nehezen megközelíthető tanyákra is elvezetné a turistát, a zöld-, kerékpáros,- gyalog- vagy gasztroturizmus iránt érdeklődőket, ezzel színesítse a térség turisztikai kínálatát is. Ehhez kistérségi védjegy bevezetése „**egészséges kiskun tanyai élelmiszer**” termékcsalád marketingje.

Mintagazdaság és szaktanácsadási program működtetése a Kecskeméti Főiskolával közösen

A program során a Főiskola tangazdaságában 200 nm fűtetlen fólia és 300 nm szabadföldi területen történne egy mintagazdaság kialakítása. Ennek célja egy olyan termesztés technológia összeállítása, amely egyrészt lehetővé teszi a minél nagyobb arányú önellátást, másrészt kiegészítő jövedelmet biztosítana a tanyai lakosság számára a felesleges áru piaci értékesítéséből. A program különösen azokat célozná akik „háztáji” jelleggel szeretnének bekapcsolódni az agrártermelésbe, de olyan meglévő kertészetek is csatlakozhatnának, akik javítani szeretnének az üzemi gazdálkodási eredményeiken, vagy éppen környezetbarát, vegyszermentes technológiákra szeretnének áttérni a közeljövőben.

A kertészeti kutatás során összeállított termesztés technológia mellett a Főiskola szakemberei agrár-ökonómiai számításokat is végeznének, amely a bekerülési költségektől az értékesítésig történően elemezné a várható eredményeket, mind az önellátás, mind az árutermelés tekintetében. Ezáltal egy komplett csomagot kapnának azok, akik ilyen jellegű termelési tevékenységet kívánnak indítani a külterületi lakóingatlanuk mellett.

A program fontos elemét képezné, hogy fajtaváltásokkor bemutatókat tartanának az érdeklődők számára, ahol konkrét kérdéseket és problémákat lehetne megvitatni a szakemberekkel. Emellett egy honlap is segítené az információra vágyókat, mely egyrészt a mintagazdaságot mutatná be, másrészt konkrét segítséget adna egy kertészeti termelésre alapozott „kisgazdaság” elindításához.

A program előnye, hogy a szuburbán tanyákon élőket is be tudná vonni a hagyományos tanyai életformába, illetve a munkaerőpiacról kiszorult tanyai lakosoknak is tudna egy új jövedelemszerzési lehetőséget felmutatni. Emellett a kialakított vegyszermentes technológia környezetbarát és egészséges élelmiszerek előállítását tenné lehetővé.

Kistermelői feldolgozói kooperáció működtetése a Kecskeméti Főiskolával együttműködésben

A kisüzemek alapvető problémája napjainkban, hogy az általuk megtermelt kis mennyiségű árut a nagy kapacitásokkal rendelkező feldolgozók nem tudják, és nem is akarják fogadni a jelentős adminisztrációs és egyéb terhek miatt. Ugyanakkor a kistérségben a tanyai gazdálkodók jelentős része ebbe a csoportba tartozik, így fejlődésük és piacra lépési lehetőségeik eleve korlátozottak. A Kecskeméti Főiskola ugyanakkor rendelkezik borászati és zöldség-gyümölcs feldolgozási kapacitással, melyek idáig jórészt kihasználatlanok voltak. A Főiskola stratégiai terve szerint ezeket újra működésbe kell állítani, és vissza kell integrálni a térségi agrárgazdaságba. Az itt rendelkezésre álló és a jelenlegi feldolgozói előírásoknak megfelelő műhelyek a méretükből következően a kisüzemek igényeit tudnák elsősorban kielégíteni. Célszerű lenne ehhez a fejlesztési elgondoláshoz kapcsolódóan a kistermelőket megszervezni, egy közös termékportfoliót kialakítani. A Főiskola elképzelései szerint ennek alapelemei lehetnének a különböző zöldség és gyümölcs ivólevelek, valamint a hungarikumnak számító sárgabarack pálinka előállítására. A termelői hálózat megszervezése mellett szükséges lenne egy helyi vagy regionális brand megalkotása, amely a Kecskeméti Főiskolában feldolgozott kisüzemi termékeket foglalná magában, és lehetőséget adna a közös értékesítésre és marketingre, ezzel is megkönnyítve a kistermelők dolgát.

Az itt készült termékek a piaci forgalmazás mellett bekerülhetnének egy közösségi/iskolai konyha ellátó rendszerbe, mely igazodva a kormányzati szándékhoz, helyi alapanyagokkal és előfeldolgozott termékekkel látná el az önkormányzatok által működtetett konyhákat.

Külterületi környezetgazdálkodási-partnerség megalapozása a hulladékgazdálkodásban.

A **külterületi hulladékgazdálkodási kooperáció** érdekében a települések számára – a következőket javasoljuk:

- A térségi és önkormányzati szintű, közös hulladékgyűjtési közszolgáltatási fejlesztések felülvizsgálata,
- A szelektív hulladékgyűjtés professzionalizálása - hol és milyen keretek között javítható az érintett tanyai lakosság hulladékgyűjtési és elhelyezési szokásai,
- A térségben minden településen legalább egy, a külterületeken keletkező különböző hulladéktípusok elkülönített gyűjtésére alkalmas, (a település lakosságszámának megfelelő) korszerű hulladékudvar kialakítása.
- Közös hulladékszállító járművek külterületi üzemeltetése
- A hulladékok begyűjtésére speciális szállítójármű-park kialakítása – pl traktoros szemétbodyűjtés.
- A meglévő korszerűtlen begyűjtési módszerek felváltása, szanálása. Az illegális hulladéklerakásokat felszámolása
- A térségi hulladékgazdálkodási rendszerek részeként a begyűjtött hulladék bizonyos típusainak ideiglenes tárolására átrakó teleprészek kialakítása.
- Alternatív szennyvíztisztítási technológiák népszerűsítése – pl. gyökérszűrés szennyvíztisztító rendszerek megvalósítása.
- A külterületi lakosság bevonása a környezettudatos hulladékgazdálkodásba - a szelektív- zsákos hulladékgyűjtés népszerűsítése.

Tanyai tájvédelmi – ökológiai – turisztikai típusú együttműködési lehetőségek megalapozása

A térségbeli táji értékek megőrzésére csak térségi együttműködéssel és az aktív turizmus lehetőségeinek kiszélesítésével van mód. Hangsúlyoznunk kell, hogy a Natura 2000 hálózatba tartozó kiemelt jelentőségű külterületeken fellelhető tájlemek fontos részét képezhetik egy-egy tanyás körzetnek. Gondoskodni kell a különleges tájalkotó elemek környezetében a tájképi értékek megőrzéséről, szükség esetén azok helyreállításáról. A tájvédelmi, ökológiai típusú együttműködések előmozdítását az alábbi programjavaslatok szolgálják:

- Önkéntes munka bevonásával megvalósítható a kistérségi természeti-környezeti **tanyai érték-kataszter és monitoring létrehozása** (Egyedi tanyai tájértékek kataszterezése); Az adott tájra jellemző természeti értékek nyilvántartásba vétele országos feladat, de a felméréseket szolgáló kataszterezésben a települési önkormányzatok, civil szervezetek is szerepet vállalhatnak. A tájhasznosítás és a természeti értékek felhasználása, a terület- és településfejlesztési tevékenységek során gondoskodni kell az egyedi tájértékek fennmaradásáról.

- A kistérség tanyás övezeteiben **ökoturisztikai tanösvények** kialakításával.
- Ökoturisztikai látogatóközpontok, amelyekben szervezeten környezeti oktatási, „zöld-propaganda” rendezvények is megszervezhetők (ezek helyszínéül szolgálhatnak volt majorságok, tanyai iskolák).
- **Ökoturisztikai kerékpárutak** kialakítása (pl. Lajosmizse – Kecskemét-Méntelek; Szentkirály – Lakitelek)
- Degradált tájak, **külterületek rehabilitációja**. A degradálódott felszínek társadalmi munkával megerősített helyreállításával, a szennyező forrásként működő, illetve szennyezésre érzékeny tájsebek (felhagyott hulladéklerakók, döngutak) valamint a zöldfelületek állapotjavításával hozzá kell járulni a települések és a táj közötti szerves kapcsolat helyreállításához. Aktuális lehet az épített tanyai környezeti rehabilitációs programok kialakítása, a leromlott állapotú külterületek revitalizációja, ami a belterületek további szabályozatlan terjeszkedésének szabályozását is eredményezheti.

Társadalmi együttműködések

- Fontos kooperatív programelem a külterületeken élő szociálisan rászoruló időskorú lakosság életminőségének további javításának érdekében, a tanyás térségek alapszolgáltatási sajátosságainknak megfelelő, **tanyai szociális hálózatok létrehozása**. Ezek megvalósítása a karitatív szervezetek és az önkormányzat által fenntartott szociális és idős gondozói szolgálatok közös munkájával képzelhető el, amelyhez további falugondnoki-tanyagondnoki és civil hálózati segítség is szükséges.
- Hálózatos munkával képzelhető el a tanyás térségek különleges környezeti igényeinek is megfelelő speciális **tanyai közmunka programok** kidolgozása is. Ennek koordinációját az önkormányzatokkal, a munkaügyi központokkal együttműködésben a tanyafejlesztők csoportja végezné. Így többek között megoldottá válna, utak folyamatos karbantartása és a téli időszakokban a hóeltakarítás.
- A tanyai társadalmi életminőség egyik mutatója a külterületek biztonsága. A közbiztonság megerősítése, a külterületen működő a **lovas polgárőrség** megszervezése és további támogatása program szintén hozzájárulhat a további fejlődéshez.

A tanyákkal foglalkozó térségi fórumok megrendezése

Kistérségi tanyafórumok megrendezése

A kistérség stratégiai feladatai közé tartozik a tanyás önkormányzatok kistérségi-fejlesztési összefogásának szorgalmazása. Ennek legfontosabb programeleme a rendszeres **kistérségi tanyafórumok** megrendezése. E fórumokon a települések vezetői, önkormányzati képviselők, a tanyagondnok hálózat alkalmazottai, a mezőőrök, és gazdálkodók egyaránt megvitathatnák az aktuális problémákat, javaslatokat téve azok megoldására. A fórumoknak

mindig egy-egy önkormányzat adna helyet, egyfajta „vitafórum” formájában. Ezeken a megbeszéléseken elsősorban a települések részéről megfogalmazódó, aktuális külterületi kérdéskörökre fókuszáló hivatalos álláspontok ütköztetésére és egyeztetésére nyílna lehetőség. A fórumok megszervezése és lebonyolítása a tanyafejlesztő csoport feladatai közé tartozna.

Tanyafejlesztési esték” rendezvénysorozat megszervezése

A külterületi értékek újradefiniálásában és a térségbeli partnerség fokozásában lendületet hozhat a „**tanyafejlesztési esték” rendezvénysorozat** megszervezése. Ez nemcsak a tanyák ügyében elhivatottan tevékenykedő helyi vezetők és lakosok, de a tanyás területeken vállalkozók és a külterületi életformák iránt érdeklődő városi lakosság számára is aktivizáló és generáló hatással bírna. Ez a rendezvénysorozat egyszerre volna népszerűsítő (a helyi televíziócsatornák által is sugározható riportokkal és tudósításokkal), illetve egyúttal a speciális oktatás-képzések funkcióját is magába foglalná. A workshop jelleggel rendszeresen (havonta) sorra kerülő rendezvények alkalmat adnának a tanyai élet és gazdálkodás felé nyitott vállalkozóknak, családoknak arra vonatkozólag, hogy hogyan indíthatnák el külterületi vállalkozásaikat, hogyan lehet megvalósítani egy ideális tanyai életforma megvalósítását, olyan formában, hogy az hosszú távon gazdaságilag is fenntartható legyen és ugyanakkor ez az életforma megfelelő, XXI. századi körülményeket nyújtson az ott lakó családok és gyermekeik számára. Az előadók kiválasztása, olyan tanyán élő személyek közül történne, akik életformájukkal példát mutathatnak, akik gazdálkodásukat sikeresen működtetik. Emellett a rendezvénysorozat kimondottan agrár- és vidékfejlesztési tematikájú tudományos ismeretterjesztő előadásokat is tartalmazna, amelyben ökogazdálkodással, kreatív és ökoturizmussal kapcsolatos ötleteket és hasznos külterületi életmódbeli tanácsokat is átadnának egymásnak a meghívottak. Ebben a beavatkozásban lényegében a legjobb gyakorlatok átadásáról esne szó.

A külterületi életmódok népszerűsítése - a tanyák médiában való rendszeres megjelenítése

A külterületi életmódok népszerűsítésére már korábban is számos jó kezdeményezés született. A tanyák médiában való megjelenítése programcsoport (a következő javaslatokkal) elsősorban a tanyákról alkotott közfelfogást kívánja kiszélesíteni, illetve egyfajta reklámszerepet is betölthet. E program megvalósításához a helyi érdekeltségű média bevonása alapfeltétel. Mindezek kapcsán a következő programelemek képzelhetők el:

- **A tanyás térségek és maguk a tanyák értékeinek, helyi televíziós csatornákon való bemutatása** - sikeres tanya-fejlődési példák marketingje, népszerűsítése. Ennek

lehetséges megoldása a: „Térségünk tanyái” című dokumentumfilm sorozat elkészítése és műsorra tűzése.

- **A gazdálkodási életmodellt népszerűsítő rádiós beszélgetések elkészítése:** „Gazdálkodók a kiskun tanyákon – sikeres tanyasi családok bemutatkozása” című interjúsorozat lefolytatása és lejátszása
- **Kistérségi tanyai hírek, sajtóközlemények megjelentetése**
A térségi sajtóorgánumban megjelenő publikációk között lehetne sikeres tanyákról szóló beszámoló, illetve a közlemények a Tanyafejlesztési Pályázathoz való lakossági hozzáférési esélyek megkönnyítését is szolgálnák - tekintettel az aktuális pályázatokban kiírt célterületekre és az együttműködési lehetőségekre, valamint a pályázatírói szolgáltatáshoz való hozzáférés különböző megoldási formáira.

A környezettudatosság és az ökoturizmus humán háttérének megerősítése

A kistérség tanyás övezetinek környezeti állapota jórészt attól függ, hogy az ott élő társadalom miként viszonyul a tájhoz a környezetéhez. A külterületeken élőknek fel kell ismerniük, hogy a fenntarthatóság elsősorban a környezettudatos társadalmi berendezkedés függvénye. Ez a helyi társadalmi közösségek részéről megköveteli a folyamatos tanulást és a környezeti szemlélet bővítését javítását. **A tanyás térségek számára különösen fontos, hogy a környezettudatosság ne csak környezetvédelmi eszköz, de a társadalmi megtartóképesség, szempontjává váljon.** Éppen ezért tudatosítani kell, hogy a környezeti feltételek javítása nem külső érdekeket szolgáló kötelezettség teljesítése, hanem közvetlenül a fennmaradás feltétele, **szoros összefüggésben a tájgazdálkodással, az alternatív gazdálkodási módokkal és tanyai idegenforgalom bővítésével.** A környezettudatosság humán háttérének megerősítése a következő programok segítségével képzelhető el:

Környezet értékeit bemutató rendezvények, kiállítások, a tanyai gazdálkodók elismerését szolgáló díjak

A térségi felelősségtudat és az összetartozás megerősítésének fontos eszközei lehetnek a tanyás térségek **környezet értékeit bemutató rendezvények, kiállítások, a tanyai gazdálkodók elismerését szolgáló díjak.**

Közös térségi ökoturisztikai desztináció-menedzsment humán háttérének megalapozása

A kistérség tanyás területei turizmus szempontjából – néhány kivételtől eltekintve – nem tartoznak a látogatott idegenforgalmi desztinációk közé, holott a térség természeti kulturális értékei nagyobb érdeklődésre is érdemesek. Jelenleg a szórványtelepüléseken a lehetőségekhez képest szerény turizmus valósul meg. Az idegenforgalom fejlesztése tehát azért is fontos, mert a települések és tágabb körzeteik olyan potenciálokkal rendelkeznek, amelyek eddig még kihasználatlanok a turizmus szempontjából. A turisztikai fejlesztések

során meglévő adottságokra, vagyis a kulturális sokszínűségekre és a természeti adottságokra lehet alapozni. A meglévő attrakciók hasznosításához a kiépült szolgáltatásokra is szükség van, amelyet egy átfogó, létrehozandó szervezet, egy **kistérségi turisztikai desztinációmenedzsment** hajtana végre. A rendszer alapját a terület turizmusában érdekelt szereplőinek együttműködésével lehet magvalósítani. A turisztikai desztinációmenedzsment lényege, hogy nem csupán a promóciós tevékenységekre korlátozódik, hanem koordinálja a turisztikai non-profit és a magánszereplők közötti együttműködést, segítséget nyújt a programok szervezésben, a humán háttér fejlesztésében. A humán háttér fejlesztésére nagy hangsúlyt kell helyezni, hiszen egy-egy turisztikai termék kiválasztásában és megvásárlásában, a termék „elfogyasztásában” és annak utólagos megítélésében is nagy szerepe van a humán tényezőnek, amelynek fejlesztését minden turizmust alakító csoport (helyi lakosok, vendéglátók, túravezetők, turizmus szervezésében résztvevők) esetén folyamatosan fejleszteni kell.

Ökoturisztikai szakemberek / túravezetők képzése

Az ökoturisztikai útvonalak és programok vezetéséhez olyan szakemberekre van szükség, akik a túravezetés során elegendő információval rendelkeznek a térség tanyáiról és a környék adottságairól. Nagyon fontos, hogy a túravezetők a túrák során nem csak felvilágosítják a résztvevőket és megismertetik őket az adott kultúrtáji környezettel, hanem egyidejűleg a túrázók „ökotudatát” is formálják. A szakemberképzést tréningek és felnőttoktatás keretében lehet megvalósítani, erre alkalmas intézmény és oktatógárda kiválasztását a települési önkormányzatok együttműködésével lehetséges megvalósítani. A térségben már létrejött, illetve megvalósítandó turisztikai termékek, ahol a túravezetők szakértelmére szükség van:

- aktív, gyalogos és kerékpáros turizmus
- a tanyák mentén megszervezendő tematikus utak
- lovas turisztikai útvonalak kiterjesztése

A tanyai közösségek és a térségi identitás megerősítése- közösségfejlesztési programok kialakítása

A javaslatokban központi szerepet kap a közösségfejlesztés, hiszen a társadalmi erő megerősítése nélkül sem hálózati együttműködés, sem a gazdasághoz kötődő fejlesztési javaslatok nem lehetnek hatékonyak. Az adott közösséget befogadóvá kell tenni az adott fejlesztésekre, mert ennek hiányában az eleve meglehetősen individualista és a fejlesztések iránt nem igazán nyitott közösség, még távolságtartóbban és elutasítóan fogadja majd az ilyen irányú lépéseket. A közösségfejlesztésben a tanyán élőket aktivitásra kell ösztönözni. Ennek számos lehetősége van a „ki mihez ért, ki mit akar elsajátítani” típusú, úgynevezett tankatalógus-jellegű tevékenységektől a helyiek által végzett közösségfelmérésekig. **Nagyon**

fontos, hogy minden egyes tevékenységtípushoz megtalálja az adott helyi közösség a maga húzóemberét. Az adott tevékenységtől függően, lehetőleg minden korosztályból kerüljön ki ilyen kulcsember. Ma a tanyavilág jelentős részében sokan mellőzöttek érzik magukat, a fiatalok energiái pedig nincsenek kellő mértékben lekötvé. Új típusú szerepekkel ez a konfliktusforrás is kezelhető lenne.

A térségben alkalmazható közösségfejlesztés nem más, mint társadalomalakító módszer, a humán szféra optimális működésének és a térségi identitás és kultúra létrejöttének elsődleges feltétele. A közösségfejlesztés (community development), vagy közösségszervezés (community organisation) definíciója szerint „a közösségfejlesztés elsősorban települések, térségek, szomszédságok közösségi kezdeményező- és cselekvőképességének fejlesztését jelenti”. Ebben kulcsszerepe van a helyi társadalmi közösségeknek és azok hálózatainak, valamint a helyi szükségletek mértékében a közösségfejlesztőknek is, akiknek informáló, kapcsolatszervező munkája megerősítheti a meglévő közösségi erőforrásokat. **A térség társadalmi-humán típusú fő céljaként jelöltük meg a közösségek önmagát „menedzselő” magatartásának és tevékenységeinek elősegítését és megalapozását.** Ezzel az érintett települések lakossága és döntéshozói, prominens személyei szintjén is megerősödhet majd a térségi társadalomhoz, illetve az adott földrajzi térhez való kötődés. A közösségfejlesztési munka hatására új kommunikációs lehetőségek bontakoznak ki, reményeink szerint mind az önkormányzatok, mind a civil szereplők közötti együttműködés kialakul és felélénkül.

A térségben programszerűen a következő közösségfejlesztő módszerek alkalmazhatóságának van realitása:

Helyi identitás-tartalmak beazonosítása

A helyi identitás-tartalmak beazonosítására alkalmazható kiváló módszer az ún. térségi tanyai tankatalógus elkészítése. A helyi tapasztalatok és tudás feltárása és megjelentetése egy ún. **közösségi erőforrás kataszterben**, vagy „**tankatalógus**”-ban; vagy más helyi orgánumban (kalendárium, évkönyv, stb). A közösségi felmérések által elkészíthető lokális készségek feltárása mobilizálja azokat a kompetenciákat (hozzaértést, tapasztalatokat), amelyek valamilyen oknál fogva korábban nem tudtak a közösség számára hasznosulni. E program által egy összetett társadalmi folyamat bontakozik ki, amely önsegítő, közösségi alapú önszervező vállalkozások, helyi foglalkoztatási projektek létrejöttét is eredményezheti. A program outputja lehet a hiányszakmák csökkenése, családi vállalkozások számának növekedése. Ezt az identitás-megerősítő funkciót nagyban erősítik azok a lokális információs hálózatok, amelyek egy-egy szakterület (pl. szociális-munkaügyi kérdések, közigazgatási, környezetvédelmi, stb.) speciálisabb, tehát a település határait meghaladó információinak gyűjtésére és közzétételére hivatottak, s ezek hozzáférhetővé válása az egyes településeken is kívánatos.

Térségi tanyai jövőműhelyek” kialakítása

A helyi identitás-tartalmak beazonosításának egyik legjobb lehetősége, a hagyományok újjáélesztése helyi jelentős személyiségekkel, véleményformálókkal készített interjúk; nyilvános beszélgetések alapján; az ún. „jövőműhelyek” kialakítása. A települések humán-, természeti- és gazdasági erőforrásait felmérő és aktivizáló fórumok segítik az egyéni tájékozódási lehetőségeket és új alapokra helyezik a nyilvánosságot. Ezt segítheti a helyi információs csatornák, nyilvános fórumok tudatos kiépítése, ezek működésének felerősítése; a képviselői szervek, állami intézmények felelőseinek rendszeres, a lakosság által tudott és elérhető félfogadásai; a különféle tanácsadások rendszere (egészségügyi, jogi, vállalkozási, utazási, gyermeknevelési, továbbtanulási, gazdálkodási stb.); a településeken belül gyűjtő és tájékoztató helyek kialakítása és a lakosság számára hozzáférhetővé tétele (polgármesteri hivatal, falugondnokok, gazdajegyzők, lelkészek, könyvtár, művelődési ház, helytörténeti gyűjtemény, egyesületi székházak).

Kistérségi tanyai fesztiválhagyományok megteremtése

A fesztiválok megrendezésének lehetősége a kistérségben már korábban is felmerült, sőt több helyen éves rendszerességgel rendezik meg saját rendezvényeiket (falunapok, szüreti multságok, búcsúk, stb.) Ezeket kissé más megvilágításba helyezve, a tanyai „vándorfesztivál” speciálisan a Kecskemét környéki tanyai környezetben kerülne megrendezésre. E sajátosan tanyai tematikát követő rendezvények elsősorban a kiskun tanyavilágra koncentrálnának - így kiemelten a táj- és gazdálkodási kultúrára, a néphagyományokra, a folklór a népművészet – zene és tánc – és a gasztro-tradíciók által adott potenciálra. A fesztiválok mindig más és más helyszínen kerülnének megrendezésre, („vándorfesztivál”). részben az adott témától függően. Megjelennének az ún. „zenei esték” típusú rendezvények, illetve a „kézművesek utcája”, ahol bemutatkozhatnának a lokális termékek, a látogatók számára igazi ritkaságok, egyedi kuriózumok. A piaci-vásári és szórakoztató tevékenységek mellett helyi kiállítások, képzések és gyerekprogramok gazdagítanák a látogatók számára nyújtott kínálatot. A beavatkozás szorosan kapcsolódna az idegenforgalmi tevékenységekhez, hiszen, mint rendezvény már önmagában vonzaná a turistákat. A kapcsolt programok közé beilleszthető volna az öko-zöldturizmus, a kerékpáros,- lovas, vagy a gasztroturizmus. Az egyben kulturális és zenei rendezvényen lehetőség nyílna a társadalmi kapcsolatok kibontakozására, a vállalkozók számára is hasznos információk beszerzésére, az egyéni-gazdálkodói szinten működő jó gyakorlatok átadására, sőt még a támogatásokról és a pályázati lehetőségekről való tájékozódásra is.

A hagyományteremtő fesztiválok keretében kialakítható lenne a jellemző **emblemikus rendezvény**, amellyel EU országokban már sikerült turisták ezreit meghódítani. Ezek a sajátos – olykor szélsőséges, extrém érdeklődést is kielégítő események (pl. La tomatina – a spanyol paradicsomfesztivál, melyet már évtizedek óta minden évben Bunol városában rendeznek, fiatalok tízezreit a környékre csábítva). A konvencióktól elszakadva a kistérség is alkalmat adhatna bizonyos extrém és főként a fiatalokat célzó

esemény megrendezésére, a térségen áthúzódó közlekedési főútvonalról egy egyedi és izgalmas programajánlat reményében könnyedén „elcsábíthatók” lennének a nyári utazók. Ilyen rendezvény lehetne – a térség agrártradícióit is figyelembe véve – pl. egy traktorverseny vagy igencsak extrém gabonaúszás.

Többfunkciós közösségi terek kialakítása

A beavatkozás az együttműködések alapuló mikrotérségi humán szolgáltató központok létrehozását célozza. Ilyen közösségi terek hozhatók létre pl. a funkciójukat veszített külterületi épületek felújítása és átalakítása kapcsán – tanyai teleházak, telekunyhók létesítésével. A helyi szükségletektől- és igényektől függően ezekben a központokban lehetőség nyílhat alternatív bölcsődei, napközbeni gyermekfelügyeleti ellátására is. Több esetben közösségi terek alakíthatók ki a volt tanyai iskolák rehabilitációjával, a Klebelsberg-i tanyai iskolák országos és/vagy helyi védetté nyilvánításával.

A térségi tanyákról alkotott ismeretek rendszeres bővítése - tudományos kutatások és térinformatikai adatbázisok létrehozása

A tanyai fejlesztések megalapozása konkrét ismeretek hiányában, a külterületeken zajló folyamatok rendszeres áttekintő elemzése, valamint a tanyákra vonatkozó adatok rendszerezése és feldolgozó vizsgálata nélkül nem lehetséges. A tervezéshez szükséges pontos információk összegyűjtéséhez és azok frissítéséhez a következő programelemek szükségesek:

- Teljeskörű kistérségi tanyafelmérések survey jellegű, problémaorientált kérdőíves adatfelvételek lefolytatása,
- A kistérség egész területére egységes külterületi térképi adatbázis létrehozása,
- Az életképes tanyai gazdaságok listájának elkészítése és gps koordinátáik meghatározása, térinformatikai rendszerben való rögzítése,
- A látogatható tanyák, vagy a különleges építészeti, gazdasági, kulturális értéket jelentő külterületi épületek, tájrészletek geocaching rendszerbe történő integrálása,
- Az ingatlanforgalmi szempontból potens tanyák feltérképezése és tematikus tanyai tanösvények turisztikai útvonalak kidolgozása
- A tanyás térségek erdősítésének kistérségi felülvizsgálata, bizonyos térségekben a zöldfelületek, fasorok, ennek a településformának megfelelő módosítása.

V.5. A programok hosszabb távon várható eredményei

A Kecskeméti kistérség Tanyafejlesztési Programjában megfogalmazott célkitűzések a térség tanyáinak és az ott élő társadalmi közösségek megújulásához a komplex fenntarthatóság aspektusából járulnak hozzá. **A javasolt fejlesztések mindegyike feltételezi a társadalmi-humán tőke és az ebben érdekelt lakossági és a professzionális szereplők innovációs kapacitásának, adaptív képességének és készségének fejlődését.** Mindez további alapja lehet a kistérség külterületein tapasztalható egyenlőtlenségek csökkenésének, a szórványtelepülések felzárkózásának.

Reményeink szerint a térség tanyás övezeteinek egy része, a helyben generálódó tudásnak köszönhetően, a későbbiekben fejlődési pályára tud állni, miközben a lakosság tágran értelmezett életminősége – a külterületi településkörnyezeti rendszerek állapota – is javul. Ebben jelentős szerepet játszhatnak az ezt előmozdító szakképzési és foglalkoztatási elemek, melyek a térség gazdasági és társadalmi szereplőinek összefogásával valósulhatnak meg. A közösséget megerősítő beavatkozásoknak jelentős társadalmi hatása is várható, mely a lakosság aktivizálódásában, a gazdálkodói együttműködések gyarapodásában és a „kiskun identitás” erősödésében mérhető majd le.

A különböző programokban fontos hangsúlyt kapnak a humán szféra fontos elemei; a a közösségfejlesztés és a társadalmi felzárkóztatás. Az ezekre vonatkozó beavatkozások által a kistérségben élők kommunikációja, partnerségre való hajlandósága és közösségtudata megerősödik. Következésképp – **az érintett vidéki terekre szabott együttműködések kibontakozásával – a területi fejlődés folyamata is megindulhat.**

A beavatkozási folyamatok eredményeképpen hosszú távon számíthatunk egyfajta térségi kiegyenlítődésre is, vagyis a kistérség fejlettebb és kevésbé fejlett települései közötti különbség várhatóan csökken majd. Bizonyos fejlesztések a nagyobb településekre koncentrálnak, de a népesebb városok térségszervező képességének és húzóerejének növelésével, a vonzáskörzeteik is megújulhatnak, a beavatkozások a kisebb településeken is fejlődést generálhatnak.

A felvázolt javaslatok és programok eredményeképp várhatóan bővülnek azok az együttműködések, amelyek hozzájárulnak a társadalmi aktivitáshoz, a foglalkoztatás bővüléséhez, és az életszínvonal emelkedéséhez, ezáltal a térség népességmegtartó képességéhez.

A stratégiában megfogalmazott beavatkozások integrált megközelítése elősegíti a kistérség – a majdani járás – átfogó területfejlesztési céljainak hatékonyabb elérését.

V.6. Zárógondolat

Hazánk sajátos természeti értékekkel és jó mezőgazdasági adottságokkal rendelkező alföldi és vidéki területein ismét kitüntetetten fontos feladattá vált a külterületek, az egykori tanyás térségek korszerűsítése, tudatosan támogatott rehabilitációja. A tanyakérdés ma „másképpen” sorskérdés, mint a korábbi történelmi időszakokban. Össztársadalmi érdek, hogy a tanyák, a mezőgazdasági területek műveléséhez, a természet védelméhez és a tájak fenntartásához hozzájáruljanak. Az ápolt, gondozott, „belakott”, értéket őrző és teremtő tanyák, a vidéki társadalom jólétének és fennmaradásának kulcstelepülései, ahol számos kiegészítő tevékenységre van lehetőség, amely a külterületi gazdálkodás kiszélesítését és megújítását is elősegítheti.

Reméljük, hogy az alap- és az alkalmazott kutatások módszereit egyaránt ötvöző, sokak közreműködésével készült közös munka, ráirányítja a figyelmet arra, hogy a tanyafejlesztés nemcsak a 17 település, és az ott élő, közel 30000 lakos szempontjából, de az egész Alföldön élő csaknem 200 000 fős külterületi népesség és az általuk lakott települések jövője tekintetében nagyon fontos vidékfejlesztési feladat.